

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVII

ЈУЛИ 1906

БРОЈ 7

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 4 јула 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, одликован је:

Орденом Св. Саве V реда:

г. *Александар Милојевић*, редовни члан Народног Позоришта.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 12 јула 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, одликован је:

Орденом Св. Саве V реда:

г. *Јосиф Поповић*, свештеник из Велике Врбнице.

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 12 јула 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Универзитету**: за писара друге класе г. *Радисав Радојевић*, досадашњи практикант Универзитета.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 12 јула 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, решено је:

да се г. *Милану Е. Муже*, вишем учитељу језика III класе у крушевачкој гимназији, уважи оставка коју је поднео на државну службу

ИЗМЕНЕ У ОПШТОЈ УРЕДБИ УНИВЕРЗИТЕТА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 23 јула 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а на основи члана 37. закона о Универзитету и с обзиром на члан 39. тачку 7. Опште Уредбе Универзитета, одобрене су ове

Измене у Општој Уредби Универзитета

Члан 32.

Први став мења се и гласи : „Ректор одржава ред у свима просторијама, у којима је смештен Универзитет“.

Члан 80.

Мења се и гласи : „Својство универзитетског ученика задобива се уписом у главну књигу (иматрикулацијом) и примањем ђачког листа“.

„Почетком свакога семестра дужан је ученик записати у своју уписницу предавања која жели слушати и вежбања у којима ће учествовати, назећи при том, ако је редован ученик, да има прописани минимум часова, и да за време од осам семестара запише сва по уредби свога факултета потребна предавања и вежбања. Пошто предметни наставници овере уписана предавања и вежбања, преписују се ова на спроводни лист и подносе заједно са уписницом на потврду декану факултета. Потврђени спроводни лист, у којем поред верног преписа дотичног семестра из уписнице морају бити наведени и сви потребни лични подаци, предаје се ректорату, и према њему се уписани семестар учеников заводи у за то одређену књигу.

„Ако ученик не би до одређеног рока предао ректорату уредно попуњен и потврђен спроводни лист, ректорат ће га позвати да ово изврши у поновном року, који ће му се оставити, иначе ће му упис у дотични семестар бити поништен и ђачки лист одузет. Одузети ђачки лист враћа се ученику, чим правилно упише први идући семестар.

„Универзитетски ученици дужни су уредно походити сва уписана предавања и вежбања.

„Уредно похођење уписаних предавања и вежбања потврђују наставници својим потписима на уписницама слушалаца крајем семестра. Предавања за која нема овакве потврде дотичних наставника, сматрају се као да нису ни уписана. За овим се уписнице подносе декану факултета, који ће својим потписом и печатом факултета оверити дотични семестар као пуноважан, ако је у њему од стране наставника потврђено слушаоцу уредно похађање најмање за онолико часова, колико је то по уредби дотичног факултета прописано, иначе ће ставити кратку напомену и семестар поништити“.

Члан 89.

У трећем одељку изостављају се речи : „било бегством, било прикривањем доказа“.

Члан 99.

Први став мења се и гласи : „Ученици Универзитета имају право удруживати се у циљу унапређења у наукама, књижевности, умет-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ности и слободне дискусије свих питања из тих области, као и у циљу узајамног материјалног потпомагања и физичког развијања“.

Члан 102.

Први став мења се и гласи: „Пре објаве за држање састанка председник или један члан Управе дужан је поднети ректору дневни ред“.

У почетку другог става реч „повреду“ замењује се речи „измену“.

Члан 105.

На крају првог става изостављају се речи: „који је ректор одобрио“.

Члан 107.

Укида се.

Члан 108.

На крају првог става додају се речи: „на Универзитету“.

Ове измене вреде од дана када их Краљ потпише, а задобивају обавезну снагу од дана када се објављују.

ОТВАРАЊЕ ПРИВАТНИХ ЖЕНСКИХ НЕПОТПУНИХ
СРЕДЊИХ ШКОЛА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 23 јула 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

Одобрава се г. *Јоци П. Пешићу*, економу из Смедерева, да на основи чл. 7. закона о средњим школама може у Смедереву отворити и о свом трошку издржавати приватну непотпуну четвороразредну средњу школу за женску децу.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 23 јула 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, одлучено је:

Одобрава се, да се приватна непотпуна четвороразредна Виша Женска Школа у Нишу, коју је према краљевском указу од 21 августа 1904 г. отворио и коју о свом трошку издржава г. *Светозар Рувидић*, апотекар из Ниша, на основи чл. 7. закона о средњим школама претвори у приватну непотпуну шесторазредну средњу школу за женску децу.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима Средњим и Вишим Женским Школама

Директор једне средње школе обратио ми се питањем о објашњењу чл. 42. закона о средњим школама.

Усвајајући мишљење Главног Просветног Савета од 20. јуна ове године СБр. 97, одлучио сам: да се од ученика средњих школа, који су крајем првога или другогa тромесечја отпуштени из школе по чл. 42. закона о средњим школама, могу користити одредбом чл. 41. закона о средњим школама само они који полажу испит крајем школске године.

Ова одлука саопштава Вам се ради знања и управљања.

ПБр. 7603.

10. јула 1906. год.

Београд.

Мињистар
просвете и црквених послова,

Анд. Николић, с. р.

ПОСТАВЉЕЊА УЧИТЕЉА И УЧИТЕЉИЦА НА УПРАЖЊЕНА МЕСТА

На основу чл. 35. тач. 3. закона о народним школама, постављам на упражњена места за наставнике:

1. У Београду:

Михаила Ступаревића, учитеља из Рудиња, окр. београдског, и
Неранцу Милојевићку, учитељицу из Борка, окр. београдског.

2. У округу београдском:

у Америћу:

Милоја Милојевића, учитеља из Амерића, окр. београдског;

у Борку:

Драгу Барјактаровићеву, учитељицу из Брезне, окр. чачанског,

у Белом Потоку:

Владимира Сретеновића, учитеља из Белог Потока, окр. београдског;

у Бегаљици:

Косту Васиљевића, учитеља из Бегаљице, окр. београдског;

у Барајеву:

Будимира Рашевића, учитеља из Рајковића, окр. ваљевског;

у Вранићу:

Драгу Јовановићку, учитељицу из Бањана, окр. ваљевског;

у Венчанима:

Наталију Радосављевићеву, учитељицу из Опарића, округа моравског;

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

у Великим Црљенима :

Ранка Никетића, учитеља из Великих Црљена, окр. београдског ;

у Дражењу :

Катарину Милосављевићку, учитељицу из Врчина, округа београдског ;

у Кораћици :

Радосава Ђурића, учитеља из Дубоне, окр. смедеревског ;

у Неменикџама :

Драгутина Михаиловића, учитеља из Батовца, окр. пожаревачког ;

у Поповићу :

Радосава Стојановића, учитеља из Дражња, окр. београдског ;

у Реснику :

Срдана Новаковића, учитеља из Ресника, окр. београдског ;

у Ритошцу :

Катарину В. Јовановића, учитељицу из Блазнаве, округа крагујевачког ;

на Чукарици :

Живка Живановића, учитеља из Крчмара, окр. ваљевског.

3. У округу ваљевском :

у Бајевцу :

Загорку Симићеву, учитељицу из Црне Баре, окр. подринског, и Велимира Трифунца, учитеља из Раденковића, окр. подринског ;

у Боговађи :

Радомира Драјића, учитеља из Радља, окр. подринског ;

у Врелу :

Милеву Р. Поповићеву, учитељицу из Брекова, окр. ужичког, и Михаила Константиновића, учитеља из Мале Моштанице, окр. београдског ;

у Грабовцу :

Видоја Ђерића, учитеља из Цветуље, окр. подринског, и Јована Јанковића, учитеља из Грабовца, окр. ваљевског ;

у Доњој Тошници :

Наталију Станићку, учитељицу из Дубоке, окр. пожаревачког, Рафаила Антонијевића, учитеља из Доње Тошнице, окр. ваљевског ;

у Драчићу:

Десанку Љ. Марковићеву, учитељицу из Драчића, окр. ваљевског;

у Звечки:

Авђелију Радловићку, учитељицу из Звечке, окр. ваљевског, и
Филипа Радловића, учитеља из Звечке, окр. ваљевског;

у Делићу:

Светислава Гојковића, учитеља из Делића, окр. ваљевског;

у Миличници:

Миливоја Никићевића, учитеља из Миличнице, окр. ваљевског;

у Осечини:

Марију Ђурићеву, учитељицу из Дубоке, окр. пожаревачког;

у Широјману:

Добривоја И. Стевановића, учитеља из Лапотинаца, окр. врањског;

у Тердојевцу:

Љубомира Лукића, учитеља из Баталага, окр. ваљевског.

4. У округу врањском:*у Лесковцу:*

Милеву Михаиловићку, учитељицу из Валакоња, окр. тимочког;
Јелену Обреновићеву, учитељицу из Житног Потока, округа
врањског, и

Драгутина Михаиловића, учитеља из Валакоња, окр. тимочког;

у Буџуши:

Параскеву Радовићку, учитељицу из Коњуха, округа крушевачког, и

Јована Радовића, учитеља из Коњуха, окр. крушевачког;

у Владичином Хану:

Данила Донића, учитеља из Владичиног Хана, окр. врањског;

у Власини:

Зафира А. Јовановића, учитеља из Горње Трешњице, окр. под-
ринског;

у Големом Селу:

Стевана Младеновића, учитеља из Белишева, окр. врањског;

у Косачићу:

Милутина Здравковића, учитеља из Власине, окр. врањског;

у Печењевцу :

Христину Коцићеву, учитељицу из Дворана, окр. крушевачког ;

у Преображењу :

Даницу Минцићку, учитељицу из Преображења, окр. врањског ;

у Ратају :

Јована Поповића, учитеља из Буштрања, окр. врањског.?

5. У округу крагујевачком :*у Крагујевцу :*

Симу К. Поповића, учитеља из Ражња, окр. крушевачког ;

у Божурњу :

Магдалену Павловићеву, учитељицу из Горње Трешњевице, окр. крагујевачког ;

у Влакчи :

Даницу Ж. Јекићку, учитељицу из Сига, окр. пожаревачког, и Животу Јекића, учитеља из Сига, окр. пожаревачког ;

у Гулцатима :

Станку Стевановићку, учитељицу из Блаца, окр. топличког, и Трајка Стевановића, учитеља из Драгоља, окр. рудничког ;

у Вишевцима :

Драгољуба Димитријевића, учитеља из Крушевице, окр. београдског ;

у Грошници :

Лепосаву Павловићеву, учитељицу из Велике Дренове, окр. крушевачког ;

у Дивостину :

Владимира Павловића, учитеља из Горње Крњине, окр. пиротског ;

у Десимировцу :

Ангелину Михаиловићку, учитељицу из Десимировца, окр. крагујевачког ;

у Доњој Сабанти :

Бранка Вуксановића, учитеља из Рибара, окр. пожаревачког ;

у Лужницама :

Лепосаву Васовићку, учитељицу из Лужница, окр. крагујевачког ;

у Маскару :

Милана Т. Васића, учитеља из Маскара, окр. крагујевачког ;

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

у Јарушицама :

Босиљку Н. Павловићку, учитељицу из Јарушица, окр. крагујевачког, и
Добрицу Павловића, учитеља из Јарушица, окр. крагујевачког ;

у Рогојевцу :

Драгољуба Лазаревића, учитеља из Рогојевца, округа крагујевачког ;

у Страгарима :

Љубицу Јовановићеву, учитељицу из Планинице, окр. тимочког :

у Тоцоли :

Павла Симића, учитеља из Бање, окр. крагујевачког ;

у Церовцу :

Сретена Голубовића, учитеља из Бањана, окр. рудничког ;

у Шаторњи :

Косару Ј. Тодоровићеву, учитељицу из Борча, окр. крагујевачког.

6. У округу крајинском :

у Видровцу :

Милеву Костићку, учитељицу из Грабовца, окр. ваљевског ;

у Вељкову :

Михаила Милосављевића, учитеља из Вељкова, окр. крајинског ;

у Вајузи :

Драгињу Николићеву, учитељицу из Вајуге, окр. крајинског ;

у Горњанима :

Милана В. Петровића, учитеља из Горњана, окр. крајинског ;

у Голубињу :

Зорку Лучићку, учитељицу из Бољетина, окр. крајинског ;

у Душановцу :

Софију Вукадиновићку, учитељицу из Душановца, окр. крајинског ;

у Доњем Милановцу :

Димитрија Ристића, учитеља из Милутовца, окр. крушевачког ;

у Јабуковцу :

Косару Обреновићеву, учитељицу из Азање, окр. смедеревског ;
Анку Обреновићеву, учитељицу из Азање, окр. смедеревског, и
Даницу Поповићеву, учитељицу из Јабуковца, окр. крајинског ;

у Јасеници :

Јелену Спасојевићку, учитељицу из Јасенице, окр. крајинског;

у Костолу :

Светислава Петровића, учитеља из Велике Каменице, окр. крајинског ;

у Кладову :

Живку С. Петровићку, учитељицу из Велике Каменице, окр. крајинског ;

у Корбову :

Трајка Михаиловића, учитеља из Горње Беле Реке, окр. тимочког;

Мајдан-пеку :

Персиду Ристићеву, учитељицу из Мајдан-пека, окр. крајинског;

у Михаиловцу :

Софију Теодоровићеву, учитељицу из Михаиловца, окр. крајинског;

у Прахову :

Даницу Заставниковићку, учитељицу из Прахова, окр. крајинског;

у Подвршкој :

Даницу Игњатијевићеву, учитељицу из Подвршке, окр. крајинског;

у Поповаци :

Владимира Симоновића, учитеља из Кленовца, окр. крајинског;

у Рткову :

Саву Илића, учитеља из Рткова, окр. крајинског ;

у Топоници :

Гојка Петровића, учитеља из Топонице, окр. крајинског ;

у Чубри :

Милеву Симићеву, учитељицу из Мокрање, окр. крајинског, и Илију Симића, учитеља из Брестовца, окр. тимочког ;

у Штубику :

Даницу Матићку, учитељицу из Штубика, окр. крајинског, и Драгутина Матића, учитеља из Штубика, окр. крајинског.

7. У округу крушевачом :*у Александровцу :*

Алексу Ђорђевића, учитеља из Каменице, окр. чачанског ;

у Великој Дренови :

Милеву Секулићку, учитељицу из Лазнице, окр. пожаревачког; и
Вука Секулића, учитеља из Лазнице окр. пожаревачког;

у Великој Врбници :

Смиљка Спасића, учитеља из Маскара, окр. моравског; и
Стојана Лапчевића, учитеља из Корбова, окр. крајинског;

у Великом Шиљеговцу :

Марицу Николићку, учитељицу из Дубља, окр. моравског;

у Горњем Ступњу :

Загорку Обрадолићеву, учитељицу из Горњег Ступња, окр. крушевачког;

у Граду Сталаћу :

Даринку Спасићеву, учитељицу из Града Сталаћа, окр. крушевачког; и

Димитрија Тасића, учитеља из Града Сталаћа, окр. крушевачког;

у Милутовцу :

Даницу Ђорђевићку, учитељицу из Велике Иванче, окр. београдског; и

Михаила Павловића, учитеља из Бељајке, окр. моравског;

у Дубљу :

Вељка Павловића, учитеља из Трнаваца, окр. крушевачког;

у Падежу :

Радомира Поповића, учитеља из Оснића, окр. тимочког;

у Појатама :

Милана П. Степановића, учитеља из Крушара, окр. моравског;

у Плешу :

Десанку Аврамовићку, учитељицу из Рткова, окр. крајинског; и
Светолика О. Аврамовића, учитеља из Рткова, окр. крајинског;

у Рујишту :

Драгољуба Ракића, учитеља из Рујишта, окр. крушевачког;

у Рибарима :

Милорада Стојановића, учитеља из Јање, окр. пиротског;

у Читлуку :

Игњата Маринковића, учитеља из Читлука, окр. крушевачког.

8. У округу моравском :

у Свилајинцу :

Љубицу Цвијовићеву, учитељицу из Свилајинца, окр. моравског ;

у Багрдану :

Живку Цветковићеву, учитељицу из Неменикућа, округа београдског ;

у Бунару :

Милутина Стојановића, учитеља из Велике Пчелице, округа моравског ;

у Буљанима :

Живадина Митровића, учитеља из Из варице, окр. пожаревачког ;

у Грабовици :

Петра Бурића, учитеља из Бусура, окр. пожаревачког ;

у Деоници :

Милорада Никићевића, учитеља из Кочетина, окр. пожаревачког ;

у Доњем Катуну :

Благоја Нешића, учитеља из Рсаваца, окр. пиротског ;

у Драгоцвету :

Лепосаву М. Тадић, учитељицу из Драгоцвета, окр. моравског ;

у Драгову :

Бранивоја Живановића, учитеља из Брезовице, округа крушевачког ;

у Дубници :

Драгољуба Ранковића, учитеља из Бошњана, окр. пожаревачког ;

у Јовцу :

Драгомира Ивковића, учитеља из Блаца, окр. топличког ;

у Милошеву :

Полексију Савићеву, учитељицу из Мелнице, окр. пожаревачког ;

у Ратковићу :

Тодора Петковића, учитеља из Ратковића, окр. моравског ;

у Суиској :

Милана Михаиловића, учитеља из Супске, окр. моравског ;

*у Трошоњу :*Марију Ковачевићку, учитељицу из Смољинца, окр. пожаревач. ; и
Ранка Ковачевића, учитеља из Смољинца, окр. пожаревачког.

9. У округу нишком :*у Нишу :*

Христину Поповићку, учитељицу из Бруса, окр. крушевачког ;
 Радоја Красића, учитеља из Ниша, окр. нишког ; и
 Петра Лукића, учитеља из Породина, окр. пожаревачког ;

у Добрујевцу :

Милорада Пројовића, учитеља из Студене, окр. нишког ;

у Липовцу :

Саву А. Димитријевића, учитеља из Витовнице, окр. пожаревачког ;

у Милушинуцу :

Јована К. Поповића, учитеља из Леновца, окр. тимочког ;

у Реснику :

Новку Јаворчеву, учитељицу из Ресника, окр. нишког ;

у Соко-Бањи ;

Јеремију Маринковића, учитеља из Кривеља, окр. тимочког.

10. У округу пиротском :*у Горњој Крњини :*

Милана Потића, учитеља из Калне, окр. пиротског ;

у Јаловик-Извору :

Петра Стојановића, учитеља из Јаловик-Извора, окр. пиротског ;

у Клисури :

Светолика Д. Вучковића, учитеља из Крупаца, окр. пиротског ;

у Модрој Стени :

Михаила Милића, учитеља из Модре Стене, окр. пиротског ;

у Раишчици :

Наталију Ђорђевићеву, учитељицу из Сукова, окр. пиротског ;

у Стрижевцу :

Милава К. Петровића, учитеља из Стрижевца, окр. пиротског.

11. У округу подринском :*у Шапцу :*

Јелену Поповићку учитељицу са Уба, окр. ваљевског ;
 Анку Костићку, учитељицу из Шапца, окр. подринског, и
 Љубомира Гавриловића, учитеља из Горње Врањске, окр. под-
 ринског ;

у Бановом Пољу:

Емилију Стојковићеву, учитељицу из Каменице, окр. подринског;

у Белој Цркви:

Крсту Војиновића, учитеља из Беле Цркве, окр. подринског, и
Живојина Јаковљевића, учитеља из Дојкинаца, окр. пиротског;

у Грнчарима:

Видосаву Сарићку, учитељицу из Велике Јасикове, окр. крајинског;

у Добрићу:

Славку Вуксановићку, учитељицу из Добрића, окр. подринског;

у Дворској:

Михаила Јефтића, учитеља из Дворске, окр. подринског;

у Јадранској Лешници:

Зорку Рапићеву, учитељицу из Драгиња, окр. подринског, и
Милеву Петровићеву, учитељицу из Јадранске Лешнице, окр. подринског;

у Јаловику:

Добросава Ивановића, учитеља из Вукошића, окр. подринског;

у Комирићу:

Михаила Томовића, учитеља из Горње Трешњице, окр. подринског;

у Липолисту:

Зорку В. Поповићку, учитељицу из Липолиста, окр. подринског, и
Владимира Поповића, учитеља из Липолиста, окр. подринског;

у Лојаницама:

Живојина Исаиловића, учитеља из Брежђа, окр. ваљевског;

у Накучанима:

Лепосаву Бркићку, учитељицу из Бадовинаца, окр. подринског, и
Милана Бркића, учитеља из Бадовинаца, окр. подринског;

На Ориду:

Милицу Обрадовићеву, учитељицу из Причиновића, окр. подринског;

у Прњавору:

Милана Дачића, учитеља из Јошеве, окр. подринског;

у Свилеуви:

Деспота Станојловића, учитеља из Свилеуве, окр. подринског, и
Душана Ђорђевића, учитеља из Свилеуве, окр. подринског;

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у Чокешини:

Николу Антоновића, учитеља из Чокешине, окр. подринског,

у Узвећу:

Петра О. Миловановића, учитеља из Узвећа, окр. подринског

у Црниљеву:

Јована Црнишевића, учитеља из Петковице, окр. подринског.

12. У округу пожаревачком:

у Барама:

Чедомира Вучићевића, учитеља из Бара, окр. пожаревачког;

у Божевцу:

Васу Томића, учитеља из Влаола, окр. пожаревачког, и
Драгу Томићку, учитељицу из Влаола, окр. пожаревачког;

у Бискупаљу:

Радоја Јоковића, учитеља из Рама, окр. пожаревачког;

у Бошњаку:

Милана П. Живковића, учитеља из Губеревца, окр. врањског;

у Влашком Дољу:

Даринку Игњатовићку, учитељицу из Влашког Дола, окр. по-
жаревачког;

у Голуциу:

Петра Милосављевића, учитеља из Клоке, окр. крагујевачког;

у Жабарима:

Софију Грујичићку, учитељицу из Црквенца, окр. моравског, и
Миљка Грујичића, учитеља из Црквенца, окр. моравског;

у Ждрелу:

Софију Јефтићку, учитељицу из Кривеља, окр. тимочког, и
Миливоја Јефтића, учитеља из Кривеља, окр. тимочког;

у Жагубици:

Божидара Донића, учитеља из Новог Ацибеговца, окр. смедер-
ревског;

у Затоњу:

Цвету Митровићку, учитељицу из Рашанца, окр. пожаревачког, и
Милована Митровића, учитеља из Рашанца, окр. пожаревачког;

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у Кули :

Љубицу Јовановићку, учитељицу из Куле, окр. пожаревачког, и
Ђорђа Јовановића, учитеља из Куле, окр. пожаревачког;

у Кленовнику :

Михаила Јеротијевића, учитеља из Петке, окр. пожаревачког ;

у Каменову :

Драгољуба Филиповића, учитеља из Старчева, окр. пожаревачког;

у Кушиљеву :

Теодору Ристићку, учитељицу из Глоговца, окр. моравског ;

у Кучеву :

Милана Пауновића, учитеља из Рановца, окр. пожаревачког ;

у Креиљину :

Катарину Т. Нешић, учитељицу из Лазнице, окр. пожаревачког ;

у Мусташићу :

Даринку Стојковићеву, учитељицу из Мустапића, окр. пожа-
ревачког ;

у Нересници :

Владимира Максимовића, учитеља из Поповице, окр. крајинског ;

у Пољани :

Николу Лазаревића, учитеља из Пољане, окр. пожаревачког ;

у Раковој Бари :

Даринку Марковићку, учитељицу из Ракове Баре, окр. пожа-
ревачког ;

у Рашанцу :

Живку Миљковићеву, учитељицу из Рашанца, окр. пожаревачког ;

у Ракињу :

Сретена Невенића, учитеља из Четережа, окр. пожаревачког ;

у Салаковцу :

Јелену Мићићку, учитељицу из Шапина, окр. пожаревачког ;

у Шетоњу :

Богољуба Поповића, учитеља из Крвије, окр. пожаревачког.

13. У округу рудничком :*у Горњем Милановцу :*

Димитрија Ћосића, учитеља из Богатића, окр. подринског ;

у Белановици :

Будимира Благојевића, учитеља из Придворице, окр. чачанског ;

у Брезни :

Владимира Смиљанића, учитеља из Брачине, окр. крушевачког ;

у Враћевиници :

Љубомира Недељковића, учитеља из Студенице, окр. чачанског ;

у Љутовници :

Добривоја Васиљевића, учитеља из Љутовнице, окр. рудничког ;

у Мојсињу :

Јована Петронијевића, учитеља из Бруснице, окр. рудничког ;

Миоковцима :

Милосава Шолајића, учитеља из Косовице, окр. чачанског ;

на Савинцу :

Растимира Перуничича, учитеља из Тречче, окр. рудничког ;

у Шилопају :

Алексу Јанковића, учитеља из Шилопаја, окр. рудничког.

14. У округу смедеревском :*у Азањи :*

Сретена Јелисавчића, учитеља из Јунковца, окр. београдског, и

Милуна Михаиловића, учитеља из Рашевице, окр. моравског ;

у Башину :

Михаила Ратарца, учитеља из Башина, окр. смедеревског ;

у Великој Плани :

Живка Лукића, учитеља из Пожежене, окр. пожаревачког ;

у Вранову :

Милана Николића, учитеља из Дражевца, окр. београдског ;

у Вучаку :

Михаила Николића, учитеља из Коњара, окр. крагујевачког ;

ности наћи ће ученик огледало религиозности, патријархалног породичног живота, строгога осећаја за испуњавање дужности и поштовања према законима.

Керн је такође пријатељ старих језика, који у гимназијској настави трају првенствену улогу, али он захтева и учење модерних језика и природних наука, јер то је савршена потреба, коју настава мора задовољити.

Од свију овде споменутих педагога Керн је најбоље схватио своје време. Јер док су се сви остали мање више борили за искључиво учење старих језика и нападали модерни покрет, којим се ишло на то да се у гимназијску наставу увуку и остали модерни језици у друштву са математиком и природним наукама, дотле је Керн разложно исповедао своје напред већ речено педагошко мишљење. А и право је имао! Никако не стоји, да идеализам лежи сакривен само у старим језицима, њима писаној литератури, и од старих народа створеној уметности. То је у најмању руку пустоловна тврдња, инсинуација, која из дана у дан са дневног реда све више и више ишчезава.

ШКОЛСКА ХИГИЈЕНА У БУГАРСКОЈ

За време бављења у Софији, после Ускреса, имао сам прилику, да присуствујем седницама скупа свију бугарских школских лекара. Скупу је председавао г. д-р Шишманов, министар просвете. Програм рада обухватио је двадесет и пет тема, којима је испријена целокупна школска хигијена. Физиономија овога скупа чинила је врло озбиљан утисак. Благодарехи љубазној предусретљивости г. министра Шишманова ја сам добио могућност, да се упознам са организацијом школско-хигијенских послова у Бугарској. Нешто од свега тога износим читаоцима „Просветнога Гласника“, у нади да ће их ствар занимати онолико колико она треба да нас занима.

Пре свега ваља ми напоменути: да су Бугари за релативно врло кратко време, од постанка кнежевине, па до сада учинили веома велики напредак на пољу санитетских послова у опште. Организација нпр. њиховог грађанског санитета може бити врло поучна; том организацијом јако је омогућен користан рад око чувања народног здравља и угодног лечења народа. Што је врло ласкаво — Бугари су умели да придобију народ за лечење. И на пољу школске хигијене Бугари раде систематски, а у том раду неоспорно је силан утицај самога Министра про-

свете, господина д-ра Шишманова. Он је био државни изасланик на оном првом међународном школско-хигијенском конгресу, и као човек, за кога се вели, да је пун иницијативе, енергије и истрајности, и најбољи украс целог кабинета, умео је: да се на најбољи начин користи истакнутим идејама на томе конгресу. Он их је проучио, и организовао у својој домовини. На овај начин ће целокупна историја школске хигијене у Бугарској бити најтешње везана за име г. д-ра Шишманова. Дабоме, да га у томе раду помажу и лекари, а једнога има стално поред себе, у министарству, као инспектора за школско-хигијенске послове. Његова је титула инспектор — но биће свакојако да је он поред тога главни референт за ове послове, управо шеф свију школско-хигијенских послова. То је г. д-р Величко Георгиев — за кога се вели: да је одличан радник на овоме послу, и најбољи познавалац школско-хигијенских питања, као што се то види и из његових радова.

Пре рада г. Шишманова питање о здрављу ученика занимало је увек учитеље и наставнике, у некојим местима лекари су одржавали курсеве у цели да учитеље упознају са значајнијим школско-хигијенским питањима, о првој помоћи, заразним болестима. Ови курсеви били су корисни, и дали су повољне резултате. Учители су по селима створили и школске апотеке. Питањем школске хигијене занимаху се подједнако и учители и лекари на својим скуповима. И једни и други чинили су разне предлоге министарству просвете. Но тек кад је ресор министарства просвете заузео г. д-р Шишманов — посао је организован на једној системској основи.

Према правилнику за школске лекаре — ова установа има ове битне задатке:

- 1.) Да води надзор над зградама, намештајем и осталим материјалом школа;
- 2.) Да води надзор над здрављем ученика, и сузбијање инфекциозних и епидемичких болести.
- 3.) Да врши извесна антрополошка мерења.
- 4.) Да се држе предавања учитељима и наставницима о школској хигијени, првој помоћи, и популарној медицини.
- 5.) Да се ђаци поуче у основним појмовима антропологије, физиологије, опште и школске хигијене, и
- 6.) Да се подносе годишња извешћа о свему што је преко године урађено на школској хигијени.

Цео овај посао регулисан је „правилником за наставнике — лекаре гимназија и основних школа“. Из самог овог наслова правилника види се да су школски лекари у исто време и наставници.

Наставници лекари помажу управитеље школа у свима питањима која се односе на школску хигијену, здравље и физичко развиће ученика (чл. 2.); они су под непосредним надзором и заповедништвом „главног инспектора“ при министарству просвете, који води надзор над применом прописа из правилника и хигијенском наставом, (чл. 3). Наставници лекари присуствују седницама савета кад год је реч о питањима њихове компетенце (чл. 4.). Функције њихове су:

- а) надзор над зградама школским и њиховим намештајем.
- б) надзор над здрављем ученика.
- в) хигијенска настава, (чл. 5).

Школски лекари су чланови комисија за избор места на коме ће се подићи школа; они дају своја мишљења о конструкцији школа, о снабдевању школа водом, о нужницима, двориштима, учионицама, осветљењу, огреву и вентилацији. Они дају своја мишљења о ваљаности школског намештаја — клупама, таблама итд. и одређују њихов положај према положају прозора, пећи, вратима итд. Инспцирају у почетку школске године зграде и њихову инсталацију, а сваки дан осматрају чистоту и огревање зими.

Ради контролисања здравља у школама, лекари су дужни да прегледају све ученике у почетку школске године, нарочито пове ученике. Овом приликом врше антрополошка мерења и белешке — о висини, обиму, тежини, обиму главе, стању зуба, боји коже, очију и косе, снази мишића, виду и слуху. Сваки ученик има своју „књижицу о здрављу“ у којој лекар нотира све што се нађе сем поверљивих ствари и одговара на ова питања.

- 1.) Може ли се ученик примити или не?
- 2.) Да ли му је потребан нарочити лекарски надзор?
- 3.) Где треба да добије своје седиште у учионици?
- 4.) Да ли га треба ослободити извесних дужности?
- 5.) Којим га казнама не треба никада кажњавати?
- 6.) Како треба да се понашају професори према њему.

Мерења се врше у почетку и на крају школске године, у чему лекаре помажу извежбани за овај посао наставници. Лекари врше ревакцинацију, и од времена на време прегледају учионице невирајући све што би било анти-хигијенски. У случајевима да постоји у месту каква епидемија, лекари чешће прегледају ученике, а нарочито оне који станују у зараженим крајевима. При сваком прегледу ученика обраћају пажњу и на чистоћу тела и одећа.

У нарочитим собама лекари дају ученицима потребне лекарске савете и потребну помоћ. Ове собе имају потребан лекарски прибор —

инструменте, неопходно потребне лекове за хитну помоћ, завојни материјал, материјал за дезинфекцију, апарате за оцену количине угљене киселине у локалима, итд. итд. У нарочитој књизи бележе се имена, године старости, разред, дијагноза и лечења оболелих ученика. Све болесне ученике управитељ школа упућује родитељима. Сиротни се ђаци лече или амбулантно у школи, или код куће; храну и лекове добијају на рачун школске касе. Ако ученик болује од које инфекциозне болести, која се преноси, он се упућује варошком заводу. Ученици који су боловали ма од какве било болести долазе у школу са лекарским уверењем. Пре него што пођу у школу мора их прво прегледати школски лекар.

Чим школски лекар констатује какву инфекциозну болест, наређује и извршава изоловање, дезинфекцију локала, намештаја, нужника, ученика, његовог школског прибора. Ако се јави више случајева, лекар извештава одмах управитеља школе, који о томе подноси свој реферат варошком санитарском савету да се ђаци распусте. За ово потребна је и дозвола министарства просвете. Дезинфекцију школе врше месне административне власти под надзором школског лекара.

У друштву са свима осталим наставницима, наставник-лекар води надзор над физичким, интелектуалним и моралним развићем ученика; он суделује у екскурзијама, у комисијама за израду школских програма, и даје своје мишљење о изреченим казнама ученика. (чл. 7.)

Предавања лекарева обухватају:

а) наставу у општој и школској хигијени, антропологији и физиологији;

б) Сиптоматологију епидемичних болести како би наставници били у стању да распознавају поједине заразне болести;

в) Савете ученицима о чистоћи и реду у школи.

За све ове послове лекар има и потребну библиотеку.

Као члан наставног особља, он је обавезан:

а) да благовремено писмено или умесно извештава управитеља школе о свима предузетим школско-хигијенским мерама;

б) да дође у школу кад год га управитељ позове.

в) да прегледа сироте ученике код куће, и све оне који дуже осуствују а о томе нису наставници извештени.

г) да по свршетку године поднесе министарству просвете годишња извешћа: о зградама, новим зградама, намештају ит.д.; о антрополошким подацима; статистичке податке о тежим болестима, њиховом лечењу итд. о подацима вршених прегледа, и о свима новим потребама.

д) да води књигу у којој бележи све антихигијенске услове школе и код ученика, о инфекциозним болестима, предузетим мерама за сузби-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

јање. Књигу потписује на крају свакога месеца управитељ школе. Исто тако води и књигу о прегледаним и леченим ученицима. По нарочитом формулару воде се белешке патолошке и антрополошке. Ови подаци чувају се у школи код лекара.

У местима где има више наставника-лекара, дужни су једном месечно да држе скуп, на коме могу да суделују и варошки лекари, срески и окружни. Резолуције оваквих скупова достављају се као desiderata управитељима школа.

Из изложене садржине уредбе о наставницама-лекарима види се да је она одиста лепо смишљена, и мора се рећи, да представља идеално уређење школско-хигијенских послова. Но није се остало само на овом правилнику, већ се на основу њега, а у духу појединих основних прописа, издају разна упутства, којима посао постаје све савршеније дело. За све школско-хигијенске ствари Министарство Просвете издаје и један нарочити лист „Училишна Хигијена“ као притурка „Училишног Прегледа“. Од овог школског-хигијенског листа, који излази у свескама од по неколико штампаних табака, имамо у рукама шест бројева, који су изашли за 1905 и 1906 г. до априла, излазећи тромесечно једанпут. Лист се добро уређује; материјал је доста разнолик, садржећи домаће ствари и преглед рада на страни. Прве стране листова посвећене су званичним прописима (Официален њодџал), од којих су већина од врло великог практичног значаја. У првом броју имамо ове министрове прописе: о прибору и намештају школских амбулаторија по списку од 55 тачака. Материјална је опрема ових амбулаторија одлична. Један распис говори о тајним болестима, и оним које вређају честољубље ученика. Оне се или не бележе у ученичку књигу о здрављу, или се бележе описно — тако да ученик не зна о чему је управо реч. Допада ми се распис о настави медицинских предмета. Оваквим радом чини се доста не само за чување здравља школске омладине већ и за чување народног здравља у опште, а не треба нарочито доказивати колико школа може у овом смислу да уради.

У другом броју „Школске Хигијене“ налазимо ваљан санитарни правилник — који се односи на послужитеље при основним и средњим школама. Њиме се регулишу дужности послужитеља, који морају бити здрави. Они који болују од какве заразне болести, отпуштају се. На основу овога правилника лекари могу издавати нарочита наређења. У овом броју налазимо и распис министров којим тражи од лекара мишљење о томе: да ли настава треба да буде полудневна, или пре и после подне. Расписом од 12. марта 1905. г. министар просвете за-

WWW.UNI.NS.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

брађује ученицама да носе корсет објашњавајући тај свој распис хигијенским разлозима. За сузбијање заразних болести у школама израђен је нарочити правилник — који обухвата рад на сузбијању шарлаха, мресе, дифтерије, великих богиња, средњих богиња, заушњака, великог кашља, fadus-a, опадања косе, сифилиса, трахоме, дисентерије, црвеног ветра, тифуса. (3 и 4 број). У 5 и 6 броју је распис министров о телесном васпитању — како треба да се врши те да одговори хигијенским захтевима.

Нисмо овде изнели све расписе и упутства већ само најглавније. Остали незванични материјал такође је поучан и озбиљно разрађен.

Д-р Вл. А. Поновић

www.unilj.ba
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Методика земљописне наставе у народној школи *по Рушу, Рудеу и др.* писцима израдио *Мих. М. Станојевић* учитељ. Електрична штампарија С. Хоровица, Београд, стр. 117.

Настава у Земљопису као и остала настава у народној школи треба да тежи највишем васпитном циљу: хармонијском развоју свију сила ученичких. Да се ово постигне треба неговати не само памћење, него и моћ расуђивања, развијати племенита осећања и саморађу у ученика.

Савремена методика показује многе оправдане тежње за реформама земљописне наставе и последњих је деценија врло много урађено за поправку метода ове наставе. Уз то је велики напредак у картографији и осталим вештачким наставним средствима, која потпомажу очигледност, као што су рељефи, земљописне слике, стереоскопи и др. Прошла су она времена, када је се земљописно градиво учило механички, без карте и све је мање земљописних уџбеника који би били мршаво ређање самих имена и бројева. Настава у познавању завичаја данас се узима као полазна тачка у земљописној настави; од места становања, као најприроднијег средства, иде се даље и сва знања овде стечена морају сесвестрано у даљој настави ради разумевања примењивати. Даље описивањем земљишта и људства хоће се да се ученику пружи верна слика о дотичној земљи; нарочито опште призната начела *упоредне географије*, како су их Карло Ритер и његови следбеници поставили, педагози теже да унесу и у народну школу. Отуда се физичком земљопису даје више места и градиво се обрађује по узрочној вези појава.

Наша је педагошка књижевност сиромашна, а међутим у других напреднијих народа веома је много урађено на пољу методике. У намери да би допринео што бољем предавању земљописне наставе у нас, г. Станојевић је проучио што је у нас на том пољу урађено а такође најважније списе из богате немачке литературе и одабрао оно што може користити и нашим приликама.

Ова је књига кратка историја развитака земљописне науке и наставе, методика и вођа кроз земљописну литературу уједно.

У првом одељку: *поглед на развитак земљописа као науке и земљописне наставе* писац износи у кратко историју развитака земљописне науке и наставе, почињући од Аристотела, а завршио је са Александром Хумболтом, географом, који је учинио врло важна открића на свом путу по Азији и Америци и Карлом Ритером, великим реформатором географије, који јој је одредио нове правце, а чији су рад наставили знаменити географи Рон, Данијел, Пешел и методичари: Оберлендер, Хуме, Гајетбек, Сајберт, Трунк и др.

У одељцима: другом, трећем, четвртном, петом и шестом говори се о *важности и задатку земљописне наставе у народној школи, о наставним методима и облицима, избору и распореду градива, као и о најглавнијим захтевима модерне дидактике у настави овог предмета.*

Седми одељак говори о *наставним средствима*: самом предмету (месту становања), моделу и рељефу, карти и атласу, природним производима, разним графичким и другим вештачким средствима, која могу да допринесу што бољој очигледности у настави. Врло је корисно што се у књизи опширније говори о употреби карата у настави, јер многи мисле да је карта нешто што се само по себи разуме и да није потребно да се она поступно, методски објашњује.

Осми одељак говори о *наставним радњама*, девети о *настави у познавању домовине*, а да би показао на примерима, на одређеном наставном градиву, методска начела, г. Станојевић је обрадио у десетом одељку две методске јединице: Посавину и Крушевачки округ.

На послетку, у једанаестом одељку, изнета је литература (српска и немачка) земљописне науке и наставе и то не потпуна, већ најважније, како би се користио онај који хоће да прати саму науку и методiku овог предмета.

Начин излагања мисли у овој књизи јасан је и разумљив. Краткоћа и збијеност, живост и свежина стила чине пријатан утисак на читаоца.

Имајући на уму да је пракса сама за себе једнострана, желети је да ова књига допре до руку свију учитеља, да је они добро проуче и њоме се користе у раду, који треба да се руководи начелима савремене педагошке науке.

Јагодина

Крета Јонић

Б Е Л Е Ш К Е

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Алкохолно пиће и основна школа. Један од најраширенијих и највише читаних немачких часописа *Gartenlaube* објавио је резултате једног проматрања, што га је предузео директор бечке школе Д-р Вауер односно несрећног утицаја алкохола на интелигенцију.

Проматрање обухвата 500 деце, девојака и дечака, који походе његову школу, и које је Д-р Вауер поделио на пет група.

Ево тих резултата :

1-ва група. — Деца која не пију никакво алкохолно пиће.

Од ученика ове групе добило је за свој рад оцену :

добар	41,80%
довољан	49,20%
недовољан	9,00%

2-га група. — Ученици који су у згодној прилици пили какво алкохолно пиће (обично пиво).

Између ових ученика добило је за свој рад оцену :

добар	34,10%
довољан	56,60%
недовољан	9,30%

3-ћа група. — Ученици који су пили по један пут дневно пива.

Између ученика ове групе добило је за свој рад оцену :

добар	27,8%
довољан	58,4%
недовољан	13,7%

4-та група. — Ученици који су пили по два пут дневно пива.

Од ученика ове групе добило је за свој рад оцену :

добар	24,9%
довољан	57,7%
недовољан	17,3%

5-та група. — Ученици који су пили пива по три пут дневно.

Од ученика ове групе добило је за свој рад оцену :

добар	0%
довољан	33,3%
недовољан	66,6%

Разматрајући ову таблицу, с места пада у очи да оцена *добар*, која је за ученике, који не пију никакво алкохолно пиће, достигла висину од 41,8%, код оних ученика, који пију алкохолно пиће на свима оброчима, спала до 0%, а на против оцена *недовољан* у њих се попела од 9% на 66%.

М. Двд.

Ове цифре говоре веома речито.

*

Дар стрељачког савеза основним школама у Француској. — Стрељачки савез у Француској спремио је за 50 основних школа стрељачки прибор за школско гађање, а то је 50 ђачких карабина и 50 стрељачких мета. Од овог прибора 10 комада пушака и 10 мета добиће на првом месту оних 16 школа, које су на стрељачкој утакмици основних школа за 1905 годину дошле у први ред.

Остатак за 40 школа намењен је да се путем вучења коцке разда оним основним школама, које овог прибора немају, а јаве се да у вучењу коцке желе учествовати (*Anuaire de l'enseignement primaire, l'année 1906*).

Овако је рађено и прошле године у Француској. Њихове патриоте раде непрестано на томе да преко основних и других разних школа у народу одомаће извесне војничке навике и знања, те да на тај начин што више унапреде одбранбену снагу своје отаџбине.

А да ли ми предузимамо штогод у том правцу са деџацима наших основних школа? Прошле године у нас је Стрељачки Савез учинио корак да се ради огледа предузму стрељачка вежбања са деџацима једне од основних београдских школа, али од свега тога не би ништа. Један од учитеља београдских школа, који беше на се узео да овај оглед изврши са децом своје школе, изашао је са децом свега један пут на београдско стрелиште, па је на томе и свршено: нити је он јавио, зашто није продужио рад било у својој школи, било на београдском дружинском стрелишту, нити је тај посао који други учитељ, његов колега, место њега предузео.

Кад је ове године у једним новинама, чини ми се словиначким, изнето да су у борбама са турском војском од свих комита: српских, бугарских и грчких, своје главе најбоље замењивале српске комите, онда је та оцена годила нашем народном поносу, јер се нашем племену у свету признаје храброст и издржљивост. Ну да ли је коме у тој патриотској узбуђености падало на памет да се запита: откуда нашим комитама толика извежбаност у оружју да су могли са успехом да воде борбу и са самом турском редовном војском? Да ли је когод помишљао на то да је већина тих комита своја прва вежбања у оружју добила на нашим стрелиштима уз припомоћ оних који та стрелишта одржавају и руководе?

Кад се све ово има на уму, и кад се још томе дода и тај разлог да ми као мален народ са слабом привредном снагом нисмо у стању држати велику стајаћу војску и у самој касарни дати јој свеколико војничко васпитање и сву потребну јој извежбаност у оружју: онда нас све ово упуђује на то да неки део овога васпитања, као што је гимнастика и стрељачко вежбање, морамо уносити у народ с помоћу народних и државних школа, бар у оном обиму, у коме се то данас чини у Француској, која би нам ради правца васпитања своје народне омладине могла за углед да послужи.

М. Двд.

*

Жене — универзитески професора. — На швајцарском немачком универзитету у Берну досадашњи приватни доцент за новију филозофију го-

WWW.UNIBG.BS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

госпођица др. Ана Тумаркин одликована је од швајцарског кантонског савета титулом професора, те је тако она први женски професор на немачком универзитету. Госпођица др. Тумаркин по рођењу је Русиња, а студирала је математику на берлинском универзитету и у германистичком семинару Ериха Шмита. На глас јв изашла са својих испитивања односа између Хердера и Канта и историјских испитивања асоцијационог принципа у естетици. Од 1898. год., када је добила *veniam legendi* госпођица др. Тумаркин је виђен члан у професорској колегији бернскога универзитета.

И париски универзитет је ономад добио првог женског професора. На предлог професорског сената парискога *Faculté des sciences* од 12 маја т. г. катедра физике понуђена је *госпођи др. Марији Кирије*, жени и вредној сарадници проналазача радиума и бившег професора физике на париском универзитету *Пјера Кирија*, који је трагично свршио свој живот прегажен од кога Кирије је прихватила понуђено јој ретко одликовање, министар Бриан је тај избор потврдио и тако је париски универзитет добио првог свог женског професора.

*

II. интернационални конгрес за школску хигијену. — У Лондону ће 22. јуна о. г. бити отворен II. интернационални конгрес за школску хигијену и трајаће до 27. јуна.

Напоредо са конгресом биће отворена и изложба разноврснога материјала, који се односи на школску хигијену и њен напредак. Ту ће поред осталог бити изложени планови за подизање угледних школа, минијатурне конструкције таквих школа, планови помоћних школа и т. д. Изложбу приређује „Краљевски санитетски институт“. Свима који се детаљније интересује за тај конгрес, стоје и стојаће на услузи месни одбори, који су свој рад у Енглеској већ одавно отпочели. Учешће на конгресу је јавно. Свако, ко се интересује за школску медицину и за рад овог конгреса може бити члан његов, ако претходно положи уписнину за чланство у 24 динара. Чланови имају право у дебати и предлагања, а сем тога имају приступа на забаве, које ће конгрес да приреди.

Програм конгреса је овај:

- 1.) Подизање и уређење школа.
- 2.) Хигијена приватних школских индустрија.
- 3.) Методе за испитивање школске хигијене.
- 4.) Физиологија и психологија васпитне методе.
- 5.) Упуство учитеља, професора и ученика у хигијени.
- 6.) Физичко васпитање школске омладине и поучавање ученика у школској хигијени.
- 7.) Заразне болести, на које треба нарочиту пажњу скренути.
- 8.) Помоћне школе за телесно и душевно неразвијену децу као за телесне богаље, за неме, глуве, слепе и т. д.
- 9.) Хигијена школске омладине изван школе, феријалне насеобине, настава ученика у домаћој економији и т. д.

*

Санитет и просвета у Француској. — На предлог главног санитетског савета министар просвете упутио је распис управитељима свију средњих и основних школа и забранио је, да ученици, који су боловали од које ниже наведене заразне болести после прекужене опасности као реконвалесценти још извесно време не смеју школу походити.

По томе распису, ученику, који је лежао од великих богиња или ескарлетине (шарлаха), још 40 дана после оздрављења није слободно у школу долазити; онима који су боловали од малих богиња 16 дана, од заушава 10 дана од великог кашља 21 дан. Ну лекару, који је ученика лечио од споменутих заразних болести, остављено је, да према своме нахођењу и потреби тај минимални рок још и продужи.

*

Број студенткиња на аустријским универзитетима. — Прошлого семестра број студенткиња на аустријским универзитетима постигао је свој максимум. Када се узму у рачун све редовне и ванредне студенткиње и хоспитанткиње, онда се види, да су прошлога семестра на аустријским универзитетима училе 1323 студенткиње. Од 347 иматрикулисаних (редовних) студенткиња на осам аустријских универзитета било је на универзитету у Бечу њих 120 (33 на медицинском и 87 на филозофском факултету); у Кракову 98; у Лавову (Лембергу) 64; на чешком универзитету у Прагу 34; у Грацу 14; на немачком универзитету у Прагу 12; у Черновицу 4 и у Инсбруку 1 (на филозофском факултету). Од 550 ванредних ученица (које немају средњешколску матуру са латинским језиком) студирало је њих 13 медицину, а 537 филозофију и то: у Бечу 175, у Кракову 171, у Лавову 112, на чешком универзитету у Прагу 57, у Грацу 52, у Черновицу 38, на немачком универзитету у Прагу 26 и у Инсбруку 18. Сем споменутих редовних и ванредних студенткиња учило је на споменутих универзитетима још и 426 хоспитанткиња. Свега је било студенткиња 1323, број који релативно далеко превазилази број правих студенткиња у Немачкој, јер на 21-ом немачком универзитету било је свега само 138 редовних ученица а све остале, њих 1769 на броју, биле су хоспитанткиње.

*

Нов професор географије. — Савет филозофскога факултета у бечком универзитету решио је, да за професора географије на место дворског саветника, професора д-ра Пенка позове *д-ра Едуарда Брикнера*, професора у халешком универзитету. Професор Брикнер, извештен, одазвао се позиву бечког универзитета и почеће предавања почетком зимског семестра 1906.—1907. школске године.

*

Матуранти — злочинци. — Из Граца јављају, да је недавно преко ноћ учињена провала у зграду тамошње реалке. Злочинци су избушили рупу на вратима канцеларије професора Ренера и сулента Спанде и кроз њу су се увукли у унутрашње просторије. Одатле су узели, или гачије казано, украли један део писмених матуријетских радњи, класификациони каталог старијег VII. разреда и још неколике каталоге II. и III. разреда. И на вратима других неких канцеларија виде се трагови од бушења. Професори су мишљења, да тај дрски упадај нико други није извршио, него сами матуранти.

*

Објашњење оба спола у школама. — Мађарско феминистичко друштво обратило се на пештански магистрат и на угарско министарство просвете са молбом, да се у наставни план, а у предмет за ту ствар најподеснији увуче и наука — објашњење о оба спола, о мушком и о женском. Изгледа да би природне науке и хигијена били најзгоднији предмет за тај посао. За модус објашњења поменуто друштво је унозорило надлежне власти на онај у на-

ставном плану, пројектовани од берлинске учитељице *Линшевске*. Линшевска препоручује, да се сполови објасне приликом предавања о умножавању и оплођивању биљака у III. разреду основне школе. Тим директним и озбиљним обавештењем о оба сексуса избегла би се она силна околишења и лагарије по овоме предмету, која су узгред буди речено врло опасна за јавни морал.

*

Борба против неписмености. — У културном центру братског нам хрватског народа, у Загребу основали су студенти тамошњег универзитета друштво, чији је циљ изражен самим именом, и које се зове „Друштво хрватских свеучилишних грађана за поуку аналфабета“. Хрватски омладинци се зове отпочели су као прави народни учитељи свој културни рад и већ сада, у самој почетку, показали су врло леп успех. По примеру загребачких студената и у Истрији су ворени такви курсеви. Учитељско удружење „Народна Просвета“ ради бржег и већег успеха приредиће састанке по свим местима Истрије, где се осећа потреба за отварање споменутих курсева. И у Далмацији пријатељи овога покрета не седе скрштених руку, него и они, већином учитељи, раде свом снагом да не заостану иза своје загребачке и истријанске браће.

*

† **Едуард Хартман.** — У Грослихтерфелду код Берлина у 64-ој години преминуо је представник модернога песимизма, прослављени аутор „Филозофије несвеснога“, „Феноменологије“ и још многих других знаменитих списа *Едуард ил. Хартман*. Хартман је као син прускога ђенерала отпочео милитарну каријеру, али је, дотеравши до поручника, због телесне слабости напустио ту службу и повукао се у миран живот, да се свим својим бићем преда филозофији. Није овде прилика, да стручњачки анализујемо душевни живот и умне продукте славнога Хартмана, па да одатле извучемо конзеквенције, које утврђују славу његовога филозофског имена. Њега је у посмртном говору овековечно берлински професор Пфлајдерер наглашавајући пред умном аристократијом сакупљеном око покојникова одра, да је Хартман филозоф у старом, класичном смислу, чији је крајњи циљ био, да у филозофији створи општи поглед свеукупности. И за Хартмана у пуном смислу важе речи Шлајермахерове, које је апострофовао на Спинозу: „Пун је био религије, пун је био Духа Светога“.

*

Успомене на Едуарда Хартмана. — Из необјављене оставштине Роберта барона од Хорнштајна — Мој пријатељ *Ди Прел* баш је био ступио у преписку са Хартманом, филозофом несвеснога, када ми једнога дана саопшти, да ће Хартман то лето провести у једној малој бањи близу Минстера. Ја се решим, да похотим чувенога филозофа, што сам и учинио. Тек што сам стигао у оно мало место, где се Хартман налазио, ја се пожурих к њему. Пред мене изиде мајка Хартмана и одведе ме до свога сина, који је са књигом у руци лежао у постељи. Хартман је читао Нови Завет, јер се баш у то доба бавио библијско-критичним студијама. Ја још никада догле нисам видео тако љубазног човека, као што је био Хартман. Је ли он такав и остао, ја не знам, јер га после тог нашег првог састанка више видео нисам. Ну ја не верујем, да је оно опасно и погубно „бити славан“ било од штетног утицаја по њега. Он до душе тада још није био славан човек. Када би га с вечера пратио на његово место пред курса-

лоном, људи су са сажељењем гледали за младим, лепим човеком са духовитим очима, како, као од Бога заборављен, лежи у својим колицима. Тада још нико није ни слутно, да је то човек, о коме ће сва Немачка да говори, човек који ће бити циљ непријатељских нападаја али и обожавања од стране својих саплеменика. Мајци његовој биле су очи пуне суза, кад год је са мном о своме сину говорила. То су биле сузе саучешћа и дивљења. Али и он је јамачно био један од најбољих синова, кога је у опште једна мајка имала.

Ја сам једном приликом покушао, да стару госпоњу утешим, рекавши јој, да њен син не би ни познао таленат, који је у њему сакривен, да га несносна болест није тако притиснула. Наравно да је то била мршава утеха. Ну и болови Хартманови су временом попустили, попустили су више, него што је он у опште могао очекивати.

У доба нашег првог али и последњег као што рекох, састанка, Хартман је сам, за кратко време сизазио са својих колица и онда би се са мном неколико пута горе, доле прометао. Када би се концерат бањске капеле свршио, Хартман би одмах кући одлазио и легао би, јер се у таквом положају најбоље осећао. Тада би вечерао, обично поврће, и пио би чашу вина. „Ја не смем много јести, јер како да ми свари стомак“, имао је обичај да каже.

Био је и ваљан музичар. Он је компоновао и једну оперу, чији је либрето сам саставио. И певач је био, а имао је звонак тенор. Једно јутро посади се он за пијанино у Курсалону и са нота је певао неке песме, које сам ја компоновао. Када сам се једном приликом упустио са њиме у дужи разговор о филозофији, ја сам му се извињавао због своје стручне неспремности, али он није хтео ни речи да чује о томе тако, да бих ја морао застиђен поцрвенити, када би на овоме месту поновио његове похвале.

Хартман је био други велики филозоф (а први је Шопенхауер), који је признао мој филозофски таленат, а такав комплименат морао би годити и најскромнијем човеку.

Говорити је умео о свакој грани науке. Врло је интересантно расправљао политичка и социјална питања. Противно Шопенхауеру Хартман је био велики пријатељ Вагнерове школе и Вагнеровог правца.

Никада нисам могао дознати како је Вагнер стајао са филозофом. Када сам у том смислу управо питање на једну интимну Вагнерову пријатељицу она ми је мрзовољно одговорила: „Зар да Вагнер и са Хартманом има посла!“ избрбљавши много којешта о Хартману. Ја сам помислио у себи: О *simplicitas* и видећи да моје заузимање за Хартмана нема никаква успеха, ја окренем други лист и почнем причати, како је Хартман велики пријатељ Вагнеров, поштовалац његове музике и како ће му у скоро послати своју филозофију. Те моје речи имале су успеха и она оштра опозиција престала је.

То је била иста она госпоња с којом сам се ја у једним колима одвезао на свечану вечеру, која је после прве представе „Нибелуншког прстена“ давата у ресторацији Бајрајтског Вагнеровог Позоришта „А каква је молим вас ова зграда преко“, зашта ме она показујући прстом на једно монументално здање у близини Вагнеровог позоришта: „То је лудница“. „Од куда вам баш сада падају на памет тако рђави вицеви“, рече она љутито. Ја сам јој одговорио на то: „Ја госпоњо немам моћи, да баварску окружну лудницу претворим у музичку конзерваторију“.

А сад да се вратимо Хартману. Неких осам дана провео сам у бањи уживајући у близини тога необичног духа. Интересантно је поређење са

етрасним Шопенхауером. Већи контраст не може се ни замислити. Када сам изговорио назвања Хартман ме је испратио на својим колицима. Када сам му на расангу рекао, да ћу уз пут сврнути у ово и оно место, Хартман ми је одговорио: „Скитање је радост млинарева“.

Тих осам дана, које сам провео са Хартманом, остаће ми у најлепшој успомени.

*

Дан мира. — Мађарско друштво за пропаганду идеје о светском миру и њеног остварења обратило се на министра просвете, грофа Апоњија са молбом, да се један дан у школској години у свима школама у Угарској посвети великој идеји о остварењу светскога мира. Тога дана дотични школски наставници држали би пред ученицима предавања, која би се односила на рад и решења хашке конференције и изборних судова. За дан светковине мира споменуто мађарско друштво препоручило је 19. мај по нов. кал., као дан прве хашке конференције.

Министар Апоњи обећао је, да ће испунити друштвену жељу, јер и он, као врло велики пријатељ идеје о миру, налази, да је врло потребно, да још у детињску и младињску душу треба усадити клицу ове велике божанствене идеје, према којој само сурова и дивља природа неоплемењеног човека може равнодушна остати.

*

Универзитетски курсеви у Дубровнику. — Приликом прославе стогодишњице пронасти дубровачке републике „Dubrovnik“ је окренуо мисао о оснивању феријалних курсева у Дубровнику, чији би задатак био, да у народу шири популарисану науку и лепе вештине, задатак, који се између свију социјалних, сматра за први у целом културном свету. Ти би се курсеви могли држати о ускрњим или о великим феријама, а трајали би 15 дана. Предавања би држали универзитетски професори и остали научењаци и књижевници. Трошкови око издржавања курсева, тако су незнатни, да они ни најмање не би доводили у питање решење овог, тако корисног питања. Док се не организује друштво, које ће се старати о реализовању ове лене замисли „Dubrovnik“ мисли да га треба да узме у своје руке одбор за прославу стогодишњице.

Споменути лист, који се по овој ствари обратио на тројицу стручњака, на Србе: професора словенске филологије у бечком универзитету, д-ра Милана Решетара и професора српске књижевности у нашем универзитету, Павла Поповића и на Хрвата, професора загребачког универзитета д-ра Ђуру Шурмина, доноси и њихова мишљења, из којих се види, да је предлог о отварању универзитетских курсева већ и због тога уместан и савршен, што су за наше српске прилике у опште ти курсеви од велике потребе.

Д-р Милан Решетар овако мисли: „Идеја је врло лепа. Код других народа она би била и брзо остварљива. Код нас иде све полако и Ви (уредници „Dubrovnik“ сте добро учинили, што сте за остварење узели у рачун рок од две године. На сваки начин требало би остварење овог предлога узети у обзир при прослави стогодишњице у 1908. год., у којој би прослави требао учествовати не само Дубровник, него читав српски и хрватски народ. При том првом покушају видело би се, да ли ова установа може бити стална, да ли ће наши људи имати за њу смисла. Ако се то покаже, мислим, да је не би требало ограничити на Дубровник, него би требало с године на годину мењати место. Тако би у њој учествовали и од ње имали користи сви наши крајеви“.

Д-р Буро Шурмин има ово мишљење :

„Ја мислим, да је предлог потпуно уместан и остварљив. Нашем народу треба образовања, а нашим научницима треба рада у народу. Повучени рад у кабинету не сме бити за научника једини циљ. Мора се живети и радити с народом. Тако се добија више полета и воље за рад. Стога мислим, да ће Ваш предлог бити примљен добро и да ће се морати, кад било, остварити“.

Павле Поповић је овако одговорио :

„Предлог, који износите, врло је добар и модеран. На све стране се много подаже на народно образовање. Само се код нас у том погледу врло мало ради. Чак су нас и Бугари престигли, јер код њих већ постоји једна слична установа. Знам, да су наши универзитетски професори, преоптерећени многим послом, али би се сигурно нашао сваке године извештан број да са својим колегама из Загреба приреде ова предавања. Природна је ствар, да би у том могли учествовати само они научници, који имају за предмет науку, што се даје популарно приказивати“.

Пошто се и многи други угледни људи различитијих струка и на нај-разноврснијим позицијама слажу са овим предлогом, то су сви изгледи, да ће се идеја „Dubrovnikа“ и остварити.

*

Неисправности при полагању испита на минхенском универзитету. — У аули минхенског универзитета 29. маја о. г. било је скупуљено око 190. кандидата, који се беху пријавили за полагање државних правничких испита. Као владини комисари (изасланици) били су министарски саветник Пол и владин саветник Банцер. Прва три дана т.ј. 29. 30. и 31. маја трајали су писмени испити који су прекинати 1. јуна због великог празника „Браначева“, да се сутра дан, 2. јуна заврше. Али није било тако! Када су владини изасланици 2. јуна дошли у аулу, место да заврше писмени испит они објавише кандидатима наредбу министрову којом се *радње писменог испита, проглашују за неважеће и одређују нови испити*. У распису није наведен разлог оваквог поступка од стране баварског министра просвете, али се за њега опет дознало, као што се дознало и то, да је *истим таквим расписом поништен писмени испит и у остала два баварска универзитета*. Министар је дознао, да су један или више њих правника са минхенског или вирубушког универзитета, частили и подмитили штампара, који је штампао универзитетски извештај, па је наравно знао за писмене радње, пре него што су испити почели. Тај је штампар или делимично или сасвим поверену му тајну издао, па су ђаци дознали или за једну или за све радње, а те су биле 1.) О изборној обавези 2) о уцењивању из о фалсификовању јавних исправа.

Утврђено је доцније, да је један студент од, министарству такођер познатог штампара дознао за једну радњу. Тај је студент на тај начин кажњен, што се сматра, да је пао на испиту. Али још се није дознало, да ли је само тај један ученик знао за једну само радњу или је знао за више, а није се могло ни то дознати, да ли и други ученици нису делимично или сасвим обавештени били о програму испита. Из тих разлога одржаће се нови испити, сем ако се до њиновог рока не докаже невиност већине.

*

Чески универзитет у Прагу. — На ческом универзитету у Прагу било је свега 3851 редован студент а то је за 139 више него што износи це-

докуман број редовних ђака на сва три, заједно узета, немачка универзитета у Грацу, Инсбруку и Черновицу. Та чињеница сасвим оправдава жеље Чеха, да се и у Брну (Брину) подигне чешки универзитет. Аустријска влада у име потпоре даје бечком универзитету 136.862 круна, немачком универзитету у Прагу 102.855 круна а чешком универзитету свега 53.155 круна.

*

Ческа школска Матица. — Прошлого месеца прославила је Ческа школска Матица своју 25.-у јубиларну скупштину. Прошле школске године 1904.—05. школовало се о трошку овога патриотскога завода 12.000 чешке деце. За 25 година, од како је основана, Ческа школска Матица потрошила је *10 милиона круна* на оснивање и издржавање својих народних школа. Сем небројених основних школа Ческа Матица издржава још 3 гимназије и 1 реалку.

*

Научни течаји у Јени — биће ове године од 24. јула до 5. августа. Програм обухвата: 9 течаја из природних наука, 7 из педагогике, 4 из психологије и педагошке патологије, 3 из области женског образовања, 5 из теологије, историје и филозофије, и 5 течаја за језике (немачки, енглески, француски). Предаваће 30 доцната (професора универзитета и других наставника). — Прошле је године ове течаје походило 375 слушалаца.¹

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Господин Зарија С. Илић, артилер. капетан I класе поклонио је школи Обићевској 20 комада књига „Први пут с оцем на јутрење“ од Лазе Лазаревића — издање српске књижевне задруге.

Вредни и племенити трговац и индустријалац г. Милзи Јечменица из Београда, — приложио је сиромашним ученицима школе Гостиљске преко г. Симе Туцовића свештеника и народног посланика 20 динара.

Г.г. наставници и ученици богословије Св. Саве, приликом свог путовања у Манасију, походили су школу деспотовачку и том приликом приложили 10 динара сиромашним ученицима ове школе.

Суд он. жарковачке (ср. врачарски, окр. београдски) поклонио је III одељењу (на Чукарици) ове школе два комада слика великог формата и то: Престолонаследника и Кара-Борђа у вредности 60 динара.

Г. Вука Меденица, деловођа општине Иван-кулске, поклонио је ђацима основ. школе Добро-Долске довољан број писаћег материјала.

¹ Програм се може добити бесплатно код д-ра В. Бакића у Београду.

Народној читаоници, при школи глоговачкој у срезу мачванском, поклонили су се и предне дела за народ ови приложници:

- 1). г. Влада Д. Илић, председник лозничког првостепеног суда 20 комада разних књига.
 - 2). г. д-р Светозар Марковић, лекар у Боограду 6 комада разних књига.
 - 3). г-ђица Перса поч. Јанка Веселиновића из Глоговца, 5 комада разних књига, и
 - 4). г. Сергеје Поповић, игуман манастира Раванице лист „Српски пчелар“ за 1905, годину као спомен на свога пријатеља поч. Јанка Веселиновића, књижевника.
- Управа читаонице изјављује дародавцима своју срдачну благодарност са жељом да у њиховом поступку неостану усамљени.

Г.г. Михаило Банић, директор у пензији и браћа му: Глиша, Милош, Јован и Милан узволели су послати „фонду сиротних ученика-ца“ (45) четрдесет и пет динара а тиме су уписали своју добру мајку Станојку за члана добротвова овог фонда.

Управа овог фонда изјављује своју благодарност г.г. браћи Банића а поч. Станојки — да Бог да рајско насеље.

Г. Андреја В. Парађанин, трговцу из Пољне и нар. посланик, положио је 25 динара утемељач улога „фонда сиром. ученика школе пољанске“. За успомену рано умрле му кћери Крстине.

Г. Радојко Миладиновић, економ из Д. Крушевине и ове године сетио се школе и поклатио је 30 ком. књига „Први пут с оцем на јутрење, које ће се поклонити врло добрим и одличним ђацима“ о испиту.

Одбор школе Д. Крушевачке овим путем изјављује своју топлу захвалност дародавцу.

Г. Петар Маринковић, трговац из Зајечара, поклатио је (10) десет комада књига „Дечји Идеали“ од г. Димитрија А. Пејовића, свештеника, основној зајдчарској школи: да се раздаду као испитни дар одличним и врло добрим ђацима.

На дан испита — 16. ов. мес. ове године — г. Зарија С. Илић, артилериски капетан поклатио је школи обилнџевској 11 комада књига „Књижевне Задруге“, да се раздају о Петрову-дану баљим ђацима ове школе.

Управе школске и овим путем изјављују своју топлу захвалност дародавцима.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писаца, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
Краљице Наталије уд. бр. 82.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у Водицама :

Драгутина Поповића, учитеља из Грабовице, окр. крајинског ;

у Ковачевцу :

Даринку Јеремићку, учитељицу из Селевца, окр. смедеревског ;

у Малој Крсној :

Војислава Вуксановића, учитеља из Јошанице, окр. пожаревачког ;

у Новом Ацибеговцу :

Јелену Стошићку, учитељицу из Новог Ацибеговца, окр. смедеревског ;

у Осипаоници :

Милицу Глигоријевићку, учитељицу из Осипаонице, окр. смедеревског ;

у Рабровцу :

Стану Теодосијевићеву, учитељицу из Кривеља, окр. тимочког ;

у Селевцу :

Наталију Цакићку, учитељицу из Врмце, окр. нишког,
Арсенија Шијаковића, учитеља из Селевца, окр. смедеревског, и
Милутина Цакића, учитеља из Врмце, окр. нишког.

15. У округу тимочком :*у Књажевцу :*

Макрену Профировићку, учитељицу из Васиља, окр. тимочког ;

у Брстовцу :

Драгутина Симића, учитеља из Шљивара, окр. тимочког ;

у Белом Потоку :

Владимира Кнежевића, учитеља из Врбовца, окр. тимочког ;

у Балинцу :

Ђорђа Ђорђевића, учитеља из Балинца, окр. тимочког ;

у Врбовцу :

Љубицу Стојановићеву, учитељицу из Врбовца, окр. тимочког ;

у Доњој Каменици :

Светислава Николића, учитеља из Доње Каменице, окр. тимочког ;

у Доњој Белој Реци :

Милицу Ераковићеву, учитељицу из Доње Беле Реке, окр. тимочког ;
просветни гласник, II. књ. 1. св., 1906.

у Злоту :

Љубицу Миленковићеву, учитељицу из Злота, окр. тимочког ;
 Љубицу Михаиловићку, учитељицу из Злота, окр. тимочког ;
 Симу Михаиловића, учитеља из Злота, окр. тимочког, и
 Теофила Петровића, учитеља из Злота окр. тимочког :

у Зоруновцу :

Милана Цветковића, учитеља из Јошанице, окр. нишког ;

у Краљевом Селу :

Драгомира Митровића, учитеља из Ошљана, окр. тимочког ;

у Ласову :

Владимира Илића, учитеља из Ласова, окр. тимочког, и
 Милеву Илићку, учитељицу из Ласова, окр. тимочког ;

у Лубници :

Даринку Брајковићеву, учитељицу из Лубнице ;

у Леновцу :

Наталију Костићеву, учитељицу из Леновца, окр. тимочког ;

у Малом Извору (срез бољевачки) :

Ракилу Михаиловићку, учитељицу из Малог Извора, окр. тимочког, и
 Михаила Михаиловића, учитеља из Малог Извора, окр. тимочког.

у Малом Извору (срез тимочки) :

Јефту Крљевића, учитеља из Краљевог Села, окр. тимочког ;

у Мариновцу :

Софију Ивановићку, учитељицу из Мариновца, окр. тимочког ;

у Шарбановцу :

Јована Миргића, учитеља из Малајнице, окр. крајинског.

16. У округу топличком :*у Балајинцу :*

Михаила М. Веселиновића, учитеља из Алдинца, окр. тимочког :

у Драгуши :

Дивну Д. Илића, учитељицу из Драгуше, окр. топличког, и
 Драгољуба Илића, учитеља из Драгуше, окр. топличког ;

у Бакусу :

Тодора Петровића, учитеља из Раче, окр. топличког ;

у Коцељу :

Александра Г. Видосављевића, учитеља из Тулара, окр. топличког.

17. У округу ужичком :

у Ариљу :

Персиду Марићку, учитељицу из Прањана, окр. рудничког, и
Петра Марића, учитеља из Прањана, окр. рудничког ;

у Бајиној Башти :

Даринку Ломићку, учитељицу из Прилепца, окр. чачанског ;

у Годовику :

Божидара Мићића, учитеља из Годовика, окр. ужичког ;

у Пилици :

Захарију Кутлешића, учитеља из Осмакова, округа пиротског.

18. У округу чачанском :

у Краљеву :

Аврама Анђушића, учитеља из Жиче, окр. чачанског ;

у Атеници :

Миљка Богдановића, учитеља из Ариља, окр. ужичког ;

у Грачцу :

Чедомира Аћимовића, учитеља из Грачца, окр. чачанског ;

у Гучи :

Тодора Цветића, учитеља из Доње Краварице, окр. чачанског, и
Наталију Јеремићку, учитељицу из Бојника, окр. врањског ;

у Заблаћу :

Милорада Вујовића, учитеља из Миоковаца, окр. рудничког, и
Мирославу Вујовићку, учитељицу из Миоковаца, окр. рудничког

у Ивањици

Лепосаву Мајсторовићеву, учитељицу из Жежевице, окр. ча-
часког, и

Светозара Кушића, учитеља из Ивањице, окр. чачанског ;

у Међуречју :

Радомира Перуниччића, учитеља из Врдила, окр. чачанског ;

у Придворици:

Драгомира Радонића, учитеља из Павлице, окр. чачанског ;

у Самаилама :

Олгу Милошевићеву, учитељицу из Самаила, окр. чачанског ;

у Трнави :

Драгу Главашевићку, учитељицу из Трнаве, окр. чачанског.

ПБр. 7984.

1. јула 1906 год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,

Анд. Николић С. Р.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

931. РЕДОВНИ САСТАНАК

10. маја 1906. год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Ср. Ј. Стојковић; редовни чланови: д-р Петар Л. Вукићевић, Павле Поповић, д-р Чед. Митровић, Васа Димић, Јован Н. Томић и Љуб. М. Протић; и ванредни чланови: Никола Лазић, Мирко Поповић, Милутин К. Драгутиновић, и д-р Светозар П. Стевановић.

Пословој: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 930 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 26. прошлог месеца, ПБр. 5547, којим се захтева да Савет накнадно кандидује још нека лица, било од активних било од пензионисаних просветних радника, која би се могла одредити за министарске изасланике на овогодишњим учитељским испитима у учитељским школама.

Савет је кандидовао ову господу: Михаила Марковића, директора гимназије у пензији, Милоја Влајића, надзорника народних школа у пензији, и д-ра Тихомира Р. Ђорђевића, професора I београд. гимназије.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 8. овога месеца, ПБр. 6120, којим се захтева да Савет накнадно кандидује десетак професора и дваестак учитеља народних школа, који би се могли одредити за надзорнике народних школа крајем ове школске године.

Савет је кандидовао ову господу:

Владимира Војиновића, професора зајечарске гимназије;
Владимира К. Петковића, професора Богословије Св. Саве;
Владимира Радивојевића, професора пожаревачке гимназије;
Живојина Видановића, професора крагујевачке гимназије;

Милана М. Томића, професора крушевачке гимназије;
 Милоја Ракића, професора ужичке гимназије;
 Мину Миљковића, професора ваљевске гимназије;
 Михаила Марковића, професора зајечарске гимназије;
 Радослава Агатоновића, професора нишке гимназије;
 Саву Максића, професора зајечарске гимназије;
 Сретена Николића, професора јагодинске гимназије;
 Стевана Маринковића, професора II београдске гимназије;
 Андреју В. Станојевића, учитеља из Лешнице;
 Арсенија Пантића, учитеља из Неготина;
 Глишу Јовановића, учитеља из Глибовца;
 Драг. Поповића, учитеља из Крушевца;
 Јеврема Чакаревића, учитеља из Ужица;
 Јована Анђелковића, учитеља из Смедерева;
 Јована П. Јовановића, учитеља из Крагујевца;
 Јована Милијевића, учитеља из Јагодине;
 Јована Стојановића, учитеља из Лесковца;
 Јована Тодоровића, учитеља из Куршумлије;
 Лазара Павловића, учитеља из Крагујевца;
 Љубомира Смиљанића, учитеља из Ужица;
 Милорада Ђукановића, учитеља из Степојевца, окр. београдског;
 Николу Богдановића, учитеља из Радујевца;
 Николу Соколовића, учитеља из Београда;
 Петра Јосимовића, учитеља из Београда;
 Саву Марковића, учитеља из Седлара;
 Станишу Станишића, учитеља из Београда;
 Стевана Живојиновића, учитеља из Крушевца; и
 Тихомира Маринковића, учитеља из Алексинца.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 22. овога месеца ПБр. 5927, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Драгутина Инкиостри-Меденака, који је молио за место учитеља цртања у средњим школама.

Савет је одлучио: да г. Милутин К. Драгутиновић, ванредни члан Савета, прегледа документа молночева и да о њима Савету реферује.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16. овога месеца, ПБр. 6158, којим је спроведена Савету на оцену молба Ђорђевића и Гилића, књижара из Јагодине, који су молили за одобрење да се њихово издање књиге: „Анђелак“, од Саватија Грбића, учитеља, може поклањати ученицима народних школа о годишњим испитима и да се може набављати за школске и ђачке књижице.

Савет је одлучио: да г. Љубомир М. Протић, редовни члан Савета, прегледа ову књигу и да о њој Савету реферује.

VI

Прочитан је реферат г. Љубомира М. Протића, редовног члана Савета, о квалификацији г-ђе Љубице Стојчевићке, свршене ученице

www.unwww. **Висше Женске Школе** с учитељским испитом, која је молила за место привремене учитељице народних школа.

По саслушању реферата г. Протића Савет је дао мишљење: да се г-ђа Љубица Стојчевићка може поставити за привремену учитељицу народних школа.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. овога месеца, ПБр. 5336, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Наталије (Маџаревићеве) Радуловићке, пређашње учитељице, која је молила да се поврати у учитељску службу.

По прегледу службених података о овој учитељици Савет је мишљења: да се г-ђа Наталија (Маџаревићева) Радуловићка, пређашња учитељица, не може повратити у учитељску службу.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 22. марта ове године, ПБр. 3431, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Даринке (Срећковићеве) Богичевићке, учитељице у пензији, која је молила да се поврати у учитељску службу.

По прегледу службених података о овој учитељици Савет је већином гласова дао мишљење: да се г-ђа Даринка (Срећковићева) Богичевићка, учитељица у пензији, може повратити у учитељску службу ако три лекара, које буде одредио г. Министар просвете, нађу да је за учитељску службу способна за дужи низ година.

IX

Прочитан је реферат г.г. Милутина К. Драгутиновића, Павла Швабића и Љубомира Марковића о „Словенској Читанци за IV разред основне школе“, од Андрије В. Станојевића, учитеља, који ју је исправио према ранијим напоменама ових истих референата и поднео на поновни преглед.

Реферат г.г. Милутина К. Драгутиновића, Павла Швабића и Љубомира Марковића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледали смо исправке, које је у свом уџбенику „Словенска читанка за IV разред основне школе у Краљевини Србији“ извршио г. Андра В. Станојевић, учитељ, према нашим напоменама. Изјављујемо, да је писац исправио све што је било потребно исправити и да се рукописе у овом облику може штампати.

2 Маја 1906 год.

Београд.

Захвални на поверењу
Милутин К. Драгутиновић,
 проф. реалке у Београду.
Павле Швабић,
 професор Богословије
Љуб. Марковић,
 учитељ—ђакон код Саб. Цркве

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да се „Словенска Читанка за IV разред основне школе“ од Андрије В. Станојевића, учитеља, може штампати и употребити као сталан удбеник у народним школама.

Г. Андрији В. Станојевићу, у име награде за израду ове књиге, може се дати од хиљаду до хиљаду и пет стотина (1000—1500) динара.

Овим је завршен овај саветски састанак.

932. РЕДОВНИ САСТАНАК

20. маја 1906. год.

Били су: потпредседник Ср. Ј. Стојковић, који је заступао председника; редовни чланови: Павле Поповић, д-р Чедомиљ Митровић, Васа Димић, Јован Н. Томић и Љубомир М. Протић; и ванредни чланови: Никола Лазић, Мирко Поповић, Милутин К. Драгутиновић и д-р Светодик П. Стевановић.

Пословљ: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 931 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. овога месеца, ПБр. 6421, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Зар. Р. Поповића, статистичара министарства просвете, који је молио за одобрење да се његова трећа књига „Слике из Старе Србије“ може употребљавати за поклањање ученицима најстаријега разреда основних школа и нижих разреда средњих школа и да се може набављати за књижнице основних школа.

Пошто је ова књига позната неколицини чланова саветских, то је Савет одлучио: да се књига „Слике из Старе Србије“, трећа књига, од Зар. Р. Поповића, може употребљавати за поклањање ученицима најстаријега разреда основних школа и нижих разреда средњих школа и да се може набављати за књижнице основних школа.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. овог месеца, ПБр. 6447, којим је спроведена Савету на оцену молба књижара Рајковића и Туковића, који су молили за одобрење да се њихово издање књиге: „Библиотека Малог Позоришта“, од Бранислава Ђ. Нушића и Михаила Сретеновића, може употребљавати за поклањање ученицима и ученицама основних школа о испиту.

Савет је одлучио: да г.г. Љубомир М. Протић и Милутин К. Драгутиновић, чланови Савета, прегледају ову књигу и да о њој Савету реферују.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 9. овог месеца, ПБр. 6125, којим се пита Савет за мишљење: да ли г-ђицу Даринку Мачајеву, учитељицу у Кусатку, према уверењу лекарске комисије, треба ставити у пензију.

По прегледу поднесенога уверења лекарске комисије, а на основу тач. 10. чл. 33. аак. о народним школама, Савет је дао мишљење: да г-ђицу Даринку Мачајеву, учитељицу, треба ставити у пензију.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. овога месеца, ПБр. 6161, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Јелисавете А. Јечменићке, учитељице у пензији, која је молила да се поврати у учитељску службу.

По прегледу службених података о овој учитељици, а на основу друге алинеје чл. 81. закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да се г-ђа Јелисавета А. Јечменићка, учитељица у пензији, може повратити у учитељску службу, ако се уверењем лекарске комисије, коју буде одредио г. Министар просвете, докаже да је способна за учитељску службу за дужи низ година.

VI.

Порочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. овога месеца, ПБр. 5434, којим се пита Савет за мишљење: да ли г. Михаила Ј. Заставниковића, пређ. полицијског писара, који је раније био учитељ, треба повратити у учитељску службу.

Пошто је овај учитељ сам добровољно напустио учитељску службу, то је Савет већином гласова дао мишљење: да г. Михаила Ј. Заставниковића, пређашњег полицијског писара, не треба повратити у учитељску службу.

VII

Саслушан је усмени реферат г. Милутина К. Драгутиновића, ванредног члана Савета, о квалификацији г. Драгутина Инкиостри-Медењака, декоративног уметничког сликара, који је молио за место учитеља цртања у средњим школама.

Према реферату г. Драгутиновића, а на основу чл. 64. закона о средњим школама, Савет је дао мишљење: да се г. Драгутин Инкиостри-Медењак, уметничко-декоративни сликар, може поставити за учитеља цртања у нашим средњим школама, ако претходно своју стручну спрему посведочи нарочитим испитом, пошто није свршио вишу уметничку стручну школу.

VIII

Саслушан је усмени реферат г. Милутина К. Драгутиновића, ванредног члана Савета, о књизи: „Дубровачке елегije“, у издању Српске Дубровачке Штампарије, која је молила да се изврши број примерака ове књиге откупи и употреби за поклањање ученицима о испиту.

Према реферату г. Драгутиновића Савет је одлучио: да се књига „Дубровачке елегије“ може употребљавати за поклањање ученицима виших разреда гимназија и да се може набављати за књижнице средњих школа.

IX

Прочитан је реферат г. Милутина К. Драгутиновића, ванредног члана Савета, о књизи: „Дечји забавник“, од Димитрија Ј. Соколовића, учитеља, који је молио за одобрење да се ова књига може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима.

Реферат г. Милутина К. Драгутиновића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети мишљење о делу: **Дечји Забавник**, књига за децу са сликама, уредио Дим. Ј. Соколовић, учитељ“ (издање штампарије „Доситије Обрадовић“, Београд, 1906. 72 стране текста, 7 страна имена претплатника, 5 слика; 8^о; цена 60 пара).

Нисам имао прилике све до сада проучити коју од садашњих књига за децу. Мени су остале још од ране младости у најлепшој успомени оне дивне књижице чика-Јовине и чика-Стевине, у којима су састави тако одобрани и тако примамљиви, које и појединошћима и целином показују да су их писали даровити, савесни и спремни књижевници. По књизи *Дечји забавник* видим да наша савремена дечија књижевност не стоји на старој висини нарочито да се у њој не ради ни мало оригинално. Ни по једном чланку не може се видети да је то оригиналан рад (или бар верна компилација) састављача те књиге, него је цело градиво напавирчено из неких неозначених извора, балада из дечијих листова, из дела наших песника и књижевника, из неких читанака српских и страних... и ко би знао набројати где и како налазе и узимају саставе за своје дечје књиге, многобројни, звани и незвани, састављачи њихови! Они као да не знају толико на садржину књиге, колико на спољашњост, на штампарску израду и слике. Имена претплатника показују, да је писцима прођа књиге једна од највећих брига.

Сматрао сам за дужност изнети ово неколико напомена, да бих и ја утврдио познату чињеницу: опадање наше дечје књижевности. Навикнути на овакав површан рад, ми сада и не тражимо онакве књиге какве су некада писали чика Јова и чика Степа: не тражимо, јер нема никога ко би нам их могао дати. За невољу задовољавамо се поље пажљивије састављеним (да не речем скриљеним) књигама, препоручујемо их, деца их купују и читају; а колика је стварна корист од овакога рада не знају ни сами писци, нити о томе много размишљају (иначе би боље радили).

После овога увода, који је и сувише личан, а доста и простран прелазим на приказивање *Дечијег забавника* с напоменом да се све што је мало пре речено у опште може у главном пренети и на ову књигу. И њена садржина састављена је из разних неозначених извора. Ни њен састављач није израдио ниједан оригиналан састав. Сматрам као особито слабу страну ове дечије књиге, што су при њеном састављању народни предмети сасвим потиснути и занемарени: нема ни једнога чланка који би говорио о српском народу у прошлости и садашњости, нити о српским земљама.

Али и поред свих ових недостатака књига *Дечији забавник* има добрих страна, и то у доста знатном броју. Ова је књига заиста забавник,

www.unijib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мала збирка састава, који су занимљиви, разноврсни, доста поучни и прилично одабрани. Нарочито је за похвалу, што сви чланци утичу морално: у њима се истичу на углед поштење, човечност и све врлине, лепо понашање и лепо обичаји. Неколико погодних чланака имају за циљ будити љубав према природи, намера особито добра због неразвијености тога осећања код наше омладине. Други чланци (Синајска гора, Живот у жарким земљама, Јадни људи...) говоре о далеких земљама и тиме код омладине шире знање о свету. Таквим радом у овој књизи је добро заступљена она особина која је за децу књигу понајзначајнија, а та је: изазивање воље за читањем. Мени се чини, да се ова књига мора свидети малом читачу већ од прве стране и да је он неће лако пустити из руке. Због ових добрих страна књиге г. Д. Соколовића ја мислим да се она може препоручити за поклањање ученицима основних школа.

На завршетку овога приказа дужност ми је изнети једно мишљење, које без сумње неће бити ново, али чије остварење било би веома корисно. Читајући књигу *Дечији забавник*, опазио сам, да је језик, којим су исказани они разноврсни чланци по лепоти врло неједнак, као што су по вредности неједнаки они извори из којих је састављач узимао те чланке. Зато жалим што ми овај рад није дошао на преглед у рукопису. Многе омашке у стилу и у језику и многе непотпуности могле би се исправити, као што би се могао поправити избор чланака, те би наша деција књижевност, ако не сада, а оно до године, добила сразмерно ваљану књигу. Да се писцима ових књига хита и да они брзо и лако састављају оваке књиге, јасно се види по томе што своје радове штампају с помоћу претплате, као што је урадио и г. Д. Соколовић у овој прилици.

У опште, ја не разумем, зашто се овакве књиге за децу, кад већ морају проћи кроз Главни просветни савет, не подносе Министарству просвете у рукопису. Корист од таквога рада била би врло велика: у основну школу улазиле би много боље, потпуније, савршеније књиге за децу него што су ове које хоћемо нећемо инак морамо препоручити, када нису баш рђаве, а већ су штампане.

Мислим да би већ једном требало завести праксу: ниједна књига, намењена ученицима основних школа, не сме се штампати, док се рукопис не прегледа у Министарству просвете. Тако би се поред осталог могла надгледати и штампарска израда књиге, па и њена цена.

20. маја 1906 год.
Београд.

Захваљан на поверењу
Милутин К. Драгутиновић
проф. реалке у Београду

Према овоме реферату Савет је одлучио: да се књига: „Дечији забавник“, од Димитрија Ј. Соколовића, учитеља, може употребљавати за поклањање ученицима и ученицама народних школа о годишњем испиту.

Г. Милутину К. Драгутиновићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је *двадесет (20) динара*.

Х

Саслушан је усмени реферат г. Павла Поповића, редовног члана Савета, о књизи: „Српске народне песме“, прва свеска, коју је при-

редио Одбор Задужбине д-ра Љубомира Радивојевића, просветног добротвора, и који је молио за одобрење да се ова књига може поклањати ученицима и ученицама народних школа о годишњим испитима и да се може набављати за школске и ученичке књижнице народних и средњих школа.

Према реферату г. Поповића Савет је одлучио: да се прва свеска књиге: „Српске народне песме“, коју је приредио Одбор Задужбине д-ра Љубомира Радивојевића, не може препоручити за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима, нити набављати за школске и ученичке књижнице народних школа, јер у њој има песама (Јован и дивски старјешина, Наход Симеун) које по моралној страни не могу никако бити деџа лектира.

XI

Саслушан је усмени реферат г. Павла Поповића, редовног члана Савета, о књизи: „Моје симпатије“, у издању Српске Дубровачке Штампарије, која је молила, да се изврстан број примерака ове књиге откупи и употреби за поклањање ученицима о испиту.

Према реферату г. Поповића Савет је одлучио: да се књига: „Моје симпатије“ може употребљавати за поклањање ученицима виших разреда средњих школа и да се може набављати за књижнице средњих и народних школа.

Овим је завршен овај саветски састанак.

933. РЕДОВНИ САСТАНАК

31. маја 1906. год.

Били су: председник Сава Урошевић; редовни чланови: д-р Петар Л. Вукићевић, Павле Поповић, Јован Н. Томић, и Ранко Петровић; и ванредни чланови: Мирко Поповић, Милутин К. Драгутиновић, Михаило Ј. Борђевић и д-р Светолик П. Стевановић.

Пословољ: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 932. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16. овога месеца, ПБр. 6371, којим је спроведена Савету на поновни преглед књига у рукопису: „Основи из јестаственице за ниже разреде средњих школа, I део, Зоологија“, од проф. Николе Ранојевића, који ју је поправио према напоменама г.г. Ранка Петровића, Павла Аршинова и Душана Стојићевића, пређашњих референата ове књиге.

Према поновном реферату ових истих референата Савет је одлучио: да се књига у рукопису: „Основи из јестаственице за ниже разреде

WWW.UNIN.SA
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

средњих школа, I део, Зоологија“ коју је на расписани стечај поднео г. Никола Ранојевић професор, може штампати и употребљавати као сталан уџбеник државног издања у нижим разредима средњих школа.

Г.г. Ранку Петровићу, Павлу Аршинову и Душану Стојићевићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је свега *сто осамдесет (180) динара*.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16. овога месеца, ПБр. 6115, којим је спроведена Савету на поновни преглед и оцену књига у рукопису: „Изабране песме П. Овида Назона“, које је протумачио г. Фрања Елезовић, професор у пензији, и поправио према напоменама г.г. д-ра Николе Вулића, Мите Живковића и Стевана Фотића, пређашњих референата ове књиге, чији је резеферат поновни приложен уз ову молбу.

Г. Елезовић је молио да се овај његов рад откупи и штампа о државном трошку за потребу ученика гимназија.

Реферат г.г. д-ра Николе Вулића, Мите Живковића и Стевана Фотића гласи:

Главном Просветном Савету

Част нам је саопштити Главном Просветном Савету да је г. Фр. Елезовић, проф., исправио свој рукопис „Изабране песме П. Овидија Назона“, који прилажемо под /./, према нашим примедбама, саопштеним Гл. Просв. Савету у нашем реферату о том спису.

1906. Београд.

Др. Ник. Вулић
М. Живковић
Стев. Фотић

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да се књига: „Изабране песме П. Овида Назона“, коју је у рукопису поднео г. Фрања Елезовић, може употребити као помоћна књига приватног издања при изучавању латинског језика у вишим разредима гимназије.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 31. овога месеца, ПБр. 6884, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Драгољуба С. Поповића, учитеља језика јагодинске учитељске школе, који је молио да се постави за вишег учитеља средњих школа.

По прегледу службених података г. Поповића, а на основи чл. 63. закона о народним школама, Савет је одлучио да г. Драгољуб С. Поповић, учитељ језика јагодинске учитељске школе, нема прописне квалификације за вишег учитеља средњих школа.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. овога месеца, ПБр. 6303, којим је спроведена Савету на оцену молба г. д-ра Николе Ђорића, физикеца округа подринског, који је молио да се књига: „Скаске“, од А. С. Пушкина, коју је превео и

прерадио с руског, препоручи за поклањање ђацима основних и нижих разреда средњих школа и да се изврши одређени број примерака откупи за тај циљ.

Савет је одлучио: да г. Милутин К. Драгутиновић, ванредни члан Савета, ову књигу прегледа и о њој Савету реферује.

VI

Прочитан је реферат г.г. Јов. Радонића, Саве К. Антоновића и Тих. Р. Ђорђевића о књигама: „Историја Српскога Народа, за ниже разреде средњих школа“, I и II књига, од проф. Миленка Вукићевића, који је молио да се обе ове његове књиге откупе и у другој издању штампашу као државно издање и употребе као уџбеник у нижим разредима средњих школа.

Реферат г.г. Јов. Радонића, Саве К. Антоновића и Тих. Р. Ђорђевића гласи:

Главном Просветном Савету

Господин Председник Главног Просветног Савета писмом од 18. децембра пр. г. СБр. 161. известио нас је да нас је Главни Просветни Савет на своме 920. састанку од 14. децембра пр. г. одликовао поверењем да комисијски прегледамо „Историју Српскога Народа за средње школе“ од Миленка Вукићевића, књ. I и II, који је молио да се те његове књиге откупе од стране Министарства Просвете и Црквених Послова и употребе у средњим школама као уџбеници.

Ми смо поверени нам преглед извршили и част нам је на постављено питање Главног Просветног Савета одмах одговорити, да је врло незгодно употребити Историју Српскога Народа од М. Вукићевића као школски уџбеник у средњим школама, јер има великих недостатака у погледу научних историјских резултата и у погледу методичном, те је због тога по можемо ни препоручити Главног Просветног Савету за оно за шта је г. Вукићевић молио.

Своје мишљење о књигама г. Вукићевића заснивамо па овим разлозима:

У нашој средњој школи одавно се очекује уџбеник за Историју Српскога Народа који би обухватио целокупну прошлост нашу од најстарије појаве Српскога Народа па до наших дана са тачним подацима а у прегледном, методичном и згодном облику. Књига пок. П. Кретића давно је већ застарела. Похвални покушај Љ. Ковачевића и Љ. Јовановића остао је недовршен и ако у методичном погледу не беше без замерака. Али написати добру и тачну историју Срба за сад је још врло тешка ствар. Још нису издати и проучени многи споменици који се на прошлост Српскога Народа односе, још нису речени лична питања, још није свршен ни многи други претходни посао од кога зависи тачно, одређено и јасно познавање наше прошлости, и то чини тешкоће које збуњују и најбољег насца школског историјског уџбеника.

Па при свем том г. Вукићевић се латио посла и написао целокупну Историју Српскога Народа, и са свим је природно да књиге г. В. нису могле бити без замерака које се односе на науку, — али књиге г. В. имају и таквих мана које су се могле избећи или се бар сад могу избећи, и ми их овде износимо.

У заглављу „Срби и Словени“ (I стр. 1.) има грешака. Прадомовина Словена као и других индоевропских народа није Азија већ источна Европа, што је утврђено радовима O. Schradera-a *Sprahvergleichung und Urgeschichte* (Јена 1890.) и великим делом *Reallexikon der indogermanischen Altertums-kunde* (Strassburg 1901).

Даље, није утврђено да су се „сви Словени некада“ звали *Србима*, а тек од VI stoleћа после Христа почеше их звати „Словенима“ (I, 1.). То су мишљење заступали Добровски и Шафарик, али ће по свој прилици под Србима Плинијевим и Птолемејевим ваљати разумети претке полапских Словена.

Није тачна ни подела словенских племена (I, 1.). Кад су у западној групи поред Чеха наведени Словаци, онда ни у источној није требало заборавити *Малорусе*.

Не може се говорити о сеоби Словена на Балканском Полуострву у IV веку по Христу. (I, 3.).

Говорећи о најстаријој словенској образованости ваљало је да се г. В. боље упозна са зачецима културе код народа у опште и са принципима који у том погледу у опште владају. Од тих принципа према својим приликама, нису правили одступака ни Словени, те им живот и особине не би изгледали онако наивни, како се то г. В. чини, нити би Словени изгледали онако идеални, па би и цео тај одељак био краћи, а многе ствари као општи део културе човечанства дошле би пред Општу Историју. Подаци пак о особинама Словена од онда од кад се о њима по изворима зна, показују да Словени нису били ни онако наивни ни тако идеални, већ онакви какви су били и други народи њиховога ступња културе. Оно што се из општих зачетака човечанске културе јавља код Словена као чисто њихово још није довољно познато нити одређено, те се у навањању тога треба чувати категоричких тврђења и набрајања лабаво утврђених факата. Такав је случај нар. са вером словенском и са свим оним што уз њу иде (I, 10—16.), у чему се испитивачи још мало слажу. С тога би г. В. боље учинио да је те ствари казао што краће и у што општијим цртама, јер свако митологисање и извођење из растегливе традиције или неодређених познијих бележака одводи странпутици која школи није потребна. Са мање казивања и са уопштавањем тих ствари не би се писцу поткрале грешке које је могао избећи и у које би пао сваки који би пошао његовим трагом. На жалост идеалисање живота старих Словена, прављење смелих конјектура о њиховој култури и стварање читаве божанске системе у њиховој религији у нас је постао већ обичај, који мало доприноси суштини и истини. Поводећи се и сувише за оним што је у традицији г. В. је могао учинити и овакву грешку: „Стари су Словени веровали у низа божанства река и језера, гора и облака. Од ових божанстава најзнатније су виле, змајеви, але и дивови“ (I, 12.). *Але* и *дивови* су турске речи и дошле су међу Србе тек са Турцима и пренете су на српску празноверна бића са сличним особинама, или су се особине српских и турских таквих бића слиле у једно и увукле под те речи. Према томе але и дивови из данашње традиције пренео је г. В. у митологију старих Словена, чему нема места. Празник *коледа* није прасловенски. Назив овога празника тумачи се латинским *calendae*, што је прешло међ Словене. Исто је тако погрешно и категорично тврђење о улози појединих божанстава и бића. Оно што данас живи у традицији далеко је од првобитности, а првобитност је из извора мало позната, те треба бити врло обазрив. То исто вреди и за *привреду* (I, 16—18.), о којој се истина више зна, али се могло

краје рећи. Исто тако било би куд и камо практичније да је г. В. збије-
није говорио о трговини, војној вештини, гошћењу, жени код Словена, умет-
ности, а да је цело заглавље згодније распоредио. Сем тога не може се
доказати да су Словени трговали с Азијом и Цариградом у VI, VII и
VIII веку.

Наивно је тврђење: „Баш у то доба велика римска царевина подели
се на две половине на Источну и Западну“ (I, 25.) Оцењљење истока од
запада резултат је *постепеног* отуђивања западнога света од источног. По-
грешно је и оно даље: „Источна се (половина) назива *Византијом* по
главном граду Византији“. Назив Византија није из тога доба, већ много
каснији. Поданици источне половине осећали су се политички као Римљани
те су се звали *Романос* а и држава им се звахе Ромејска. По потпуном
грцизирању источне половине изгубио се политички осећај те се под Роме-
јом разумео грађанин Ромејске државе који грчки говори.

Не може се доказати да су Словени населили Балк. Полуострво пре
цара Јустинијанија (I, 26.).

Бугари нису туранског порекла (I, 26.) већ турско-татарског.

Нетачно је приказан долазак Срба на Балк. Полуострво између 602
и 626 г. Постанак садашње јединствено српско-хрватске и бугарске језичке
области не пада у VII век, већ је то резултат дуготрајнога процеса, који
је вековима трајао.

Погрешно је оно што се каже за Србе у VII веку: „Мисао о народ-
ности почиње се јављати и постепено јачати“ (I, 29.).

Погрешно је наведено *Солун* (у Далмацији) (I, 32) место *Солин*.

Византија није „кроз цело VIII“ stoleће била „толико слаба да је
изгубила свој значај“. (I, 38.). Осми век је регенерација Византијске Им-
перије што је заслуга даровитих владара Лава Сирског и Константина
Копронима.

Кирило није никад проповедао хришћанство Србима на реци Брегал-
ници и Вардару (I, 47). Ради словенских апостола може се писац информисати
из Јагићевог рада „Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen
Sprache“ (Види и „Источник“ за 1902.).

Није тачно рећи да се словенски језик „није разликовао од ондашњег
српског језика“ (I, 48.).

Погрешно је рећи: Свети Срђ и Влах на Бојани (I, 74, 78), већ треба
рећи: Свети Срђ и *Вак*.

Грешка је тврдити да је Угарска тек у првој половини XII века по-
чела гражити излаза на Јадранско Море (I, 85). Ова је тежња јасно изра-
жена за владе мађарског краља Владислава крајем XI века, а дефинитивно
ју је извео његов наследник Коломан.

Постанак Богомилства (I, 100) није тачно изнесен. За то ваља читати
студије Успенског и Јерменина Каранет-тер-шкрт-гчијана.

Богомилству је дат и сувише велики значај, кад се за Богомиле на-
ивно тврди да су „како код Срба тако и код других народа (где су се
само друкчије звали) спремали земљиште умном и научном преврату, који је
доцније преобразио цело људско друштво и дао данашњој образованости снагу
коју ништа не може задржати у развоју. Јер они својим учењем захватилише
душу и тело, потресосе друштво и државу, веру и ондашњу науку“ (I, 102.).

На стр. 105 (I кв.) каже да је цар Манојло признао „Немању као
самосталног жупана над Топлицом, Ибром, Расином и Рекама“, а „осим тога

одозго му је од своје земље Дубочицу“, а на страни 106 каже: „цар Ма-
нојло подигао је Немању на престо, под погодбом да му врати Дубочицу и
уступи Реке као жупе, које су Грцима обезбеђавале пут и за Србију и за
Угарску“.

На стр. 108 (I) у шестом реду одозго треба додати „и предео Полит“. Сем тога боље је писати Дривост него Дриваст. У животу Немањином од Провенчаного написано је само Дривост.

Наивно је рећи да је Немања тек од једнога свог војника дознао за Богомилство у Држави (I, 109). На истој страни стилски је незгодно речено да је „учитељу и старешини њиховом одсечен језик на прогнан“.

Немања је нудио Барбароси отворено савез против Византије, али не само у случају ако га Грци не би трпели у пролазу њихову кроз земљу, како то г. В. вели (I, 111). Талено и Анзберт о томе ништа не спомињу.

Незгодно је рећи да је бан Кулин примио *унију* (I, 118).

О четвртој крсташкој војни и завојевању Цариграда 1204. г. ваљало је проговорити опширније, јер су ти догађаји у вези са крупним стварима у пас.

Нетачно је да је Сава учествовао у прогласу краљевине и да је брата Стевана крунисао (I, 124). То се десило без Савина учешћа и раније 1217 године када је папа Хонорије III послао по своје легату круну Стевану.

Тачније је да је Св. Сава умро 1235 г. но 1236. г. (I, 127).

Између Душана и Угарске било је рата и 1335. г. Нека писац прочита расправу П. Марковића: „Одношаји између Србије и Угарске 1221—1335“ (Летопис Матице Српске, књ. 221—224). Ту ће се боље информисати и о Душановим односима са Босном.

О Душановом законуку ваљало је рећи нешто више и детаљније. У том погледу писку би врло много користила расправа „Das Gesetzbuch des serb. Caren Stephan Dušan“ Archiv für slav. Philol. Bd. XXII).

Дечанскоме су Босанци освојили Хум око 1325. г. а не 1324. (I, 170).

Није тачно казати да је цар Душан већ при првој појави Турака на Балк. Полуострву јасно уочио опасност од Турака (I, 173). Први је уочио значај Турака Жигмунд краљ угарски крајем XIV века.

Није тачно да је цар Душан имао читаву Струмску Област (I, 175 до 176). Види о томе Archiv f. slav. Phil. XVII, 265—266).

Нема потврде да је краљ Вукашин просио за Марка некакву рођаку бана Твртка (I, 184).

Старо је мишљење да је бан Степан Котроман туђинског порекла (I, 195). Породица Котроманића почиње од бана босанског Пријезде (Летопис Српске, књ. 236.).

Није тачно рећи да је бан Степан II Котроманић одмах постао баном *целе* Босне (I, 196). (Види исти Летопис стр. 107.).

28. септембар као дан смрти бана Степана II (I, 199) одбацио је Руварац у расправи Бановање Твртка бана.

„Босанска епископија потчињена је била *католичкој* Архиепископији“ (I, 200). Место „католичкој“ треба да стоји „католичкој“.

Бан Твртко није био православне вере (I, 202). (Види о томе поменућу Руварчеву расправу).

Анрију треба избрисати из реда синова Вукашинових (I, 206).

У боју на Ровинама 1394. г. нису победили Хришћани него Турци (I, 208).

Да ли се може рећи за Вукашинове синове да су се потуцали „до великој сиротињи?“ (I, 209). Дмитар је био велики жупан тарандски. Откуда зна г. В. да се кћи кнеза Лазара удата за бугарског цара Шишмана звала Драгана? (I, 215.).

Ђурађ Срацимировић умро је 1403. г. а не 1404. (I, 226.).

Није тачно да је деспот Ђурађ за уступљени Београд Угрима добио многе земље и градове у Угарској (I, 234). О томе се може г. В. обавестити из рада Pesti Frigyes Bránkovichs despota birtok visznoyai magyatorszgabán и Ил. Руварца Стари Сланкамен, 1892.

Мара, кћи деспота Ђурђа удала се за султана Мурата II 1436. год. (Види Ј. Радонића Западна Европа и Балкански народи према Турцима у првој половини XV в. Н. Сад 1905. стр. 78. примед. 2.).

Хувади није српскога (I, 240) већ румунскога порекла. О томе су писали А. Хубер и Руварац.

У Будиму 9. јуна 1443. г. није било сабора (I, 240). (Радонић, Западна Европа, стр. 145).

О времену склапања сегединског мира нетачно је речено (I, 242) (Радонић, Зап. Европа, 212.).

Не стоји да је Скендербег 1244. г. пошао у помоћ хришћанској војсци на да га је у томе спречио деспот Ђурађ (I, 244). (Радонић, Зап. Европа стр. 218. пр. 1., 254. пр. 1.).

Твртко није имао кћер Катарину удату за грофа Циљског као што писац каже (I, 253), него је та Катарина била млађа кћи бана Стевана II Ботроманића (К. Руварац, Гласник Земаљског Музеја 1892).

Турци су се дефинитивно утврдили у Врхбосни (I, 259) тек 1428 или 1429. г. (Радонић, Archiv für slav. Phil. XIX, 434. пр. 1.).

Босански краљ Томаш не наслања се на Хувадија и Угарску *после* сегединског мира (I, 262) него *пре* у априлу или мају 1444. г. (Радонић, Зап. Европа, 182. пр. 2.).

Приликом приказа рата херцога Степана Вукчића Косаче са Дубровником 1451—1454 г. (I, 264) требало је јаче истакнути економске узроке због којих је рат избио. (Радонић, Зап. Европа).

Нетачно је да је Скендербег био српскога порекла (I, 283, 286). (Види за информацију о породици Скендербега расправу Јиречека у Arch. f. slav. Phil. Bd. XXI)

Није тачно: „Арбанаси су остаци старих Илира који се нису полатинили“ (I, 294). Тачније је: који се нису *потпуно* романизовали.

„Доласком Турака многи су (Арбанаси) примили Ислам, а од старог српског законодавства задржали су извесне одредбе, дотеране према њиховом обичају и животу. Те одредбе зову се *Лекин канун*“ (I, 294). Лекин канун или Лека-канун (канун) није остатак старог српског законодавства већ су то правни обичаји створени чисто међу Арбанасима под разним њиховим приликама и утицајима.

„Грци у средњем веку сами себе не називаху ни Грцима ни Јелинима већ Романима (што ће рећи Римљанима)“. (I, 294.). Грци су се у ствари звали *Ромејима*. Романима се називају (Константин Порфирогенит) становници далматинских приморских градова.

О тргу је ваљало дати јаснију дефиницију (I, 298), јер се по овој дефиницији г. В. трг јавља у три значења.

„Српски владаци никада у својим писмима нису за себе писали „ја““ (I, 298). А Кулин у писму из год. 1189?

Нетачно је да се патријарх Арсеније III Црнојевић пре сеобе договорио са грофом Ђорђем Бранковићем, како да подигну Србе на устанак (II, 33.). Види Руварца, Одломци о грофу Бранковићу).

У дипломи цара Леополда од 1688. г. којом подиже Бранковића на степен грофа не назива га деспотом српског народа као што каже г. В. (II, 34.).

Бранковић се није састајао са патријархом Арсенијем код манастира Тумана (II, 34.). (Није добро Туман него Тисмен).

Није истина да је патријарх Арсеније III пресео у земље Св. Стевана 3700 породица (II, 36.).

Није тачно да су Срби у Угарској сејали само онолико жита колико им је требало за исхрану (II, 42.). Има података да су првих година по доласку водили живу трговину са храном на Дунаву.

Није тачно схваћен значај угарске дијете од г. 1791. (II, 83.). На тој дијети признати су Срби за равноправне угарске становнике, пошто докле не беху признати, већ се сматрају као гости. Требало је споменути и регуламенте под царицом Маријом Терезијом а и рад Темишварског Сабора од 1791. године.

Међу турским звањима ваљало је споменути, кад се већ залазило и у такве детаље, и *алајбега*, који је био као поглавница над спахијама.

Под Турцима је народ српски живео или на *тимарима* појединих спахија од којих је давао десетак и остале дажбине, или на *мукадима*, које су припадале непосредно султану, и плаћао еминима (нарочитим чиновницима) исте дажбине које је плаћао и народ, који је живео на тимарима. Г. В. је то без разлога одвојено под два заглавља (II, 102 и 103): „*Спације и читлук — спахибије*“ и „*Даци*“ а то је све могло доћи под једно заглавље, које се могло звати „*Спацилаци, мукаде, читлаци*“, јер су свега те три врсте поседа (свм вакупских) биле у Србији. Према овоме тек ваљало је утврдити смисао данка.

Мукаде нису „део производа, који је од оних села, која су сматрана као царски спацилаци“ (II, 103), већ је то царска земља коју је цар или давао другима под закуп или уживање.

Глоба, крвнина, скеларина, царина убрајане су у данак (II, 103.), међу тим то су ствари за које се већ из назива види шта су, те их је или ваљало засебно метнути или другојаче одредити.

„Срби опет покушају замолити султана да им потврди тражена права и напишу молбу (12. јануара 1806. у Остружници). Петар Ичко однесе молбу у Цариград...“ (II, 133). Новијим резултатима утврђено је да је мисија Петра Ичка била у лето те године. То утврђују и документа која је сам г. В. публиковао у „Делу“.

„У почетку 1807. г. зарати Русија с Турском због Влашке и Молдавије“. (II, 135). Међу тим већ крајем 1806. г. Русија је заузела Влашку и Молдавију без преходне објаве рата; а Турска је огласила Русији рат децембра 1809 г. због тих провинција,

Нетачно је тврђење да „Турцима беше дошло у помоћ доста Француза од француског заповедника из Далмације“, и да је међу њима „било вештих инжењера и тобџија“, те се због тога „Срби мораше повићи преко Дрине и бранити Србију од Турака“ (II, 137). Француза нити је било на Дрини, нити су се Французи у опште гукли са Карађорђевићевим Србима (што се види из Исписа из париских архива прикупио д-р Мих. Гавриловић, стр. 177, 185, 186, 189 итд.).

„Пред јесен (августа 1807) потражише Турци од Руса примирје и до-
 бивше га. Том приликом ништа не уговореше за Србе“ (II, 137). Међу тим
 примирјем закљученим у Слобозији урачунати су у примирје и Срби у око-
 лини Фетислама и Видина (М. Гавриловић, Исписи из парис. арх. 219), а
 доцније је тек петина проширено примирје и на целу границу Србије.

Г. В. вели како је „руски конзул у друштву са београдским митропо-
 литом, оба Грци, радио још раније да збаде Карађорђа и доведу каквог
 Грка за кнеза. Они су ту своју намеру умели пред Србима, простим и неве-
 штим политички, представити као да то и Русија тражи“ (II, 152). Митро-
 полит Леонтије можда је и имао такву намеру, али је конзул Родофиникин
 био агенат руске владе и извршивао њене заповести. Русија је баш тиме
 агитовала код Срба, да неће да им намеће фанариоте за кнезове. Не знамо
 откуда је г. В. тај податак да је и Родофиникин радио да доведе Грка за
 кнеза у Србији.

Илажајући први српски устанак на Турке г. В. врло мало говори о
 односима између Србије и Аустрије, а тих је односа било у великој мери.
 (Види: А. Beer, Orientalische Politik Oesterreichs, 1883; Fedor von Deme-
 litsch, Metternik und seine auswärtige Politik, 1898).

Нетачно је да је кнез Милош послао трећу депутацију у Цариград
 „почетком 1816 г.“ с налогом да измоли од султана ферман, којим би се
 потврдила она права која је порта 1806 г. даровала Србима по Петру Ичку
 (II, 207). То посланство у коме су били Јован Обреновић и Вујица Вули-
 ћевић ишло је у Цариград не „почетком 1816 г.“ већ *крајем јули* те године.
 (Мита Петровић, Финансије и установе обновљене Србије, II, стр. 58).

„Овај је избор (кнеза Милоша од стране народа „за наследнога вр-
 ховнога кнеза и управитеља српског“ од 6 новембра 1817) од великог зна-
 чаја, јер је кнез Милош дотле био само турски чиновник, који је имао власт
 зато што му је даваху турске паше (ваљда паша, јер је Марашлија био од
 1815—1821). Сад кад је законски добио врховну власт од народа, основана је
 владалачка породица. Тиме је постављен јак основ новој српској држави“
 (II, 212). Да, међу тим, све ово није много вредело и да је г. В. свему
 овоме дао претеран значај види се и по томе што је српски народ тек
 акерманском конвенцијом 1826 г. *добрио право да себи бира кнезове (chefs)*,
 на основу које је кнез Милош 1827 г. *поново* изабрат за кнеза. Наследно пак
 право дошло је тек 1830 г., што све не би било потребно да је кнез Милош
 1817 г. добио *законски* врховну власт и да је основана *владалачка породица*.

Нетачно је тврђење „да кнез Милош још раније беше заузео превозе
 на Сави и Дунаву, на Морави и Колубари заједно са *царином*“ (II, 213).
 Београдска царина прешла је у српске руке тек после 1830 год. (Кунберт,
 Српски устанак и прва владавина Милоша Обреновића, стр. 259).

„Уз везира је постојао још његов *кехаја* (паша од два репа)“ (II,
 217). Кехаја у време о коме овде говори г. В. (Исмаил-бег) није био паша
 нити је то морао бити. Ишир Кехаја Сулејман-паше Скопљака био је слу-
 чајно паша од два туга, па је јачачио то навело г. В. на грешку да је и
 за Исмаил-бега мислио да је паша од два туга.

„Мехмед Есадбег-оца Бин“ (II, 226) написано је тако да изгледа да
 је све то име портиног комесара. Међу тим он се звао Мехмед Есад или
 Мехмед Есад ефендија. Оцаћан му је било звање.

Набрајајући намеснике кнежевог достојанства (II, 316) г. В. поред
 Аврама Петронијевића, Томе Вучића-Перишића меће и „Јована Обреновића“.

www.unn.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 место кога треба да стоји: Јеврем Обреновић, јер је он био намесник, а не Јован.

Г. В. изгледа да није јасан положај Срба између Пеште и Беча, због чега и није схватио нити јасно приказао рад Благовештеноског Сабора од 1861 г. (II, 371).

*

По данашњем наставном плану у нашим се гимназијама предаје Историја Српског Народа у III и IV разреду са по два часа недељно. Како се у школи ради у ствари само 32—34 недеље у години то цео програм треба из Историје Срба у једном разреду да се сврши за 64—68 часова. Кад се узме у обзир да наставник од тога броја часова мора да употреби на пропитување ученика најмање једну трећину часова, то за предавање не остаје више но око 40 часова. Међу тим градиво које је г. В. унео у ове своје књиге тако је велико и разновучено да га је апсолутно немогуће по данашњем програму са успехом савладати. С тога је и то једна од главних мана њезиних као школске књиге, те смо мишљења да би целокупно градиво обеју књига ваљало тако очистити од сувишности, претрпаности и разновучности да им се обим сведе на једну књигу или мало нешто јаче.

Ово би се могло постићи изостављањем сувишности и деци III и IV разреда мучно или никако потребних ствари, бар не из Историје Срба кад се предаје са 2 часа недељно. Тако би се могли изоставити детаљи о Хунима, њиховим очима, бради, ушима, одећу итд. (I, 3—5), причање о суштини Мухамелова учења (I, 34—35), приповедање о карактеристици Брејака (I, 36), многи детаљи о Византији, детаљи о судбини Зете, Рашке и Босне после Бодинове смрти, чиме би се избегло и набрајање силних ратова и имена, што и замара децу и чини ствар одвратном; исто тако изоставити многе детаље из владавине Немањића, н. пр. код Радослава, Владислава, Драгутина па чак и Милутина, где се силни ратови просто отимљу дечјем схватању и чине тешкоће у разумевању и памћењу итд.

Даље могла би се поједина заглавља тако удесити да се данашњих неколико слије у једно, а многи догађаји или ред догађаја краће испричају. Тако би се историја Босне за владе Немањића могла свести на 3—4 стране, истичући рад Бана Кулина, Стевана Котроманића и Твртка. Остало време босанске историје које по досадањем начину замара децу скратити све до пропасти, коју јаче истаћи. Историју Зете за време Балшића такође местимце скратити. Историју Арбаније изложити у једном заглављу избегавајући детаље и номенклатуру. Образованост у старој српској држави толико је места заузела да би било сувише и за ђаци VII и VIII разреда гимназије, те би и то ваљало рећи у кратком и прегледном и zgodном облику. Исто то вреди и за одељке у којима се говори о Српскоме Народу после пропасти, у коме ваља износ ствари скратити, итд.

На место ових изостављених или скраћених ствари могло би доћи по нешто што је кратко или овлаш речено, као н. пр. о раду Тирила и Методија и слично, што у осталом, не смета много вредности уџбеника, јер је ту наставник који може сваки недостатак такве врсте живом речи да доуни.

*

Стил и израз г. В. нису zgodни за школски уџбеник. У његовим књигама има места која су или претрпана непотребним фразама или непотребним, гдешто необилним, речима. Ово се не може правдати ни тиме, што је можда

тежио да му стил буде поетски, а израз лепши. Често су употребљене и незгодне речи што се такође не може правдати. Примера ради само наводимо неколико места у потврду овога што рекосмо, а има их иначе врло много, а све то школском уџбенику веома много смета да испуни оно што му се намењује, и чини га неозбиљним:

„Често су пута (жене словенске) кад им умре *војно* воделе и саме умрети“ (I, 21).

„Вешта рука гусларева умела је измамити с простих струна врло нежне и дирљиве гласове, који су могли потрести и дарнути осетљиву душу слушаца“ (I, 21).

„Дом словенски није давао никоме ни петине, ни десетак ни ма каквог другог данка“ (I, 16).

„С тога Бугари у овом рату изгубише многу војску и најпосле се вратише без успеха, а оставе силно робље и много гробље у земљи Властимировој“ (I, 45).

„Пиће се пије оно исто које и раније (чл. 9). Медовина и вино редовно прате весеље Србиново на Балканском Полуострву“ (I, 96).

Под насловом „*Опште културно стање*“ (Срба у Угарској) написан је дугачак низ банално поетских фраза које садрже оно што је могло да се каже у неколико простих и за љаке потпуно разумљивих речи. (II, 39).

„Он (Дубровник) се већ грејаше на сунцу својих славних предака и тихо гредијаше своје заходу“ (II, 74).

„Зато јаком метлом заокупи (Хаџи Мустафа паша кад дође у Београд 1794) чистити беспослене насилнике по целом пашалуку, то отера беспосличаре и насилнике“ (II, 109).

„Вашибозлук“ (II, 111) неће бити реч у данашњем смислу из онога доба, већ из каснијег.

„И није га могло бити. Народ се беше пробудио, осећаше своју снагу, па не хте савити врат у нов јарам, нити се предати Турцима на веру“ (II, 123).

„Обија прагове“ (Прота Матија) (II, 185).

Војници у другом устанку су „луди који су прекаљени у борби девет година, све оштра ока, страшна изгледа, који су кадри на страшном месту постојати и за оштро ухватити гвозђе“ (II, 267).

„Тако пропадоше српске жеље изражене на овом (Благовештенском) сабору, а Аустрија са Србима одигра једну опсенарску игру“ (II, 372). итд.

У књигама г. В. има и недоследног писања речи: оцаћан (II, 226) и граматичких погрешака: топџија (II, 139) и томе слично, но то сматрамо као споредније ствари које се лако дају исправити.

*

Кад све што смо до сад рекли сведемо излази јасно оно што смо и напред рекли, а то је да се *Историја Српскога Народа од М. Вукићевића, књ. I и II оваква као што је не може употребљавати као уџбеник у нашим средњим школама*. У јачу потврду овога мишљења могли бисмо навести још примера било нетачности, било грешака, било омашака, било нових података, који су се појавили пошто су књиге г. В. биле наштампане, било испрегледности, било развучености, било рђавог стила, незгодног језика, граматичких грешака итд. али мислимо да је и оволико доста, да наше тврђење буде потпуно документовано. Многе пак недостатке и грешке своје књиге мислимо да је увидео и сам г. В.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBELRS

WWW.UNILIB.RS После овога г. В. не остаје ништа друго но да, на основу наших напомена, на основу нових података и на основу свога наставничког искуства, које је стекао предајући Историју Српскога Народа у средњој школи по својој књизи, — напише друго издање Историје Срба, које ће, ако га у свему саобрази научним историјским истинама, да му згодан и прегледан облик и у опште дотера да одговара методским потребама средње школе, моћи да се усвоји као школски уџбеник. За такав му уџбеник ми желимо успеха, јер то одавно очекује настава Историје Српскога Народа у нашим средњим школама.

Благодарни Главном Просветном Савету на поверењу.

1. маја 1906. год.
Београд.

Јов. Радонић
Сава К. Антоновић
Тих. Р. Ђорђевић

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да се књиге: „Историја Српскога Народа, за ниже разреде средњих школа“, I и II књига, од проф. Миленка Вукићевића, окакве какве су не могу препоручити за откуп.

Г.г. Јов. Радонићу, Сави К. Антоновићу и Тих Р. Ђорђевићу, у име хонорара за реферовање о овим књигама, одређено је свега *сто двадесет (120) динара*.

VII

Прочитан је реферат г. Љубомира М. Протића, редовног члана Савета, о књизи: „Анђелак, књига за децу“, од Саватија М. Грбића, учитеља, у издању Ђорђевића и Гилића, књижара из Јагодине, који су молили за одобрење да се њихово издање ове књиге може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима и да се може набављати за школеке и ђачке књижнице.

Реферат г. Љуб. М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Књижницу „Анђелак“, коју је за децу саставио Саватије М. Грбић, учитељ, прочитао сам. Она је састављена, како се, уопште, у нас састављају књиге за децу. Гледало се да буде разноврсности, шаренила, и то се постигло. Да пак разноврсност треба и може да има јединства, то је нашим дечјим писцима непозната ствар. У њиховим књигама тога зато и нема, па стога нема тога ни у овој књижници.

Поред песама и прича има у књизи и загонетака (стр. 62), али без решења, рачунских задатака (стр. 86) са решењима (стр. 87), има уцрта „за мале забаве“ (стр. 82) и за прецртавање на таблици“ (стр. 47), слика без текста, које треба да читају ученици (стр. 33 и 37), ну ову последњу нико од њих неће умети да прочита.

Ипак од свега највише има песама и прича, првих на десет а других дваестак.

Песме су махом са лепом тенденцијом, али нису најлепше, од незнатних песника и непесника; две су само од Змаја Јов. Јовановића. једна од Владе М. Јовановића, па и ове нису особите.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Прича има од разних писаца, а има и народних. Неке су од познатог Немца Хр. Шмида, и оне су приличне за мању децу. За ученике основних школа биће од интереса и остале, па и ако се ни једна не истиче неком особитом литерарном вредношћу.

Укупно узето ова књижица, и ако је нова, ипак није одмакла ни у чему од оних многих, које су поједини састављачи приредили и које је раније Главни Просветни Савет препоручивао. То се уосталом пије могло ни очекивати, јер у нас сви дечји писци као да имају сталан а врло лак шаблон за оваке послове и радње.

У овоме погледу надати се да ће бити боље у будуће, јер је и мини-старство просвете узело на себе да се стара и за књиге, које ће бити приватна лектира ученицима основних школа, имајући на уму одредбе садашњег закона о народним школама.

С обзиром на све ово мишљења сам да се, за сад, може препоручити и *Анђелак* за поклањање о годишњем испиту ученицима основних школа. Само треба да је продајна цена мања, јер један динар за оваку и оволику књигу, збиља је много.

Љуб. М. Протић.

Према овоме реферату г. референта а с обзиром на велику продајну цену књиге Савет је одлучио: да се књига: „Анђелак, књига за децу“, од Саватија М. Грбића учитеља, у издању Ђорђевића и Гилића, књижара из Јагодине, не може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима нити набављати за школске и ђачке књижнице.

Г. Љубомиру М. Протићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је десет (10) динара.

VIII

Прочитан је реферат г.г. д-р Чед. Митровића, Ранка Петровића и Љубомира М. Протића, редовних чланова Савета, о правима учитеља и учитељица народних школа кад одсуствују.

Реферат г.г. д-ра Чед. Митровића, Ранка Петровића и Љубомира М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Поводом питања господина Министра од 17 новембра прошле године ШБр. 19639, част нам је дати своје мишљење:

1. Стални наставник основне школе може одсуствовати као здрав у току једне школске године највише два месеца; а због болести, највише годину дана; преко овога рока има се сматрати да је постао за службу неспособан, и зато ваља према њему применити чл. 33. закона о народним школама.

2. Наставник на одсуству замењиваће се по наредби у смислу чл. 45. т. 9. школ. закона, где у школи има више наставника, и ова замена може бити наизменична или по предметима. Ако овако одсуствовање траје најмање месец дана, одсутни наставник неће добити станарину, ако исту већ прима.

Ну ако неки наставник изјави да ће поред своје дужности радити и у одељењу, чији је наставник на одсуству, и да ће носити одговорност за

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.BS

www.unisad.rs, Министа) ће наредити да се њему издаје из плате наставника на одсуству накнада у суми коју предвиђа чл. 16. шк. закона на име станарине, или да му се издаје станарина ако је наставник на одсуству догле примао станарину.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

3. Ако је наставник на одсуству због болести, а у школи нема ни једног другог наставника осим њега, њему ће се одредити заступник о државном трошку.

4. Право на стан у школској згради има наставник, који је на одсуству. Али ако му је одређен заступник, дужан је или да уступи стан заступнику или да му из своје плате плаћа за све време одсуствовања станарину по чл. 16. закона о народним школама.

5. Ако болесни наставник на одсуству нема стан, онда ће станарину примати заступник његов, који у школи место њега ради.

30. маја 1906. год.
у Београду.

Чланови Савета:
Д-р Чед. Митровић
Ранко Петровић
Љуб. М. Претић

Савет је усвојио овај реферат г.г. референата стим, да га достави г. Министру просвете и црквених послова.

Овим је завршен овај саветски састанак.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

НАУКА И НАСТАВА

О ШКОЛСКОЈ ХИГИЈЕНИ И ШКОЛСКИМ ЛЕКАРИМА ХИГИЈЕНИЧАРИМА

од

Д-ра Љубомира Ненадовића

Образовати поједина човека, целе народе, друштво људско уопште значи у свију и свакога ослободити тело и душу од свега што смета њихову природну неизвештачену опстанку и напредну развоју, значи у ту сврху набавити и обезбедити сва средства, која су телу и души потребна зарад тог њиховог опстанка и таког њиховог развоја.

Некад је тај задатак припадао породици. Но развој односа у јавну животу донео је собом, да је породица све мање могла том животу одговарати. Зато се друштво морало постарати за установу, која ће у том послу одменути породицу. Та је установа била јавна школа, којој је према томе главни смер тај, да поверен јој подмладак наставом и васпитањем физично и душевно спреми за извесне сфере живота, или да положи основ за даље његово опште или стручно образовање.

Да би школа овом задатку што боље могла одговорити, морао је њен рад обухватити народни подмладак у цело. С тога је свака држава у својем интересу и ради општег добра народног морала установити општу обвезу за полазак јавне школе т. ј. установљено је да у јавну школу морају ићи сва деца, која су телом и душом за то дорасла и способна.

Но та општа дужност на полазак јавне школе колико год с једне стране користи толико опет већ само по себи скрива извесне опасности по телесно и душевно здравље школске деце. Па и ако се и у школи без муке сабља не сакова, и ако и ту стицање знања и умења иде упоредо и са жртвама, ипак те жртве морају бити сведене на минимум, наиме обзиром на телесно здравље деце.

Тако из обвезе на полазак школе извире по ову исто така императивна дужност, да у поверене јој омладине образује и тело, да не

сам дух већ тако исто и тело чува од свака квара, и још да га снажи, унапређује и обезбеђује. Нигде и ни по коју цену не сме се допустити ни трпити, да школа у деце једнострано образује само дух, и да у том раду још претерује на штету физична здравља омладине. Така школа више шкоди него што користи, јер она подмладак не образује него баш на против поткопава и обара и омладину и народ.

*

Кад је дакле изван сваке сумње, да је савремена школа као така власна и још више дужна старати се о телесном здрављу омладине — пита се: у којој мери и на који начин и посредством кога треба школа и том својем задатку да задовољи?

На ова питања, осим потоњег, одговара непосредно сама школска хигијена, делимице уз потпору педагогије, као своје помоћнице у начину примене резултата хигијенских истраживања на рад школе као таке.

За школску хигијену је у њену раду и основа и водиља од старине позната, искуством освештана, али у пракси живота уопште а школе понаособ још увек довољно неуважена изрека: *mens sana in corpore sano*. Хигијена у томе истина од школе не може начинити неку санитетску установу; али исто тако и школа не сме бити ни гдува ни слепа према хигијени и њеним захтевима у погледу чувања и усавршавања телесног здравља омладине школске. Према томе школа мора бити и расадник барем основа хигијене, па се доследно томе у раду својем мора у првом реду она сама клонити свега што здрављу деце квара наноси, и још је дужна све изнаћи и смишљено применити чиме то здравље може појачати и утврдити. У томе школи једини саветник може бити школска хигијена, чија је задаћа овим у језгру утврђена.

Све се ово већ одавно увиђало и признавало, па је с тога у неким државама, те и у нашој Србији, покушавано овој прекој потреби задовољити. Али се убрзо учило, да оно нешто школом прописаних хигијенских правила, па тако и оно нешто шаблонска привикавања подмлатка у школи, и кад би се то све тачно и стално вршило, никако није могло одговорити потребама, није ни за невољу могло поднети, камо да је било доста, а тек све што се могло тражити и морало дати.

Још је прње и горе изгледало онде, где није било ни тога, или где је све било и остало на папиру; где прописане наредбе нико није вршио, и где је надзор у томе сном мртвим спавао.

Овом је неутешном појаву узрок био у томе, што учитељи за тај хигијенски задатак школе нису довољно спремани. То није могло њих теретити, бар не свуда и у првом реду, а најмање искључиво, јер се и та спрема није могла стези без претходне научне и стручне основе

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS.RS

те без нарочите науке по за то дораслим стручним снагама, опробаним хигијеничарима, као наставницима у заводима за спрему учитеља.

Неприликама, које поникоме из тих абнормалних односа хтело се понегде доскочити тако, што је ту и онде проширен материјал за рад школе на хигијени, те што се покушало учитеље за вршење хигијенска задатка школе боље спремити тиме, да је хигијена у учитељским школама увршћена међу редовне наставне предмете. Но како учитељски кандидати тиме још нису добили ону претходну хигијенску спрему, која је за стварно и успешно проучавање и касније за исту таку примену хигијене безусловно потребна, те тако за хигијену и даље није било темељно спремних стручних наставника, те се и ти нови експерименти ускоро изјаловише сасвим, а хигијена и њен спасоносан смер пребијаху се и за даље мал не свуда од немила до недрага.

Тако се испоставило управо очигледно, да наредба власти, макар она сама по себи била најлепша и најкориснија, никад неће имати повољна успеха, ако онде где ту наредбу треба применити не постоје барем основне погодбе за њено делотворно битисање.

У колико се тако и на овим неуспесима све више сазнавало да задатак школе односно школске хигијене није само негативан, тј. да спречава штету, која омладину може снаћи са сама школска рада, већ и позитиван, наиме: да хигијенско знање и учење уноси у омладину и посредством ове у народ, у толико се све више ширило и утврђивало уверење, да за тај посао учитељ није дорастао, пошто он крај најбоље воље не може себе у томе спремити како треба, те како и мора бити.

Ово уверење освојило је најзад шире јавне кругове у такој мери, да се уопште увидило и признало да ће од рада школека по хигијени само тако бити стварна и корисна успеха, ако тај рад и контрола над њим буде поверена органу, који по претходној медицинској, природњачкој и педагошкој спреми искључује сваку голу шаблону, штетно експериментисање, па и веће махне и грехе, за које омладина недужна испашта својим здрављем и животом, а народ својом будућношћу.

Тако је постало уверење о потреби установа школских лекара хигијеничара

Но као што већ бива, тако је и у ствари ове установе, и тамо где је у теорији начелно призната и усвојена, у примени њеној у животу односно у раду школе избила и превладала кобна збрка појмова — нешто плод необавештености и недораслости а нешто и смишљена рачуна извесних законодаваца, — из чега се обично чаурило још кобније подутанство у остваривању школских лекара

Ово се подутанство може разумети, и ако нико жив тај поступак неће моћи разложно извинити још мање одобрити. Јер ако игде, у школи је подутанство најкобније.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

WWW.UNILIB.RS

Осим недораслости извесних надлежника, који у остваривање установе школских лекара залетеше без познавања прилика и потреба те без довољне научне и практичне спреме, усљед чега се обично на-просто копираше и плагираше по туђинштину, допринело је овом полу-танству највише то, што савремене државе од реда за све пре имају новаца, него за просвету и њене установе, овде наиме за школску хигијену и школске лекаре хигијеничаре.

Прошли век хвалишао се веома називом хуманитета. У њему су сви могући идеали у звезде ковани, али за њихово остваривање обично није било средстава. Док се на разне непродуктивне цели, милитаризам у првој линији, харчили милијони, са којих већина културних држава и народа западоше у огромне дугове, дотле се за просвету обично просипало милијонима лепих и празних речи.

Што је која држава била већа у толико су неповољније биле у њој ове прилике. Силно благо трошило се за опрему војске, а најмање се брига бринула о просвети и здрављу оних без чије телесне и душевне способности и снаге сва та спрема не вреди ништа. У том су омање државе слабије грешиле од великих, али се и оне нису могле отети убитачном утицају система милитаризма, који и данас буја на све стране, на неизмерну штету општа културна развоја и напретка.

Кад савремене државе за просвету, која је основ свему напретку, тек у потоњој линији имају новаца, и то увек најмање, онда дабогме да нису могле бити издашне ни према школи као таковој, ни према њену хигијенску огранку, те ни према најглавнијој установи тог огранка: школским лекарима.

Ту је главни разлог оном кобном полутанству што га оважамо још и данас у ствари школских лекара и онде, где је та установа прихваћена и за живот. То се полутанство не може за доста осудити. Јер као што човеку појединцу нема напретка без телесна и душевна здравља, исто је тако и са целим народима, породицама, општинама и државама.

Телом и духом здрав и развијен народ је за сваку државу прво и највеће благо, основа и залог њена развоја, њене снаге и величине. Шта би и најсавршеније убојно оружје телесно и душевно крхљаву и отуд и материјално немоћну појединцу као и целу народу? Каква корист од најсветлија оружја онде, где на све стране место грма и место стабљике постоје само трске и шибљике, које се повијају и ломе пред сваким поветарцем? Без народа здрава и једра остаће и најсавршеније оружје само старо гвожђе, које ће и у нас и у арсеналу као и на дну Саве једнако вредити свима и свакоме, па и оној заветној мисли српској, која као така не треба и не сме никад угинути.

Да ова зла коб нас Србе не стигне томе може најбоље и најсигурније да допринесе школска хигијена, и то помоћу њене најглавније

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

установе: школских лекара, ако се та установа оствари потпуно, како треба њен смер и општа корист, а не полутански, тек да се може рећи да постоји, макар то у ствари било само на папиру и у извесној прорачунској позицији, што појединцима може годити, али општем добру ништа не користи.

А кад установа школских лекара хигијеничара може поуздано помоћи, онда она треба то и да учини те онда ни народ ни држава не смеју презати од жртава у ту жељ, јер су такве жртве само материјалне, а што обоје у овој ствари учине, чине народном подмлатку, дакле онима на којима ће данас а сутра остати и држава и сам народ.

Како и у старању за физички бољитак тог подмлатка ми сами њему и себи будемо прострили, тако ћемо и лежати и ми и та омладина, наш будући народ, и наша и њена будућност и у овој она заветна мисао српска, која нама свима увек свуда и у свему мора остати неприкосновен аманет.

Ако игде оно у школи, а наиме у школској хигијени и у питању школских лекара не може и не сме бити места полутанству и каквом било шаблонству на папиру, те ономе: и — и тј. и крпеж и напредак, који овде и тек овде одлучно искључују једно друго, већ се мора на рад прегнути и у њему истрајати смишљено и доследно, не презајући од годинх материјалних жртава, све по ономе: или — или тј. или напредак уз жртве, које ће се убрзо у геометријској прогресији исплатити, или уз ципилук и крпеж назадак и абдикацију баш у свему ономе што условљава снагу и величину српску у будућности.

* * *

У до сад реченоме изнесен је и обележен начелно доста јасно велики значај школске хигијене, те је у истакнутом језгру њена смера приметно утврђен и позив и задатак школска лекара хигијеничара. А специјални круг рада истог лекара расветлиће то све и у појединостима несумњиво и убедљиво за свакога, ко зна и хоће да мисли и дела о народној садашњици и будућности.

Кад је задатак школске хигијене у томе, да по јасно одређеном плану стално спречава сваку штету коју би омладина могла претрпети од опште обвезе за полазак школе, те од самог школског рада, и кад је школска хигијена мимо то не мање дужна исто тако смишљено и трајно радити, и на непосредном ширењу хигијенска знања и умења кроз све врсте школа мушких и женских и од најмањих до највиших — онда је у том задатку школске хигијене у главном утврђен и позив школска лекара хигијеничара.

Посебице пак иде у круг старања и рада тога лекара ово:

А.) Хигијенска контрола, која се грана у:

- а) Контролу подмлатка о примању у школу,
- б) Контролу подмлатка док је у школи,
- в) Контролу подмлатка кад о свршетку школе из ове изиде, или је пре тога рока напусти;
- г) Контролу унутрашње школске организације.

Б.) Суставна хигијенска настава у науци о нези здравља, која се настава дели:

- 1) На упутство подмлатка;
- 2) На упутство учитеља, и
- 3) На упутство родитеља и јавности уопште.

Већ по овом генералном плану може свако лако увидети, да за успешно решење овог задатка одиста није довољан учитељ народне школе, ни професор природних наука у средњем заводу, ни наставник или наставница дијететике у учитељским и учитељичким школама и у вишим женским заводима. Па није довољан ни обичан лекар, особито кад овај, како је то данас свуда правило, дужности школска лекара тек узгредиче предузима и врши, само зарад оно нешто худа хонорара, и кад он за ту дужност у школско хигијенском и педагошком обзиру није дорастао, или кад уз евентуалну спрему по својој приватној пракси, за коју је опстанком својим везан, крај најбоље воље већ физично просто не доспева.

Ово ће све још боље изићи на видело, кад према горњем генералном кругу рада школског лекара хигијеничара утврдимо његове дужности и његова права у појединостима као посебне установе, која битише и дела ли тога ради, да тим својим обвезама свуда и у свако доба трајно и смишљено задоста учини.

*

Контролни рад школског лекарског хигијеничара о *примању* подмлатка у школу треба да обухвати ове послове, односно садржи ове дужности и ова права:

1.) Он, лекар прегледа сваког ђака, који се пријави за примање у њему подручне заводе и иставља о налазу сведоцбу по формулару, који држава доставља свима јавним и приватним школама, а који формулари треба да имају рубрике за: а) ширину груди, б) висину тела, в) телесну тежину, г) органе за предисање (ерце и плућа), д) чулне органе (очи, уши, нос, језик), њ) органе за глас и говор (уста, зубе, грло), е) абнормалности у кичме, мишића и живаца, ж) хабитуелне болести (туберкулоза, скрофулоза, сифилис), з) заразне болести (трахома, шарлах, дифтерија, тифус, кашаљ велики (рикавал), богиње, мрасе и срдобоља, и) кожне болести (красте, шуге, ушљивост), к) душевне

особине (нормалне, слабе, наказне), и д) општу оцену телесна и душевна здравља.

Оваку сведоцбу може оставити и други јавни лекар (домаћи, општински, срески), но школски лекар је дужан сваку таку сведоцбу контролисати те или одбити или одобрити.

Према резултату о примању извршене контроле одлучује школски лекар, да ли се пријављен ђак прима у завод, и под каквим условима, или се мора на дому односно у болници лечити, или се мора коначно одбити и предати којем хуманитарном заводу.

Одлуку ову доставља школски лекар управитељу односно учитељу дотичне школе, а уједно извештава о томе и родитеље односно општинску управу.

*

Контролни рад школског лекара хигијеничара за трајања школске године смера у главном на то, да спречи унашање, ширење и укоренљивање свих могућих зараза у школи и школском подмлатку. Овога ради има он права и дужност старати се о томе: а) да родитељи школског подмлатка сваку болест у својој породици пријаве и то не само власти санитетској него и њему школском лекару; б) да то исто учини и лекар који лечи дотичног болесника; в) да упути и научи и навикне нашу школску омладину, да и сама о себи и другима школском лекару пријављује свако оболевање; г) да учитељи и учитељице сваки поле сумњив случај школском лекару одмах пријаве.

Овај надзорни рад школских лекара обухвата све појаве, који се у омладине укажу у току школске године, а посебице: расејаност, непажњу, замореност, махне на слуху и виду итд. у чему има лекар установити, да ли су ти појави последица школског рада или утицаја ваншколских прилика.

Ради олакшања овог огранка контролна рада школска лекара дужни су учитељи њему подносити сва опажања, која уоче на подмлатку за време својег рада у школи. А тако исто треба и родитељи сами да пријављују лекару школскоме све појаве које опазе на својем подмлатку, а о којима се омишљају и не слуте на добро.

Да се ова веза између школског лекара што боље утврди и буде успешна, треба да се држе редовни састанци школских лекара са родитељима, на којима ће он живом речи отворати очи родитељима те тиме и непосредно уносити хигијену у народ.

Крајем сваке школске године доставља школски лекар школој управи односно у читељу и својој надзорној власти главни исказ о телесном и душевном здрављу сваког појединог ђака и омладине школске уопште, те подноси надзорној власти све потребне предлоге. На темељу тих исказа извештава он и родитеље о свему што ови треба да дознаду својег даљег поступка ради.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Кад који ђак сврши школу, или ако раније из ове истуни, оставља школски лекар уверење о телесном и душевном стању истог ђака, о примању у школу, боравку у њој и о излазу из ње.

*

Хигијенски надзор школска лекара у погледу на спољашњу организацију школе, простире се на контролисање и старање о овоме: а) о школској згради и о њеној опреми, особито обзиром на грејање и ветрење, на положај захода; б) о становима школских послужитеља; в) о месту и оруђу за гимнастику; г) о школским училима; д) о ђачком прибору (где ваља искоренити препродају старих књига од болесних и иза умрлих ђака, и осим тога бодро мотрити на употребу књига из ђачке библиотеке школске и приватне); ђ) пијаћу воду и посуђе; е) продају јестива за школска дневна одмора; ж) контролу јавних и приватних ђачких трпеза, односно животних намирница за ове, како обзиром на сирово стање тих намирница тако и начин зготовљавања хране, да би се таком изненадном и савесном контролом искоренили суморни појави, да управници таквих трпеза, приватних и оних по конвикти, семинари, благодјејанијама итд. са својим друштвом благују и нирују, док ђаци којих ради су те установе постале, једу лошу па и покварену храну, трују и убијају себе и телесно и душевно недужни, противно сврси тих хуманих завода и на квар општим народним користима.

Овде није доста узети првог при руци лекара, јер се за контролу по овим пословима осим добре лекарске спреме тражи још и темељно природњачко знање, искуством сопствене праксе стечено умење, без чега се не могу извршити разнолика физикална онажања, па хемијски прегледи и бakteоролошка истраживања, каква ту често долазе на решавање о води, ваздуху, земљишту, училима, прибору, храни итд. То све мора да спреми и изврши школски лекар, према чему је логички оправдан захтев, да исти школски лекар опште користи ради мора бити научно спреман и практично извешан и опробан хигијеничар.

*

Осим на спољашњу организацију школе мора се контролни рад школска лекара прострти и на унутрашњу организацију школе, на сам њен рад, на школску наставу, како по материји и обиму ове тако и по начину, по методу обраде тог материјала. У овом обзиру треба надзор школског лекара да мотри: а) на трајање школског рада, дневног и годишњег, обзиром на годишња времена; б) на рад наставних предмета, обзиром на тежину истих и душевну снагу подмлатка; в) на план наставни, обзиром на обим предмета и наставна средства уопште како би се избегло преоптерећивање омладине; г) на дневни распоред ча-

сова, наиме да напорни предмети не дођу једно за другим и претежно после подне; д) на кућевне задатке, који су пречесто плод младе ревности и преживеле комодности а и славе укукости.

*

Обзиром на лоше телесно здравље и отуд и слабост и прерано ороњавање душевне моћи у наше школске омладине, велика квара наноси образовни и наставни сустав, који је још и данас и у нас на снази, а који је како по обиму материјала тако и по начину обраде (методу наставном) у претежној мери го наг плагијат оних туђинских сустава, које налазимо по оним европским државама, у којих у теорији и на паширу постоје уставност и разне слобостине, али се у пракси све тако удешава, витопери и тумачи, како ће државе и држављани остати пуко јевтино средство, које појединци са својим котеријама уцењују у своје рачуне. Тај туђински и образовни сустав забатаљује основну народну наставу, јер његовим смеровима годи, да народ што дуже остане и чами у незнању и мраку. А средње заводе, који треба да полажу основу за спремање више народне интелигенције за живот у народу и свету обзиром на реалне прилике и задатке у њима, њих тај сустав под изговором неког у многоме већ сасма преживела класицизма отискује од садашњице, услед чега ти заводи омладину своју никад не могу успешно спремити за будућност њену, народну и државну. А мимо то тај сустав својим преголемим па и сасвим некорисним материјалом, и онда својим методом, особито у примени по засуканим класичарским катедристама, који су претежно изгубили сваку везу са народном и општом светском садашњицом, њиховим покретним снагама и њиховим циљевима — оптерећава, кињи, мучи, и управо у живац гађа телесно и душевно здравље подмлатка, на који ће данас сутра остати и дом српски, и српског народа и његова држава и српска мисао заветна.

Ове кобне прилике уочене су по напреднијим земљама и већ од дуже времена шире се онде и јача све већма уверење, да цео образовани сустав, а посебице онај такозваних средњих школа: гимназија и реалака мора из темеља бити реформисан и то у духу времена, према савременим потребама односних народа и њихових држава. Увиђа се, да претерано истеривање класичних језика, грчког и латинског не доноси ни близу оне користи, колика је отуд штета — телесна и душевна — по претежну већину омладине, а тако исто и по захтеве савремена живота, који императивно иште темељну спрему у математским и наиме природним наукама: природопису с антропологијом, физици и хемији, које науке све јаче доминирају у животу, а у средњим „класичним“ заводима су често посве запостављене. Услед тога запостављања тих дисциплина у гимназијама посташе реалке.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Али се данас све већма увиђа, да те две врете завода треба за-
менити једном средњом школом, која ће у себи сјединити све врлине
и главне задаће средњег завода, какав данас треба омладини и на-
роду и држави, где ово постоји ради народа у њој а не сматра народ
голим оруђем. До сада су родитељи и деца морали да се одлуче на
један или други завод још у времену одмах по свршетку основне школе,
када се није могао знати, за који ће позив дете имати највише воље
и дара. Услед тога је многа млада снага залутала, закржљавила и
примала, што се не само у оној кући већ и народу и држави лоше
осетило.

Средња школа није и не може па онда не сме ни бити никакав
стручни завод, ни језички ни иначе, него завод за опште образовање,
завод који ће ту општу образованост својој омладини пружити у ширем
обиму и темељнијој обради него што ово чини народна школа, на коју
ће та јединствена средња школа органично надовезати свој рад. Је-
динствена средња школа удесиће према тој својој задаћи своју орга-
низацију и свој рад тако, да ће из наставна плана избацити сваки
језички и други баласт, па ће савршенијим методом у обрађивању језгра
свих предмета омладину ослободити сада уобичајена преоптерећивања
са класичним језигима, које скоро редовно прати тотално непознавање
језика модерних, кобна површиност у преважним за живот математским
и природним наукама, што се у животу љуто свети омладини и народу
у којој таки заводи тако рећи баш класично раде против животних
интереса целине.

Реформом данашњих средњих завода у истакнутом правцу: ка-
сирањем гимназија и реалака и установљењем јединствене средње
школе са опште образовним позивом и таком основом за рад, добиће
се времена за дисциплине математике, природописне које се даљз не
смеју игнорovati, а бољим методом, који ће баталити свако цепидлачење
и педантско истеривање ситница, изузетака и у опште ствари споредних,
сачуваће се омладина оног преоптерећивања — наиме и са ваншколским
писменим радњама, с којим многи наставнички полетарац и остареле
небриге хоће да истичу своју ревност односно заклоне свој комодитет
— пак ће тако ђаци телесно и душевно бити ведрији и чилији и снаж-
нији, те ће касније лакше одабрати себи пута и позива за живот, спре-
миће се боље и брже и успеваће у животу лакше, обилатије и дуже,
јер ће у живот улазити телом и душом здравији и снажнији и способ-
нији за сваки рад у борбу у животу.

Куда води садашњи извитоперени суштав, наставни план и пре-
живели традиционални метод такозваних класичких гимназија, то је
доказао кобни догађај, који се прошле године десно у Мађарској, месту
Суботици, где је кроз цело школско доба *одличан* ђак, Србин, по усук-
каном и петровацираном класичном катедризму бачен на матури из

латинског језика, те са повређена честољубља наведен да сам себи живот одузме. Морала је да падне невина и одлична српска жртва, па да мађарска влада досадашњу праксу о матури у тим класичним заводима реформише док сам састав из којег ничу таки „професори“ и појави још и даље остаде у снази, мада је прошлогодишња будимпештанска конференција образованих људи свих етажека и позива тражила радикалну измену баш тог преживелог система. Професори великих школа: универзе и политехнике потврђују својим искуством, какве муке имају они њихови слушаоци, који н.пр. са реалке дођу на универзу и тек они који пређу на технику са такозваних класичних гимназија, које крај свега прекомерног и безобзирног истеривања „класичних језика“ и тако зване формалне образованости у погледу потоње дају безбројне везане вреће, које у јавну животу обично само сметају, док се плод оног класицизма исказује у том, да абитуријенти у најкраћем времену побораве, омразе и батале не само голе форме тог петрифицираног класицизма, с којима њих управо кљукају 8 година.

Жалосно је да катедреска класична засуканост данас најглавнију наставу и поуку: образовање тела, конзервисање и унапређење телесне снаге управо намерно и тенденциозно запоставља цепидлачком истеривању свих могућих изнимака и специјалитета у језичким облицима и синтактичким правилима такозваних класичких језика, као да од тога и истеривања каквих Богом заборављених острва, речица, планина, звездица, те бубаља свих могућих битака, владара, војвода, владика итд. зависи стварање телом и духом једрих и згојних људи, општем добру преданих карактера, а тиме и снага и величина и спас Српства сада и за будућност. У истини се тако проузрокују они по народ и његов опстанак кобни и убитачни појави, које је већ Бранко онако пророчки прозreo и осудио у својем ђачком растанку с речма: седи бубај па на књизи пркни, појави чије је посљедица и велеум ловћенски за вечито жигосао речма: место грма и место стабљике, биће само трске и шибљике, а од тих — ником ништа доброга не може бити. А с друге стране гомила се и тиме овај физично и духовно настрани „научни“ пролетаријат, из којег свака сила рекрутује оне бирократске засваштитчаре, који осим оно нешто праксом истесане рутине не умеју ништа друго, нису ни за какав самосталан рад и зараду по њему, па баш зато клањају сваком свецу, пале свећу сваком ђаволу, поју свагдашњем Богу својему за сваку чинију сочива, те су као таки заклетни душмани свих демократских идеја и установа и сваког народног прогреса у опште.

Но на супрот ускосним, застарелим, преживелим и реакционарским погледима и напрезањима извесних назадњака који под фирмом борбе за такозвани класицизам служе таким саможивим подвизима, који живе народе хоће да заведу да не мисле о себи, не беру бриге о својој

www.ub.edu.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА

Ондашњаци, не траже и не остварују погодбе за своју бољу будућност, на супрот свему томе, извесно је да средња школа мора бити реформисана у правцу јединствености тј. *да за сву народну омладину мушку и женску буде једна иста средња школа, којој ће основи бити народност а водиља свагдање савремене социјалне идеје*, према чему ће у њој бити три групе предмета: *идеалних, природнонаучних и социјалних*. И који народ и држава таку средњу школу што пре оствари, ти ће културно испредњачити и осигурати свој опстанак и развитак у свету

Ово све доказује да школски лекар мора бити и добар педагог, и то не само по теорији него и по пракси, јер ће тек онда моћи познати многе махне и недостатке, које се у школи јаве као последица лоше укућашње организације и небрежљива рада наставничка те ће моћи показати пута и начина и средства, да се томе злу успешно и за времена пружи лека.

*

Али овим и овако допуњеним контролним радом школска лекара није учињено главно а још мање све, што та установа према својем смеру и позиву треба на онда и мора дати, ако се жели добра и њој и омладини у народу.

Рад школска лекара не сме бити само у томе да контролише и спречава, дакле више негативан, већ он мора да је и позитиван, мора непосредно и да поучава и ствара, гради и утврђује, јер ће тек онда задовољити својој обвези и смеру саме установе.

Овај позитивни наставни рад школског лекара хигијеничара грана се на: 1) поуку омладине, 2) поуку учитеља и 3) поуку родитеља и јавности у опште.

У погледу на хигијенску поуку омладине руководи се школски лекар овим аксиомима: а) да је и настава у хигијени обавезна за сву омладину без разлике доба и пола, б) да та настава мора бити прилагођена ступњу развоја омладине, в) да се мора вршити суставно, како би омладина на сваком ступњу: у основној, средњој и великој школи добила заокружену целину хигијенска знања и умења.

Обзиром на подвиге хигијене у народној (основној) школи меродавно је за школска лекара и рад му уверење, да је та школа за огромно претежну већину народа први и последњи дакле једини завод за скупљање знања и умења, да у њој добијају све образовање за живот баш они народни слојеви, у којима се и против хигијене најљуће и најкобније грешу.

С тога ће школа односно школски лекар, учитељ и надлежне јавне власти баш на том ступњу морати концентрисати сву снагу да смишљеном сетвом у садашњаци спреме што плоднију жетву будућности па тиме по могућству исправе грехе прошлости.

У то име прионуће школски лекар за тим он сам да и школа и учитељ у њој у свему и посебнице у чистоти и реду буду омладини сталан пример за углед. Осим тим примером привикаваће он подмладак поуком па и наредбом одн. забраном, да се ово и оно мора чинити односно избегавати, па ће савесно контролисати, да све тако и буде.

Ова поука изнеће подмлатку све користи телесне чистоте, па ће га навикавати да дневно пере лице, очи, нос, уши, уста и руке, да деца прљавих руку не једу, не копају носа, не трљају очију; да не пију из једног суда, да се не служе једним заједничким школским прибором итд. у најстаријем школском разреду, сложиће лекар и учитељ хигијенску поуку у посебна правила — хигијенске заповеди — које ће подмладак са собом понети из школе као хигијенско вјерују, водилу за будући свој живот у томе. Те заповеди или то вјерују треба деци дати наштампано у облику таблица, па да ове понесу својим кућама и ту на видну месту утврде, читају, те по њима живе они само и сви старији на дому.

*

Смишљена поука у школој хигијени и хигијени у опште мора дакле бити општа редовна суставна и обвезна те мора почети још у *народној основној школи* не само за то, што у овој претежни део народа добија *сву* своју темељну образованост, него и због тога, што је искуством утврђено да млађа деца обично радије и више причају код кућа о свему што се у школи ради и догађа, те је то један пут и начин више да се хигијенска правила уносе у породице и у народ.

У *средњој школи*, рачунајући амо, гимназије, реалке, трговачке, занатлијске и ратарске више заводе као и више женске школе, настава у хигијени мора бити обвезна, редовна и суставна, и још сва у рукама односног школског лекара хигијеничара, који ће о својем раду умети спремити таку наставну основу, која ће потпуно обезбедити смер што га хигијена у тој врсти школа мора постићи.

Суставна поука у хигијени мора у средњој школи чим пре почети, но свакако најдаље са петим разредом гимназија, реалака и виших женских школа, — где ове чине засебан организам са 6—8 разреда а са првим разредом оних стручних средњих завода — трговачких итд. — који примају ђаке по свршеној нижој трговачкој школи. Настава у хигијени овде мора раније почети обзиром на потребу поуке о природним односима полова и одстрањивању у томе, јер се баш у том добу јављају опасности и изгреди.

За поуку из хигијене треба на овом ступњу одредити недељно 1—2 часа. У највишем (завршном) разреду тих средњих школа треба додати посебан течај — 1 сахат недељно — у којем ће школски лекар

сан материјал, о којем је дотле у средњој школи ђаке из хигијене поучавао, поново претрести, према новијем искуству проширити и средити, да омладина добије заокружену јасну и прегледну целину и у њој путовању за живот.

У великим школама: универзи, техници и богословији, уз које обзиром на поуку у хигијени долазе још и учитељске школе, и ту настава из хигијене мора бити општа обвезна, и мора исту вршити теоретски спреман и практички опробан школски лекар хигијеничар, који ће и овде изградити целисходан наставни план, па га смишљено и савесно остварити у цело и у појединостима.

Али ће рад школска лекара на овом ступњу, у великим школама и учитељским заводима, бити разнолик у толико, што ће да се грана у два правца. С једне стране смераће на то, да целокупној омладини тих завода набави ону опширнију и интензивнију поуку у хигијени, која је вишој народној интелигенцији као такој у животу потребна. С друге стране мораће школски лекар хигијеничар богослове а особито учитеље о хигијени не само интензивније поучити, него их мора спремити да они у ствари хигијене буду способни и друге поучавати, како омладину својих школа тако и народну јавност оних средина, у које доспу по позиву свештеничком и учитељском. Ова два фактора: свештеник и учитељ, овај из школе онај први са амвона, а обоје и посредством непрекидне везе с народом својег места и краја, могу и за ширење и утврђење хигијене у народу врло много да учине, али дабогме тек пошто за то и сами буду спремљени како треба.

У томе што се хигијена до сада или никако или тек овлаш обрађивала, што није била редован обавезан предмет, нити је на њој смишљено рађено, даље што за тај рад нити је било спремних снага, нити се држава за образовање истих старала, ту у томе свему треба тражити узрок слабости телесне и душевне у нашег народног подмлатка, особито оног што се одавао наукама.

*

Поуку већ активних учитеља и свештеника у хигијени најиме првих, вршиће школски лекар најбоље посредством редовних по местима месечних састанака и годишњих општих зборова, који скупови морају бити обвезни за све учитеље, а могу се држати приликом прописаних редовних учитељских месних конференција и општих састанака.

Предавањима и расправама о хигијени, које би ту износили сами учитељи, — који би те радове међусобно критички расправљали, све под надзором и управом школских лекара, који ће ту и своје опаске и поуке изнети — и онда и непосредним поучним радовима сама лекара, добили би учитељи прилике, да своје знање и умење у хигијени умноже и утврде, као што би рад збора и лекару самом дао згоде по

www.uns.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

материјалу што ће га учитељ у пракси скупити и на збору изнети, да своје погледе оствари у што чему узмогне контролисати па и усавршити.

На тим зборовима упућиваће школски лекар учитеље особито у томе: на што главну пажњу своју да сврате, како у том опажању да поступају, на који начин да извршавају резултате својих опажања и примењених налога.

Главни је у томе, да учитељи буду поучени: како ће распознавати белести у деце, а тако исто да могу у ове разазнати оне телесне и душевне абнормалности које већ постоје или су у зачетку.

У тим зборовима имаће школски лекар и прилике и згоде да учитеље поучи о тако званим учитељским бољетицама тј. о оним неманима које учитеља снађу као последица од савесна вршења њихове дужности у школи. Од ових бољетица често пате и страдају не само учитељ него и породица му и школски подмладак, сви недужно, јер се учитељ није умео за времена сачувати, јер и касније себи и њима није знао помоћи, једно што ни сам није свестан своје боље, друго што му је сметала несташица материјална, да се од ње вида смишљено, суствано и за времена.

Од свих учитељских бољетица нека су овде само споменуте: 1) душевна преоптерећеност, 2) живчане болести, као плод нездрава ваздуха, 3) прерана умореност и изнуреност тела и душе, 4) обољевање појединих чула и органа им; гласа, ока и уха, 5) зараживање кужним бољетицама.

*

У тим *скуповима* и њихову раду требало би да узму учешћа што већа удела родитељи српског школског подмлатка и наша шира народна интелигенција, која би се ту брже и боље поучила и упутила него писањем расправа па и читавих књига. Жива реч уз евентуални експеримент и приказ не могу се ту ничим заменити.

Ту би се школском лекару хигијеничару и његовим првим и најглавнијим сатрудницима: среским и општинским лекарима, свештеницима и учитељима дала згода, да с успехом пораде на оснивању подружнице наших витешких удружења, те да тиме допринесу физичком и душевном јачању народа и војном дисциплинисању народне снаге за одбрану и напонај.

У свези с тим радом требало би прионути и око организовања специјалних подружница за негу и чување народна здравља, и особито за подизање и ширење антиалкохолских удружења особито ових последњих, јер ако икоји народ, оно ми Срби од алкохола љуто и лудо страдавамо, без да се томе са надлежних страна озбиљно и деловорно

WWW.UNI-N.S.R.S.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibg.ac.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

сваје на пут, и без да се ништа чини, да се лече последице убитачна утицаја алкохола на народ.

У том обзиру доста је да нагласим колико се у нас греша у корист демона алкохола баш у таким приликама, кад би то најмање требало чинити: о слави крсна имена, о манастирским и црквеним славама, о инсталацијама световних на и црквених великодостојника, о полагању темеља просветним и уопште културним установама, о скупштинама разних културних удружења, о крштењу, свадби, погребима, даћама итд.

Доживисмо и то да се у нас оснивају јахачка и витешка удружења — витези, соколи — па да се ту и после о њихови зборови и слетови такођер приређују алкохолски пирови, и да и мимо то, извесни витези и соколи алкохолу идолопоклонишу, док се баш та удружења, ако је њима озбиљно до рада и успеха, а не до фраза, параде и штреберства, не могу ни замислити без одлучна и делотворна антиалкохолизма, те би први § сваког соколског и витешког статута морао гласити: смрт алкохолизму свуда и у свему, и ко у томе греша, да не може ући у српске витезе и соколе.

Постидно је и брука је гледати омладину: ђачку, трговачку, занатлијску, соколашку, витешку итд., како у приликама нештедице харчи време, новац и здравље у алкохолску пировању. А где је ту тек она штета, материјална, физична и морална, коју носе обично последице таког пировања! Колико је њих тим поводом постало жртвом блуда, разних преступа и других како тешких злочина? Витези и соколи који и примером не војују против алкохола, ти не врше своју мисију јер се ортаче са крвним злотвором својег задатка. Таки витези и соколи или не разумеју својег позива или је њима то удружење само средство за друге сврхе: јевтину популарност итд.

У нас се сваке године приреде толике светосавске прославе, којима је смер, да нас Србе зближе и уједине духовно, и да тиме помогну нашем просветном и културном развоју и напретку. И ту питамо: јесу ли тога ради потребни они огромни издаци на луксус и на оне алкохолске пирове, који се често извргну у праве теревенке, које скоро редовно прате те просветне славе, и које многу кућу увале у дуг? Колико бисмо новца само отуд могли имати, да је у нас више свести и стварна родољубља? Прохарчиле се и харче ту хиљаде безбројне, а тек која мрвица ако отпадне отуд на општу цел и корист. А где је штета, и то не само материјална, које о том слављу многи допаду.¹

И у томе се можемо угледати на своје суседе Мађаре. Одмах иза XI антиалкохолског конгреса, који је прошле године у Б-Пешти одр-

¹ Опширније о демону алкохолу види у мојем извештају написаном поводом међународног антиалкохолског конгреса у Бечу год. 1901. Н.

жан, наредило је угарско министарство просвете, да се у свакој јавној школи барем једаред у години одржи поучно популарно предавање о убитачности алкохолизма по васцели народни живот. Да би ова акција имала повољнија успеха тј. да би се олакшао учитељству рад на сузбијању алкохолизма, закључено је сазвати општу јавну конференцију антиалкохоличара, у којој ће се израдити упутства за учитеље у њихову раду против алкохолизма. Још је закључено, да се у ову акцију повуку и све женске задруге, којима се ту отвара богато поље за рад у општу корист. На ово можемо нашој школској власти и нашим женским задругама рећи само толико: идите и радите исто.

*

Све ово доказује, да је делокруг школског лекара хигијеничара опсежан и теретан, одговорност позива му преголема, а корист од његова рада велезначајна и општа. То потврђује оправданост нашег стањашта: да за вршење задатка школског лекара хигијеничара није довољан ни учитељ ни професор антропологије природних наука ни градујисан доктор целокупне медицине, него да ту може корисно делати и стварно помоћи само теоретски темељно спремљен а практично извежбан и опробан лекар хигијеничар, који ће ствар не само познавати него и ету и другима успешно умети саопштити, који мора дакле и педагошки бити дорастао друге поучавати.

Само се каже да оваке лекаре хигијеничаре не можемо имати преко ноћ и без жртава. Но као што због времена за спрему не смемо седети скрштених руку, јер тиме нећемо никад доћи ни до чега, исто тако не смемо бегати ни од жртава. Користи, које ће омладина школска и народ уопште имати од установе школска лекара хигијеничара, кад се иста према смеру својем организује и доследно изведе, претегнуће несравњено материјалне жртве у њену сврху принесене.

Још нас мање од смишљена остваривања ове установе може и сме уздржати то, што иста и по другим земљама није остварена. Јер ако се боље обазремо по свету уверићемо се, да су то махом такве земље, у којима народи нису своји господари, него стоје под туторством извесних (боље или лоше маскираних) фактора, који то туторства негде изводе силом окружне самовласти, а негде опет под разним уставним и самоуправним маскама и личинама. Управници дотичних држава изговарају се обично оскудицом у материјалним средствима, док им та оскудица не смета да на разне непродуктивне сврхе избацују милијуне. У тим је државама народна просвета обично последња непељуга, којој се тек мрвице добацују.

Противно томе видимо, да се у државама, где је народ сам ковач своје среће, на просвету и народно здравље, телесно и душевно, врло бодро пази и много троши, јер те државе признају, да у свету вреди

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

извиретеже само здрав разум и просвећен народ и да само такав народ има погодбе за опстанак и напредак у садашњици и будућности. Ако у чему онда ми Срби у овом погледу треба да се угледамо на државе и народе напредне и самосвојне, у којима народ државу и ова народ помаже, диже и јача, а не на оне где народ и држава једно друго искоришћују за себе.

Ми се у томе можемо користити радом и искуством других напредних држава, но то не значи, да морамо слепо за њима, а тек да не бисмо смели поћи и даље, што тим лакше можемо учинити, ако се у својој кући саберемо око продуктивних и опште корисних културних послова, а баталимо све од чега народ нема користи ни сад ни за будућност.

Данас видимо како н. пр. и такве милитарне државе, као што су Русија, Германија и Аустрија, у којих је милитаризам некаква самом себи сврха, те као такав гута безбројне милијуне, такођер жртвују за јавну народну хигијену, па и школску поуку у томе. Само што то чине много мање него што би могле, кад би у њих дерни милитаризам остао средство за циљ, а не би био самом себи сврха, а као такав он у њих данас годи само апсолутистичким династичким велететима а смета културну развоју држава и њихових народа.

Германи су истина увидели да хигијену треба суставно неговати већ од народне основне школе. Али због извитоперена и препотенцирана милитаризма морали су да се задовоље тиме, да места школских лекара повере обичним лекарима, чија је мисија према томе стручна лекарско-надзорничка, а не хигијеничарска и учитељска, што без посебне теоретске спреме и праксе не може ни бити. Позив школског лекара пак није у томе, да омладину кад и кад лекарски а површно надзирава и по потреби лечи, већ да сталном и суставном хигијенском поуком у својим наредбама спречи сваки хигијенски грех и његове последице.

У Аустрији, која у овоме, као и иначе напросто шангуца за својим учитељима у германску рајху, плагирајући лоше њихове установе, чиме само утире пута пангерманским прохтевима, ту се задовољавају тиме, да учитељ у школи о поуци из природних наука и о човечију телу по својем знању и незнању уплете извесне хигијенске поуке, што је свакако крпеж који нигде неће одржати ни унапредити кућу здравља у народна подмкатка и у народа самог.

У Француској, која због Немачке мора да троши на војску камо више него што би хтела, отишли су ипак у питању опште и школске хигијене по могућству даље. Французи су увели хигијенске циклусе за највише разреде народних школа, који се у средњим заводима прошире и интензивније обраде, али и тамо још није установа школских лекара хигијеничара кроз све школе суставно проведена.

За Французима искорачили су наши суседи Мађари који у ствари и школске хигијене, као и иначе у свему што се клони на добро њихова народа и земље, греде за напредним културним народима, па у томе не презају од материјалних жртава, услед чега и јесу у кратком времену својег уставног препорођаја као мало који народ унапред искорачили.

Мађари кидају с предрасудама, одбијају туђе туторство, које их је кроз векове уцењивало у своје саможиве рачуне, хоће да живе својом свагом и за себе, као самосталан народ а не туђински аргат, у чему и јесте узрок овом садашњем њиховом спору са Бечом, који би под фирмом папирне уставности Угарску и њене народе да гњечи и експлоатише за себе, по оном злоуком: *divide et impera*. Мађари се буде и само је жедети да у својој борби истрају до краја, и да у навали Беча затраже помоћи онде, где ће је увек добити: у својих суграђана других језика и у својих суседа, који сви скупа с њима имају једнаку мислују, по којој су упућени једни на друге сад и до века.

Мађари у основним школама шире хигијенске поуке преко учитеља док децу тих школа лекарски надзиравају односно државни и општински лекари колико доспу, а за средње школе установили су законом ех 1883. да се учи хигијена, али не као обвезан предмет већ само факултативно. Касније су завели по средњим школама и посебне школске лекаре. Али и ту постоји крпеж, пошто те лекаре не сматрају сустванно за тај преважни позив. У место тих узимају ове школске хигијеничаре из редова практичних лекара, који у посебним стручним течајима добијају најужнију припрему. Ово је хвале вредно, али непотпуно и није најпреше, јер школски лекари хигијеничари треба пре свега да прораде у народним школама, пошто ту претежно већи део омладине народне прими сву спрему за живот бар у основи. А није доследно да је у средњих завода настава из хигијене редовна али није обвезна.

У наше браће Срба у А-Угарској нема о школским лекарима и раду на хигијени готово ништа. У народним школама препуштено је то учитељима, но ови у учитељској школи не добијају готово никакве спреме, јер онде на тој струци не раде спремне и дорасле снаге. На Богословији и гимназијама имају школске лекаре, но то је тек да се каже, јер су на те поште већином стављени обични практични лекари, без сваке посебне хигијенске и педагошке спреме и уметности. Тако се и ти лекари баве скоро само тиме, да већ оболеле и пријављене љаке лече. А мимо то највише ако врше неке шаблонске визитације дотичних школа, тек да има нека трага о њихову битисању.

У нас у Србији прописано је среским лекарима, да школе и школску омладину народних школа надгледају, а у престоници и по градовима имају и посебни школски лекари. Ових ради су још пре

www.unib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

12 година издата и посебна упутства, само што овде нису довољна та правила, јер прво треба имати радника односно прво треба ове спремити и средства им пружити, пак ће они после сами најбоље погодити пута и начина за вршење своје мисије. Без спреме и опреме не помажу никакве наредбе наике за установу школских лекара хигијеничара, ако ови треба да буду што им се у имену каже и у позиву налаже, а не тек највише нека врста лекара, чији ће рад бити специфично лекарски тј. да згодом више мање површно прегледе ђаке и контролишу њихово здравље, док је у ствари позив њихов еминентно хигијенске природе, те као такав изискује не само сталну и исцрпну лекарску контролу, већ што је главно смишљену трајну хигијенску поуку, како је то напред поближе установљено и изнесено.

*

Ако дакле школске лекаре хигијеничаре не можемо добити док дан о дан, треба ипак да неуморно радимо, да та установа у нас што пре у пуном савршенству својем стане на снагу. Но и дотле не сме народни подмладак остати без бриге и старања. Општи народни интереси ишту, да себи и за то време испомогнемо што боље можемо. То ћемо постићи, ако искусне практичне лекаре, особито оне који теоретично и практично раде на хигијени народној (јавној) приволемо да се уортаче, па да посредством посебних курсова поуче теоретично и практично друге своје колеге о позиву и делокругу својих школских лекара хигијеничара.

Између посетиоца тих курсова одабирали би управници и учитељи оне лекаре, који покажу највише воље и способности, па би њих препоручили државној власти, да уз потпору а по потреби сасвим о трошку државе пођу у иноземство и себе онде спреме за сустванно образоване школске лекаре хигијеничаре и учитеље по тој струци. Из круга ових узимао би медички факултет наше универзе, који ће дотле ваљда стати на снагу, професоре за катедре јавне народне хигијене и за спрему школских лекара хигијеничара, који би се и касније из круга грађанских лекара најбрже спремали у посебним курсовима, којима би управљали ти професори хигијене.

Ови кандидати професуре из хигијене јавне и школеке, кад би по свршеној спреми дошли натраг из иноземства, не би смели одмах засеети у односна санитетска звања у министарству или на катедру професорску, па да отуд копирају туђе норме, шиљу опште теоријске расписе односно да по теоријски доцирају, већ би морали претходно пропунговати сву земљу, да се лично упознаду са хигијенским приликама у народу и школству уопште и да се увере шта је рађено и с каквим успехом, јер би само тада њихов рад погодио права пута, имао сигурна и стварна успеха.

*

WWW.UNILIB.RS

Организација тих (привремених) курсова за теоретичну и практичну спрему практичних лекара за позив школска лекара хигијеничара ствар је замашна и пресудна, која се може на надлежним и дораслим снагама смишљено установити, без затезања и полутанства, али и без пренагљивања и претеривања.

Према томе ограничавам се да нагласим главне ствари које о организацији тих курсова треба имати у виду и на којима се ваља задржати.

Као што је позив и рад школског лекара хигијеничара треструк тако мора бити и његова спрема наиме: 1) лекарска, 2) хигијеничарска и 3) педагошка.

Према овом и курсеви за спрему тих школских шведских хигијеничара морају трајати најмање 3—4 месеца, јер и ако су слушаоци тих курсова практични лекари, ипак је ово посебан позив, који обзиром на лекарску и наиме хигијенску и педагошку зајдаћу тражи специјалну спрему и практичку извешаност.

У тим курсовима треба односне кандидате за школске лекарске хигијеничаре упозорити пре свега на то, које огранке своје лекарске спреме особито да проуче и негују и у којем обиму и правцу то да чине.

Мимо овога биће упућени теоретично и практично о томе, како најпотребнија физикална, хемијска и бактеријолошка испитивања да чине, и који су им апарати и предмети неопходно потребни (физикални, хемиски и бактериолошки). Овде ће се главна пажња скренути на поuku за хигијенско испитивање земљишта на којем су сазиране школе и домови, даље пијаће воде, ваздуха школског, те како да се са хигијенског гледишта контролишу: школска опрема, учила, прибор итд.

Школским болестима дечјим и учитељским, односно темељној спреми школских лекара хигијеничара у томе обратиће се највећа пажња. С тога ће ту ствар у курсу обрађивати нарочити теоретички и практички у томе извешан специјалиста, који ће своје поуке тако удесити да исте по могућству увек или бар што чешће практички демонстрирају, јер је то најсигурнији пут к успеху.

Исто тако примиће ту дотични кандидати и суставну поuku о алкохолизму као и спрему за борбу против њега.

Педагошку спрему за свој позив добиће посетиоци курса осим теоретским упутима од опробана педагога још и посредством нарочитих практичних поучних предавања, које ће они сами наизменце у курсу држати о појединим тематима, и то увек у присуству стручњака педагога и дотичног наставника. Та поучна предавања критикују кандидати одмах по свршеној послу, а присутни наставници и наиме педагог стручњак указује на стварне и методичке махне у обради и показује шта је требало рећи односно како треба поучавати. Педагошку

спрему могу посетиоци ових курсова још и тако допунити и утврдити, што ће на партије подељени хоспитирати у месним школама о часовима, кад школски лекар хигијеничар поучава о хигијени школској.

Ови курсеви свршују се испитом — теоретичким и практичним — за оспособљење за школског лекарског хигијеничара привремену својству, док се на медицинском факултету универзе и ту не спреме дефинитивни стручни радници државни.

У животу ће за тим школски лекар и хигијеничар себе даље усавршавати самом својом праксом, стручном књижевношћу, посетом међународних зборова о хигијени уопште и о школској хигијени посебно, и онда још приређивањем својих редовних годишњих састанака, у којима ће они износити резултате своје праксе и предлагати путеве и средства за усавршење својег позива, те тако надлежним државним законодавним и управним властима спремати грађу, помоћу које ће исте у својем делокругу моћи такве мере прихватити, односно законе и наредбе спремити, којима ће наиме школску хигијену положити на здраву и сигурну основу са које ће се морати успешно напредовати, што даље све боље и издашније за школску омладину, народ и државу у цело.

*

Да би школски лекар хигијеничар могао потпуно и успешно извршити своју спасоносну задату, нужно је безусловно да се он сав преда том својем позиву, да живи и преда се само нашој омладини, њеној телесну и душевну здрављу и напретку, њеној и нашој (народној) бољој будућности. Но он вршећи савесно тај посао не може доспети за друге послове, не сме у ове ни залазити, не сме ни практиковати, мора га држава тако одштетити, да он и породица му буду ослобођени сваке бриге за свој опетанак. Само у том случају моћи ће он себе вољно и орно посветити овом послу, само тада ће он моћи успешно делати, само тако моћи ће установа школског лекарског хигијеничара омладини донети оне користи, које она може дати, а коју од ње народ и држава с пуно права могу и морају захтевати.

Школски лекар хигијеничар мора дакле бити установљен за све врсте школа, мушких и женских, од најмањих до највиших. Сваки такав лекар мора бити теоретски и практично добро спреман и мора имати свој срез са извесним тачно одређеним бројем школа, које ће упућивати и надзиравати у свему што иде у круг његова рада. У тим пословима његова је реч меродавна, његов суд одлучује, па се у прешним и журним стварима мора извршити, дакако уз његову одговорност надлежној власти. Школски лекар хигијеничар у пословима својега позива у школи и међу школском омладином не може зависити од мњења и воље учитеља или школског управитеља, него су ови обавезани његове наредбе и мере прихватити и остварити. А њима остаје право апелате

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBEL.BS

на вишу хигијенску школску власт, но тај апел не може задржати извршење одредаба школског лекара хигијеничара у његову делокругу и уз његову одговорност издатих.

Кад установа школског лекара хигијеничара овако потпуно буде организована по целој земљи, онда ће здравље школске омладине, а у даљем реду и здравље самог народа морати окренути на боље, јер тада ће ови школски лекари хигијеничари у вези са државним и општинским лекарима сматрати за своју прву задаћу, да једни друге смишљено и искрено помажу у послу који је њима свима један-исти: да српском народу и српској држави обезбеде телесно снажно и дурашно, а душевно једно и ведро грађанство, које ће бити поуздана подлога боље будућности народа и државе.

*

Задаћу ову решиће поменуће установе тим лакше и брже и са толико више успеха, ако њих у њихову раду вољно и делотворно помогну сви јавни фактори па и само друштво, који ту треба најиздашније да приону на посао, јер што ураде учиниће себи.

Једна од првих мера, коју би јавни фактори и друштво уопште морали остварити зарад потпоре поменутих установа у њихову старању за здравље народа у цело била би у томе, да се подржаве све лекаринице, како би народ а на име сиромашнији кругови у њему, дошао до јевтинијих лекова. Тиме би тек школски и срески и општински лекари своју задаћу могли потпуно вршити. Јер каква корист, што ће они данас у много прилика болесника походити, болест установити и лек прописати, кад дотични нема новаца за набавку лекова, који су данас прескупи, као плод приватна монопола, којим се поједини олако богате на штету народна здравља и народне и државне будућности. Тим подржављивањем лекариница, које је у нас толико нужније, што у нас нема, као другде хуманитарних установа за помоћ сиромашнијем грађанству у невољи — нпр. у болести, о заразама, за потпору сиротих породиља итд.

И док се лекаринице уопште све од реда не подржаве, мора се постарати о томе, да сваки школски лекар има односно добије — од општине и државе приручну школску лекариницу, у којој ће бити све оне лекарије, које су највише у употреби, односно у којој ће бити материје и прибор, помоћу којих ће моћи сам спремити дотичне лекове. А тако исто треба свака школа да има најпотребнији прибор за прву помоћ у несрећи. Прва даља последица биће у томе, да се уз сваког школског лекара хигијеничара за дотични школски срез постави и посебни лекариник, чиме би управо лекаринице јавно прешле у државну управу, те би и лекариници постали државни чиновници као

и школ. лекари хигијеничари и срески лекари и други радници у јавној државној служби.

Од те реформе не сме се узмицати због оних материјалних жртава, с којим је остваривање истих условљено. Ту би штедња била промашена и штетна. Држава и народ могу свуда пре штедити него на пољу народне јавне хигијене уопште а хигијене школске посебице. Без тих жртава, од којих продуктивнијих за сву будућност нема и не може бити, нећемо имати телом, и духом здрава народа, ни снажних и издржљивих радника, порезника и ратника. А без ових: шта би и коме би помогло и најсавшеније оружије по магацинима, и шта ће бити од заветне мисли свесрпске? Ускрађивањем жртава за здравље наше омладине, нашег будућег народа, ми не само да ћемо све више слабити физички и душевно, него и материјално, јер ћемо поткопати продуктивну снагу, док ће с друге стране отуд као последице по земљу и народ да се јаве умножили терети, које ће морати носити око издржавања разних болесника и учестале сиротиње, према чему она штедња стварно излази на безумно харчење.

* * *

Завршујем искуством освештаним аксиомом: ко хоће успешно да ради на српској заветној мисли, да оствари њене идеале, да стигне њеној крајњој мети — мора створити срећену и збојну Србију. Ко то хоће мора се постарати за телесно и душевно здрав, једар и унапређен народ, као највеће благо државе, без чега нема ни рада ни зараде, дакле ни напредна благостања. А где овог није, ту се о просвети и култури народној може крушно и звонко и шарено фразирати, али ће то све, као обично, највише остати на папиру, бити за живот само лук и вода, неће народу никад и ни у чему користити, него ће напротив народној садашњини и будућности у свему штету нанети, па ће и она заветна мисао свесрпска у томе наћи не основу и залог у своје снаге и величине, својег развоја и напретка, већ своју злу коб, па може бити и горе...

Ко то неће, мора хтети услове бољих и срећнијих прилика. не сме узмицати испред жртава, јер и ту:

„Без муке се сабља не сакова“.

Главније, гљивама проузроковане, заразне болести наших важнијих културних биљака.

Биљке болују као год човек и животиње. Сваки поремећај функција, било појединих органа било какве целе биљке, представљао би једно болесно стање, једну болест. На оне исте тешкоће, на које се

наилази при успостављању разлика између здравог и болесног стања код човека и животиња, наилази се и код биљака. То вреди нарочито за случајеве, кад су поремећаји тако мали, незнатни, да се не могу лако уочити по последицама својим. И мада би, полазећи са тога гледишта, било тешко дати једну општу дефиницију, шта је болесно стање и кад је болест наступила, инак се узимље са гледишта практичних интереса, који су у осталом и најважнији и о којима се највише рачун и води, да је болесно стање код какве биљке онда, кад су поремећаји у њој такви, да нам се приказују било у њезиној целокупној закржљалости или промени облика, било у закржљалости или промена облика појединих њезиних органа и продуката.

У опште узев, узроци истих врста, који изазивљу болести код човека и животиња, изазивљу их и код биљака. Разлике у колико постоје, више су квалитативне природе, условљене другојачом структуром код биљака. И код њих наступају болести: услед недовољне односно неподесне хране, од непогодних дугих спољних услова (температура, састав ваздуха, светлост, физичке особине земљишта, и т. д.), због слабе конституције или наклоности ка појединим болестима, наслеђеним од својих предака, услед штетних утицаја људи и животиња на њих (механичке повреде најразличитијих врста, испуштање нарочитих једињења у њихова ткива, и др.) или, најпослед, због штетних утицаја других биљака, које се настањују на или у њима, да би дошле на што лакши начин до хране. Неке су од оваквих болести заразне и могу се преносити са једне јединке на другу, друге не. Не улазећи у то, које су све биљне болести заразне, вреди одмах истаћи општу напомену, да највећи део заразних болести код биљака проузрокују опет биљке, гљиве, исто онако, као што највећи број људских и сточних заразних болести проузрокују бактерије. Огромном броју биљака, што подлеже заразним болестима, одговара и велики број гљива, што их производе. Интересантно је при том, да по правилу и код биљних заразних болести, као и код животињских, једна паразитна гљива проузрокује одређену болест или само на једној одређеној биљној врсти или на више њих, али само сродних. Тај факт поред других очито указује на филогенетско, крвно сродство код биљака, условљено сличношћу развића, структуре и хемијског састава њихових еитнијих делова, њихових ћелија.

Део науке о заразним биљним болестима, проузрокованим гљивама, релативно је врло млад, јер су се гљиве у опште, као и остале талофите, отпочеле интензивније научно и систематски да испитују и проучавају тек од половине прошлога века. Истина је, да су неке круније гљиве, нарочито *Phycomycetes*, биле одавна познате, као што се види из списа старијих писаца, али тако непотпуно и често са таквим настраним и смешним мишљењем о њима, да је од интереса

WWW.UNILIBRS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

вести само један пример не само као потврду за то, већ и као образац средњовековна начина изражавања. У *Kräuterbuch*-у (књига о зељу) од *Hieronimus Bock*-а, изданом у Штразбургу 1560. г., делу знаменитом у своје доба, има у одељку о гљивама, поред описа неколиких врста, и један овакав пасус о њима: „Све гљиве нити су зеља, нити корење, нити цвеће, нити семење, већ су само сувинна влага земаља, дрвећа, трулих дрва и других трулина. Из такве влаге расту све гљиве и tubera¹). То се може опазити по томе, што све описане гљиве (нарочито оне, које се употребљују у кујнама) расту, како каже *Akvinae Ponta*, највећма кад хоће да грми или да киша пада. Зато су стари обраћали нарочиту пажњу на то и мислили су, да tubera стоје у извесној вези са небом. У том смислу говори и *Porphyrius* и каже: деца богова зову се гљиве и tubera, јер не постају из семења, нити се рађају као други људи². Овакво мишљење о њима владало је међ ботаничарима у главном све до прве половине 19. века, ма да је у том међувремену, нарочито у 18. веку, било и по којег светлог изузетка, као што је нпр. талијански ботаничар *Пјер Антонио Михели*, који је још год. 1729. познао у гљивинским спорима органе за размножавање, сејао их и добијао нове јединке. На жалост његови су резултати тако брзо заборављени под утицајем *Лине*-ове сухе систематике, развијене тада у највећем јеку, да је наскоро после тога преовладало старо мишљење, да гљиве постају самоницањем из сунстрата на којима расту, мишљење, које је у 19. веку постепено сузбијано, док га најпосле није *Пастер* год. 1860. дефинитивно оборио доказима, да се и оне врсте гљива (нпр. *Sacharomycetes*), код којих се теорија самоницања најдуже одржала, могу једино развити у каквом сунстрату, у који би доспеле или оне саме, или њихови органи за размножавање. Тек од год. 1820., од појаве *Ehrenberg*-ова рада о гљивама, позната не само по лепоти и верности илустрација, већ и по тачности запажања и по првим анатомским и физиолошким дзтима, отпочиње наука о гљивама, микологија, да се развија темељније како упознавањем дотле непознатих врста, тако и свестраним испитивањем њихових особина и веза. Јак полет дали су јој нарочито браћа *Tulasne* у почетку друге половине прошлога века, а мало доцније *de Bary* и *Brefeld*, полет, помоћу којег се успела до ове висине, на којој се данас налази. Али и ако је досадашњи успех огроман, има ипак на овом пољу још много и много празнина и непотпуности. То долази колико отуда, што су гљиве највећа између других биљних група, толико и због тога, што је циклус развића код појединих гљивинских група сложенији него код ма које друге врсте биља.

¹ Под именом tubera ваља разумети поглавито данашње *Gasteromycetes*.

Све гљиве, што проузрокују заразне болести на биљкама, живе паразитским или готованским животом. Услед тога, што немају хлоропласте, што нису зелене, нису у стању да живе аутоτροφним, самосталним животом, т. ј. нису у стању да справљају из неорганских материја, поцрпених из земље и ваздуха, органска јединења, која су им потребна за одржање живота и напредовање. Због тога су принуђене да узимљу потребне им материје готове из других биљака. Ради тога опет мора свака таква гљива бити или цела у зараженој биљци, или само једним својим делом, који јој служи као орган за приљење хране и учвршћивање, аналого корену код виших биљака, док јој други део избија на површину оболеле биљке и има задатак да производи органе за размножавање. Све су гљиве, било да производе болести или не, састављене из једног или више краћих или дужих, простих или гранатих кончића, тк. зв. *хифа*. Хифе могу бити једно — или вишећеличне и по правилу су микроскопски незнатне дебљине. Оне су код извесних врста слободне, т. ј. нису збивене, испреплетане и срасле међу собом, и тада се могу посматрати у свима својим деловима: међу тим код других врста могу бити тако густо испреплетане, испреграђиване и прирасле једна за другу, да не може бити више речи о таквом посматрању, већ се њихов сплет приказује голом оку као једна целина, а пресеци таквих сплетова, посматрани под микроскопом, изгледају као пресеци паренхима код виших биљака, због чега су назвати псевдопаренхим. Органи за размножавање код гљива могу постати на два начина: спољно или бесполоно. Број гљива код којих је до сада са сигурношћу поред бесполонога констатован и спољни начин постанка органа за размножавање релативно је врло мали. Код њих се или на једној истој јединки (моноичне врсте) или на двема суседним (диоичне) издвајају на врху хифинских грана спољне ћелије нарочитога облика, махом лоптасте или дугуљасте. Према томе да ли су једнаке, тако да се не може разликовати мушка од женске, и које се тада зову *гамети*, или су неједнаке, једна већа, лоптаста, женска (*оогонија*), друга мања и обично дугуљаста, мушка (*антеридија*), могу се разликовати две врсте оплођења. У првом случају гамети се приближују пасивно, издужавањем грана на којима су, један другом догле док се не додирну; на месту додира опне им се ресорбују, униште, протопласти им се сједине и на тај начин постаје од њих једна нова ћелија, *зигоспора*, заодевена нарочитом опном. У другом случају може се оплођење извести на два начина: или се у антеридији образују антерозониди (сперматозониди), ситне ћелије са трепљама, помоћу којих се могу кретати у влажним срединама, и тада се она не мора приближавати до додира оогонији, јер је исцуптањем антерозоида, кад се антеридија распрене, дата могућност, да они допру сопственим кретањем до оогоније, да се приљубе уз њу, да им се опне на додирном месту униште и

протопласти сједине и да образују нову, оплођену ћелију; или се у мушкој ћелији не образују никакви антерозонди, већ се она пасивно, издуживањем гране на којој је, а обично и активно, својим сопственим издуживањем, приближује до додира оогонији, да би се са њом сјединила као и у првом случају. Нове ћелије, произашле из стапања у оба ова случаја, називљу се *ооспоре* ако имају задатак да клијањем произведу једну или више нових јединака; а ако из њих имају да постају нови облици, у којима ће се тек развијати органи за размножавање, онда добивају нарочита имена, са којима ћемо се упознати доцније, у колико буде прилике да се о њима говори. — Сем тога малог броја гљива, код којих се поред бесполоног виђа и сполно развиће органа за размножавање, код свих је осталих гљива само бесполно. Ма да органи за размножавање, постали бесполним путем, могу бити најразличитији по облику и по постанку, ипак нам се, узети у најширем смислу, представљају као једна или више ћелија, одвојених од старе гљиве и махом непокретљивих, као једно — или вишећеличне *споре*. Према томе одакле се одвајају, оне се деле у *ендо* — и *егзоспоре*. Прве постају у унутрашњости нарочитих ћелија (*спорангије* и *асци*), далеко крупнијим од осталих вегетативних ћелија, и то обично више њих заједно. Друге се одвајају са врхова хифа или њихових грана и зову се општим именом *конидије*, а према начину одвајања добивају нарочита имена (базидијоспоре, уредоспоре, телевтоспоре, пикноконидије, и др.). Интересантни су неколики ређи случајеви, у којима се конидија понаша по отпадању као спорангија, као крупна ћелија у којој могу постати такође споре. — Органи за размножавање, постали сполним путем, много су богатији протоплазмом и имају по правилу дебеле опне, две особине које их чине способним, да могу одолевати јаким температурним променама и суши, не губећи при том за дуже време моћ клијања. Они имају задатак да одрже врсту у животу и онда, кад све остало од ње мора пропасти услед неповољних спољних услова, нпр. од зиме или јачих врућина. Исти такав задатак код оних гљива, које немају сполних органа, примају на се нарочите врсте спора, које се услед тога одликују онаквим истим двома особинама, какве се виде код органа, посталих сполним путем.

Органи за размножавање код паразитних гљива могу се преносити са оболеле биљке на здраву на најразличитије начине. Несумњиво је, да је један од најважнијих агената у том послу ветар, затим вода у разним својим облицима, животиње, а нарочито инсекти, и најпосле сам човек. Важне околности за јаче или слабије ширење заразе јесу: близина незаражених биљака зараженима, влажност ваздуха, погодна температура и сочност биљака које се заражују. Утицај прве јасан је сам по себи. Већа влажност и погоднија температура ваздуха изазивљу увек јаче ширење заразе због тога, што су већина органа

за размножавање слабе отпорне моћи према сувом и сувише то-
плом или хладном ваздуху. Сочност биљака које се заражују један
је од најважнијих услова, јер су све гљиве без изузетка љуби-
тељи што веће сочности; отуда се види, да се биљке заражују махом
у младости, док су сочније и док им ћеличне мембране нису јаче за-
дебљале, а да се и друге гљиве појављују махом после кишевитих дана.

Органи за размножавање какве заразне гљиве, донесени на ма
који начин на какву здраву биљку, отпочињу да се развијају на њој
и да је заражују, ако су се само стекли поменути погодни услови за
њихово развиће. Ма да се они могу, у опште узев, да развијају на ма
којем делу једне биљке, ипак то најрадије чине на зеленима, у првом
реду на лишћу а затим на стаблу, просто зато, што се ту врши син-
теза оних једињења, која су једној гљиви потребна за храну (угљени
хидрати и беланчевине у првом реду), и што према томе на таквим
местима као из прве руке могу доћи најлакше до њих. Друга је окол-
ност, која опредељује гљиву на којем ће месту отпочети да се развија,
да је то место изложено што мање непосредном утицају сунчаних зра-
кова, који би је сушили. Кад се обе ове околности имају на уму, лако
је разумети, зашто се паразитне гљиве најрадије развијају на налич-
јима лишћа. Само заражавање врши се у главном на овај начин:
донесени орган за размножавање отпочиње да клија на биљној поко-
жици, где се задржао, налазећи ту довољно влаге, јер су код сочних
биљака све ћеличне опне мање или више влажне. При клијању развија
се постепено у хифу, која тежи да уђе у унутрашњост хранитељке.
То се врши кроз стоме, као кроз природне вратнице, или продором
кроз епидермске ћелије. У другом случају продор се прави или меха-
нички, хифином напонском снагом, која може бити гдекад врло велика,
или се из хифе излучују нарочити ферменти (целулозе), помоћу којих
се врши растварање ћеличних опана. Ушав једном у унутрашњост
своје хранитељке, хифа се издужује и разграђава све више и више
по њој, односно у једном њезином делу, тако, да је после кратког
времена цела биљка или цели тај део непреплеган њезиним гранама.
Даље продирање хифа и њихових грана кроз унутрашњост хранитељке
врши се или кроз интерцелуларije (шупљине и канали између ћелија)
или кроз саме ћелије; начин продирања у другом случају исти је, као
што је био и при стварању продора на епидермским ћелијама.

Код неких дуговечних биљака, нарочито дрвећа, могу хифе пре-
зимљавати у деловима који остају у животу за време зиме, па се одатле
поново ширити идуће године и по младим деловима, на којима
се болест поглавито и испољава. У оваквим се случајевима не морају
такви делови с поља нарочито заражавати. Тако исто не морају се по
каткад изнова заражавати ни оне биљке, које су постале од семења
заражених биљака, јер се у таквом семењу могу налазити у латентном

WWW.UNINISAD.BA

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

везу делови хифа, који се при клијању семења отпочињу да развијају по младој биљци. Ова два факта служила су нарочито као јака подлога једном ранијем веровању, модификованом облику још старијег у постанак гљива самоницањем, по којем код многих биљака хифе, које производе болести, постају из нарочитих ћелија, са нарочитом ћеличном садржином. Ово је веровање потпуно оборно *de Bary* својим многобројним радовима, којима је доказао, да се биљне болести развијају само онда, кадна здраву биљку доспеју органи за размножавање од какве паразитне гљиве, или ако је један део њезин већ имао у себи хифе такве гљиве. Од интереса је поменути на овом месту и то, да се такво веровање појавило у наше дане (1904. г.) у новом облику, у облику т. зв. хипотезе о микоплазми. Шведски ботаничар *Eriksson* замислио је при микроскопском испитивању пресека од лишћа, на којем су се доцније развијале *Puccinia glumarum* и *P. dispersa*, ма да је употребио сва средства за предохрану од зараза, да се у извесним ћелијама, по изгледу потпуно нормалним, налази поред њихове цитоплазме и једара још и нарочита, густа цитоплазма, са онаквим једрима, каква се виђају код гљива, и коју је он због сличности са гљивинском протоплазмом назвао микоплазма. Даља његова испитивања у овом правцу довела су га до поставке, да се из такве микоплазме могу развијати хифе исто тако, као и из какве споре, и он је на основу тога засновао хипотезу о микоплазми, по којој биљне болести могу постати из нарочите плазме, микоплазме, која се може налазити по каткад у здравим ћелијама иначе здравог семења или клица. По њој се, дакле, не мора једна болест ширити само преко органа за размножавање, већ се може преносити и помоћу микоплазме, ако се она на досад непознати начин помена са протоплазмом појединих ћелија оних биљних делова, који презимљују (семе, подземна стабла, ченци и др.), да би се из ње у идущој вегетационој периоди развила болест, развила хифе опет на непознати начин. Против ове хипотезе устали су многи ботаничари, налазећи да су подаци, које је *Eriksson* навео у потврду, највећим делом нетачни, постали на обманам, да између појединих његових запажања нема потребне везе, да би се могла огласити за тачна, и да би најпосле било неразумљиво, да се у једној истој ћелији поред микоплазме, протоплазме паразитове, налази и неповређена, здрава протоплазма њезине хранитељке. Даљи радови у овом правцу, стављени у изглед и са једне и са друге стране, имаће да нам покажу, у колико је једно или друго схватање тачно.

Чим је хифа какве паразитне гљиве ушла у који део хранитељке, он се може сматрати као оболео, ма да се појављују по правилу тек доцније знаци, по којима се могу болесни делови голим оком распознавати од здравих. Од степена њезине разгранатости у њему зависи у првом реду слабији или јачи ступањ болести. Главни микроскопски

карактери по којима се распознаје оболелост појединих делова или делних биљака јесу: јача или слабија промена нормалне, зелене боје у коју другу, у првом реду бледо-жуту или жуту, затим њихово слабије развиће, већа или слабија покривеност њихових површина паучинастим навлакама или пегама разног облика и величине, и најпосле промена облика оболелих делова или читавих биљака. Код извесних биљних болести виђа се само по један од наведених карактера, код других два, три или више заједно. Промена боје код оболелих биљака последица је или уништавања зелених, паренхимских ћелија или слабења њихових хлоропласта. Прво бива тада, кад хифе или продиру кроз ћелије или шаљу у њих нарочите гране у облику дугуљастих сисаљака, хаусторија, ради интензивнијег узимања хране, а друго онда, кад су сисаљке врло мале или кад хифе расту интерцелуларно и лаганим дифузним узимањем хране кроз двојне опне, харинске и ћеличне, не врше брзо, већ лагано убијање ћелија, нагонећи само хлоропласте на прекомерни рад, услед чега постају све блеђи и неспособнији за асимилацију CO_2 . У осталом између ова два наведена узрока тако је много прелазних облика, да се они строго узев не могу јасно одвојити један од другог, јер исто онако, као што не наступа услед продирања хифа кроз ћелије моментана смрт њихова, већ мање-више постепена, чији је први стадијум обележен слабењем и бледилом хлоропласта, тако је исто последица дифузног узимања хране кроз двојне преграде или кратке сисаљке на крају крајева потпуно уништење ћелија. Слабије развиће оболела органа или целе биљке природна је последица јаког узимања хране из њих. Оно наступа нарочито онда, ако је болест наступила пре него што се је биљка потпуно развила. Покривеност површине заражених биљака паучинастим навлакама или пегама долази од развића органа за размножавање или од помаљања оних хифа, које носе такве органе. Вреди у опште напоменути, да се само мали број органа за размножавање ствара у унутрашњости заражене биљке, и да они постају махом сполним путем, а највећи се део ствара на површини или бар има директне везе са ваздухом, како би се што лакше могли распростраити. Најпосле, промена облика заражених биљака врло је честа појава и обично се састоји у томе, да оболели део постане несразмерно већи, да у њему наступи хипертрофија. То долази махом услед јаким надражаја које хифе врше механички или хемијски, путем нарочито излучених једињења, на ћелијама са којима долазе у додир, изазивљући код њих или увећавање или умножавање. Са оваквом променом увек је везана и још која од помнутих.

Из оцртаних промена и узрока који их изазивљу види се у главном на који начин паразит штети хранитељку. Вреди још једном истаћи, да јој највеће штете наноси одузимањем хране, са чим су у вези готово и све остале промене на њој, па и раније изумирање. Хифе

www.uninsg.edu.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

узимању као храну за се углавито угљене хидрате и беланчевине а често и растворене анорганске силе из ћеличних сокова. Узимање хране врши се увек осмотичним путем. Ну како се већином само мали део од материја, које узимају, налази у ћелијама хранитељкама у раствору, већ су то обично колоидне материје, које тешко или никако не дифундују, да би их хите могле усисавати, морају их претходно помоћу излучених протеолитичних и сахарифицирајућих фермената да претварају у растворна и лако дифундљива једињења: беланчевине у пептоне, скроб у декстрин, итд. Утврђено је, да су неке од паразитних гљива у стању да изазову по коју од побројаних промена на хранитељкама, а нарочито брже изумирање, и излучивањем нарочитих за биљне ћелије отровних једињења, слично токсинима, помоћу којих многе патогене бактерије понајвише штетно дејствују, али изгледа да такви случајеви нису тако чести. Од таквих једињења најчешћа је и има највећу улогу оксална киселина.

Онако исто, као што се код људских и сточних болести прибегава лечењу болесника да би се спасла и осигурала добит од њихова рада друштву, лече се и болести оних биљака, од којих има човек веће користи. Лечење је засновано на принципу, да се у оболелу биљку унесе таква материја, која ће на изврстан начин шкодити гљиви а бити безопасна по самог болесника. Овај начин лечења, и ако млад према времену кад се са њим отпочело, дао је код неких биљних болести већ до сада извршене резултате и нема сумње, да ће се у будућности још више ширити и усавршавати. Али исто онако, као што је код људских болести много важније спречити постанак и развитак њихов, тако је исто и код биљака далеко и корисније и лакше радити у првом реду у том правцу. По себи је јасно, да је за такав рад неопходно потребно познавати услове, начин постанка и развића које болести, односно гљиве која је производи. У оба случаја, и код лечења и код спречавања да каква болест не постане, не постоји код биљних болести никаква униформност, те се с тога не могу ни поставити каква општа правила. О томе како се поступа у појединим болестима, које ће бити опртане у овом раду, биће речи код њих.

Пошто је у довде реченоме изнесено у кратким потезима у главном све, што је потребно знати у опште о паразитним гљивама, може се приступити описивању појединих болести. Из огромнога, познатог броја њихова, као што и сам наслов рада каже, биће опртане само главније од оних, које избијају на нашим важнијим културним биљкама, на главним врстама жита, воћа, поврћа и варива, и које услед штета, што их човек сноси од њих, треба да познаје не само сваки пољопривредник, већ и онај, који такве биљке гаји ма и у најмањем обиму.

I Болести жита.

1. На стрним житима развијају се:

а). **Ustilago Carbo Tul. U.** (segetin Bull.) *гар стрних жита*. Расте на пшеници, јечму и овсу, а виђа се по кадкад и на другим дивљим травама; на ражи га нема. Све докле, док њим заражено жито не отпочне да класа, не примећују се на њему никакве промене, по којима би се могло разликовати од здрава, незаражена. Међутим, кад наступи класање лако пада у очи болесно стање заражене биљке. Место да се у класу развијају цветови и плод, сви су класци, изузев појединих делова плевџа, претворени у гомиле црна праха, који је у почетку саспљен, а доцније се распада, опада и ветар га развејава на све стране. Тај црни прах састоји се из масе лоптастих конидија са пречником од 0,005—0,008 m.m., код којих су спољни слојеви ћеличних опона обојени црно једним нарочитим пигментом и због тога конидије изгледају под микроскопом мрке, ма да им је иначе унутрашњост безбојна. Како су им опне дебеле и протоплазма густа, оне имају карактер тк. зв. *трајних спора*, тј. не клијају одмах, већ после дужег или краћег времена, по правилу тек после прве зиме, ређе још у јесен исте године, а по *Liévenberger-у* не губе моћ клијања ни после 7 $\frac{1}{2}$ година, ако су биле само за то време на каквом сувом месту. Према томе, оне нису у стању да распростиру болест у истој вегетационој периоди, у којој су постале, већ у којој доцнијој. Кад такве споре, при вршидби или иначе, дођу у додир са семеном пшенице, јечма или овса, приљубе се за њ и доцније, кад се оно сеје, бачене заједно са њим на влажну земљу, отпочињу да клијају. Из сваке споре постаје при клијању кратка, проста или граната, безбојна и махом једноћелична хифа, тк. зв. *промицелија*, која се одиже мало од земље и на свом врху или на врху грана одваја мале, јајасте или елипсоидне ћелије, *споридије*, чије су опне танке и које могу да клијају одмах. Споридије развијају при клијању такође кратке хифе као и споре. Ако врх једне такве хифе допре до проклијања жита, улази у њ и заражује га. Према чињеним снитима улажење у младу биљку бива на корену и стаблу, нарочито на првом чвору, а то с тога, што су на тим деловима покожице најмање кутонизоване и што због тога дају најмањи отпор. Ако врх хифе не допре до младе биљке, хифа је у стању да образује на исти начин као и промицелија другу генерацију споридија, секундарне споридије, које су по грађи и осталим особинама као и споридије прве генерације. На исти начин могу постојати и даље споридијске генерације, трећа, четврта, итд., и то бива све донде, док земља, услед дубљег залажења у пролеће и јачег развића топлоте, не постане на површини толико сува, да не допушта даље развиће у том правцу. Али и онда, кад је површина земље и доцније влажна и кад се споридије могу и на даље развијати,

www.unin.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

не ојачају, док им ћеличне опне на pokožицама толико не одебљају, да могу давати са успехом отпор хиџама, које би покушале да продру кроз њих; тај моменат наступа обично тада кад су се на младим житима развила више од три до четири листа. Интересантно је, да споридије, ради што бржег распрострањања болести, не морају да образују увек споридије нове генерације само на показани начин. Први је *Brefeld* 1883. г. показао, како могу споридије, кад се налазе на каквом влажном субстрату, у коме има доста органских материја за храну да образују пулвењем нове споридије, слично најобичнијем вегетативном размножавању квасних гљивица (*Sacharomycetes*). Тада постају на каквој споридији потклобучавањем њезине опне један или више младих пуполчића, који се постепено увећавају док не достигну величину једне обичне споридије, а затим се одвајају и дају нове. Како има скоро у свакој орници прилично органских материја, дата је на овај начин овом паразиту још боље могућност за распрострањање у оном кратком времену, које протече од проклијалости семена па док млада жита не стану на снагу да му могу противстати.

Кад паразит помоћу проклијане споридије зарази млад струк жита, развија се у њему у дужу или краћу, вишећеличну и разгранату, танку и безбојну хиџу, која се провлачи кроз ћелије или интерцелуларије стаблоче док не доспе до зачетка цвасти; гране такве хиџе улазе и у друге органе, у корен и лишће. У свима вегетативним органима каква жита паразит се релативно мало грана. Еколошки значај овога факта у томе је, што би он својим јаким разгранавањем изузимао из њих толико хране и толико би их деструисао, да би хранитељка морала пропасти пре времена, пре него што паразит доспе до цвасти. Јасно је, да би му таква прерана смрт хранитељке била само од штете, јер би морао и он пропасти заједно са њом, не оставивши после себе никакво потомство, не образовавши никакве споре. Отуда долази, да се на зараженим биљкама не примећује голим оком никакав симптом болести све до појаве спора. Паразит штеди, дакле, из почетка своју хранитељку до крајних граница, узимљући од ње само толико хране, колико му је неопходно потребно да достигне свој циљ, да доспе до младе цвасти. Кад је доспео дотле — а то обично пада у доба, кад је хранитељка скоро довршила своје издуживање — отпочиње да се разгранава тек ту у највећој мери, тако, да потпуно уништи сва ткива готово свих цветних делова, у којима се после тога, место њихових елемената, налазе само сплетови хиџинских грана. На таквим гранама у сплетовима постају многобројне кратке гранчице, чији се врхови или низови појединих партија надимљу, а опне ненадутих делова бубре, претварајући се у пачасту масу. У унутрашњости надутих партија прикупља се протоплазма из околних хиџинских делова и образују се сјајне

капљице масних уља. Сваки надути део заобљава се постепено, на унутрашњој страни добија нову, безбојну опну и на тај начин постаје нова конидија, нова спора. Доцније се споринске опне боје црно помоћу нарочито излучена пигмента из протоплазме самих спора, галертне мембране оних гранича, на којима су споре постале, бубре све више и више, растварају се и најпоследње ишчезавају, услед чега споре остају саме, слободне. У том стадијуму, у каквом младом цветном делу, кад се раскине, види се само црни прах, нагомилање слободних спора, које у брзо отпочињу да испадају на поље, пошто епидерми органа, у којима се налазе, прескају услед њихова потиска изнутра. Овај стадијум наступа код наших жита од прилике од месеца маја па се виђа до краја јула. Кад ће наступити, зависи од врсте жита и од времена цветања; код озимица наступа увек раније но код јарица.

И ако по правилу *Ustilago Carbo* уништава целе класове на зараженим јединкама, ипак се по каткад дешавају и такви случајеви, да горњи делови класова остану здрави, са лено донесеним плодом, док су доњи потпуно уништени. Овај случај наступа онда, кад је паразит заразно хранитељку нешто доцније, те није имао времена да се издужи кроз цели клас. Исто тако на зараженим разгранатим струковима, нарочито код озимица, уништавају се по правилу класови свих грана, али се по каткад виђа да класови појединих грана остану здрави, док су други потпуно уништени. Ово бива онда, кад су поједине гране у доба наступања заразе толико очвреле због јачег порасга, да се паразит није могао пробити и кроз њих.

Ustilago Carbo јако је распрострањен код нас. До сада су забележене ове локалности у нашој миколошкој литератури: *Симић* га је налазио у окол. Београда, Крагујевца и Враћа а *Ранојевић* у окол. Прота и Београда. Ја сам га налазио свуда око Сталаћа, Крушевца, дуж Рашине, Ибра и Грузе, око Мајданпекa, Јошаничке Бање, Власине и Црвене Реке.

Штете од њега могу да буду врло велике. Да наведем само један пример ради илустрације. У једној пшеници око Теферича, у близини Крагујевца, у год. 1902., био је по мојој приближној оцени сваки петнаести струк заражен. Кад се има на уму, да су у највећем броју случајева уништене целе цвасти на таквим струковима, може се узети да је он упропастио најмање седамнаести део приноса у зрну.

Лека нема за већ заражена жита. Једино, што је од користи, јесте предузимање потребних мера да болест не наступи. Рад у том правцу своди се у главном на то, да се на земљишту, на којем се сеју жита, не нађу споре овога паразита, помоћу којих би се на опртани начин заразила проклијала жита. Оне могу доспети на њ на два начина: или помоћу семена и других донесених материја, на којима су се приљубиле, или се налазе ту као заостаци од оних спора, које

WWW.UNILIB

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

су опале или ветром донесене са оболелих струкова, сејаних у претходној вегетационој периоди на истом месту или у околини његовој. Овај други начин ширења заразе вреди нарочито за озимице, за ширење болести с јесени, и једине помоћи против њега биле би чување и спаљивање свих заражених струкова, на којима су се приметили деформисани класови, али код којих споре још нису зреле, или што дубље орање, како би споре са површине доспеле што дубље у земљу, те како спориносноне гране њихових промицелија не би могле да избију на површину земље и да образују спориције. Јасно је, да је прво средство скопчано са толиким тешкоћама, да је скоро неизводљиво, и да се дубљим орањем земље постиже само релативан успех, јер и при таквом раду увек остаје извештан број спора на површини поорана земљишта или бар тако плитко у њему, да њихове промицелије лако могу да избију на површину његову. Као што се види, предупредивање ширења заразе код озимица скопчано је са великим тешкоћама и при свем том врло је несигурно, са чега су озимице увек јаче заражене него јарице, кад се код обојих предузму исте мере за предохрану. Према искуству и по неким опитима изгледа, да споре, које у средњевропским пределима презиме на површини каква земљишта, које ће се употребити с пролећа за јарице, нису опасне по ширење заразе, пошто оне клијају у јесен или врло рано у пролеће, када жита још нису посејана, те им јесењи или рани пролећни мразеви лако уништавају спориције, које су слабе отпорне моћи. Али при свем том није искључена могућност, да по која спора проклија тек доцније, или да понека спориција остане у животу, те су у стању да произведу заразу и код јарица, али је она тада и под најповољнијим приликама врло незнатна, тако, да се о њој може слободно и да не води озбиљан рачун.

Много је опасније ширење заразе и код озимица и код јарица, кад се на семену, из којег се подижу, налазе приљубљене споре паразитове. Тако приљубљивање спора готово је правилна појава, кад је семење добивено са заражених усева; оно је нарочито потпомогнуто лепљивошћу спољног слоја споринске опне, састављеног из једне материје сличне воску. Овај факт утврдили су прво опитима *Prévost* и *Kühn* сејући истовремено семење, добивено из заражених усева, чији је један део чишћен од приљубљених спора пропирањем било у чистој води, било у кречном млеку или раствору плава камена, а други није. Резултат је био, да је болест била раширена далеко јаче у оним парцелама, у којима је посејано нечишћено семе, него у другима, за које је употребљено чишћено. Ово је доцније изазвало читав низ покушаја са задатком, да се нађе најпогодније средство за што боље и потпуније чишћење семења од приљубљених спора паразитових. При том се увидело, да се простим механичким путем, стресањем или пропирањем, мало може урадити, већ да се морају да употребе таква средства, која

www.nlb.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ће уништавати приљубљене споре али не шкодити семеновој моћи клијања. Таквих срестава има сада више, од којих вреди навести само два, која се у пракси најчешће употребљују. *Kühn* је год. 1873. препоручио $\frac{1}{2}\%$ раствор плавог камена, у којем треба семе да остане око 12 сати, затим да се извади и да се добро пропере водом; такав раствор дејствује као отров на споре, уништавајући их. Доцнија испитивања *Sorauer-a*, *Dreisch-a*, *Grassmann-a*, и др., на и самог *Kühn-a*, показала су, да такав начин поступања утиче у извесној мери штетно и на саму клијавост семена. По опитама *Dreisch-a* и *Kühn-a* (1889.) такав штетан утицај своди се скоро на нуду, ако се извађено семење из раствора плавог камена потопи одмах у кречно млеко, направљено у тој размери, да се за 100 кгр. семена употреби 6 кгр. печеног креча, угашеног у 110 литара воде; у таквом кречном млеку треба семе да остане 5 минута и да се за то време непрестано меша. Друго је средство увео прво *Jensen* год. 1888., а доцније су га препоручили на основу сопствених испитивања *Kellermann*, *Eriksson* и др. Оно се састоји у томе, да се семење потопи у воду топлу од 53—56°C. и да у њој постоји 5—15 минута; топла вода уништава при том све приљубљене споре, не шкодећи скоро ни мало самом семenu. Мада је *Jensen*-ова метода много јевтинија, инак се *Kühn*-ова више употребљује, вероватно због његова великог ауторитета на пољопривредном пољу.

Сем нечиста семена игра важну улогу у ширењу заразе и ђубрење земљишта ђубретом, осталим од хране, у којој би се налазиле споре од *Ustilago Carbo*, као што бива нпр. врло често при храњењу стоке семењем, сламом или сеном од заражених усева или ливада. Споре паразитове пролазе при том махом неопштећене кроз сточни канал за варење, пошто су толико ситне, да се механички не могу уништити, а међутим желудачни и други сокови нису у стању нити да их сваре, нити да их униште на који други начин. Кад такве споре доспу у измете, налазе у њима све услове не само за клијање и за образовање даљих спорицијских генерација пуњењем, него и за дуго одржавање у животу, пошто налазе у њему и довољно хране и довољно развијене топлоте, да се могу одржати и преко зиме. Овај начин преноса заразе нарочито је пао у очи, откада је уведено вештачко ђубре, јер се видело, да је у усеви на земљама њим ђубреним, под иначе једнаким осталим условима, зараза далеко слабије била раширена, него у онима, за које је употребљено стајско ђубре. Једини пут према томе био би, да се и овај извор ширења заразе пресече или ослаби, или уногребави вештачког ђубрета или необична нажња при избору хране за стоку, чије се ђубре хоће доцније да употреби. За овај други случај, који је у осталом скоро неостварљив, нарочито је препоручљиво не хранити стоку овсеном сламом, пошто се на њој најдуже одржавају споре овога паразита у кла-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BG

www.uns.edu.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 ма. Иначе добро је и овде да стајско ђубре доспе што дубље у земљу, како промицелије не би могле лако да избију на површину њезину.

б). **Ustilago destruens Schlechdt.**, *просов гар*. Успева само на просу (*Panicum miliaceum*). Начин његова развића исти је као и код *U. Carbo*, од којег се разликује: по спорама, које су полиедричне, али са тако заобљеним рогљевима, да изгледају мање-више лоптасте, са пречником од 0,008—0,012 мм., и још по томе, што се у свима деловима метлице развијају споре пре него што се он помоди из рукавца најгорњег листа, тако, да се у тренутку његова помаљања види место нормално развијене метлице само једна црна маса дугуљасто-јајастог облика, која се одмах распада у прах, у споре.

Налазио сам га обилато развијена у јулу 1899. год. на просу у Сталаћу, које је једино те године тамо и сејано. На другим местима, кроз која сам пролазио, никада нисам виђао засејано просо, те с тога не бих смео рећи у колико је овај паразит раширен код нас.

Штета и начин предохране исте су код њега као и код *U. Carbo*.

в). **Tilletia laevis Kühn**, *пшенична главница*. Нанада само на пшеницу, а по начину својег развића слична је са *Ustilago Carbo*. Од њега се разликује: прво, што образује споре само у унутрашњости пшеничних зрна, разорављујући их потпуно, а не дирајући при том нити семењачу њихову, нити остале делове цвасти; друго, што споре њезине не дају при клијању више — већ једноћеличну, доста кратку промицелију, на чијем се врху појављују спориције у облику једнога пршљена, и треће, што су примарне спориције јако издужене, линеарне, обично дуже од промицелије и што се махом образују по пар, са по једном попречном, кратком граном, која их спаја ближе основи тако, да обе чине једну целину, једну спору, са заједничком протоплазмом. Секундарне спориције и оне даљих генерација имају махом дугуљаст, јајаст или елиптичан облик.

Због тога, што се споринске масе образују само у унутрашњости зрна, теже је приметити ову болест него ма коју сродну њој, јер класови, не разгледани детаљно, изгледају као и нормални, незаражени. При најживијем посматрању могу се ипак заражени струкови микроскопски да распознају од незаражених по томе, што су им класови нешто шири, што остају дуже зелени, што су боје плаве нешто разведене, због чега се виде горњи делови смеђих или мрких зрна, и, најпослед, што су зрна, поред угасите боје којом се одликују од здравих, дебља а краћа од њих, надувена и приближно лоптастог облика. Пошто су споре затворене семењачом, могу изаћи на поље само онда, кад се она, чврста као и код здравих зрна, притиском распрене

Кад се то уради ма којим начином, види се да је цело такво зрно испуњено само спорама, мрким прахом опора укуса и непријатна мириса, који им долази од триметилamina. Споре су лоптасте, са пречником око 0,017 мм., а по површини су глатке.

Штете су од ње двојаке: смањује принос у плоду и кад се, при недовољној пажњи, самеље здраво зрнење, помешано са зараженим, добија се брашно, у којем има спора и које је мрке боје и опора укуса. Да би се одстраниле, морају се предузимати и овде у главном онакве исте мере за предупредивање заразе, као и код *Ustilago Carbo*. Поред осталог мора се обраћати нарочита пажња, да се при жнењу издвоје и спале сви заражени класови, а то се овде може извести доста лако. Али и кад је то рађено, лако може наступити случај, да су ипак неки заражени класови превиђени и остали помешани са здравима, да су зрна из њих остала при вршидби неповређена или да су раздробљена, да су споре изашле из њих и да су се приљубиле на здравим зрнима. Да би се неповређена штетна зрна одстранила од здравих, која се хоће да употребе за семе или за брашно, потребно је да се све зрнење потопи прво у воду, при чему се штетна зрна као специфички лакша издвајају на површини воде, док здрава тону. Чишћење здравих зрна од приљубљених спора изводи се на исти начин као и код *Ustilago Carbo*.

Овај паразит распрострањен је јако код нас: *Симић* га констатовао прво према штетним зрнима у једном амбару у Београду, *Ранојевкић* у пшеничним пробама из разних крајева Србије (без ближег опредељења) и у пшеницама око Костура у срезу Нишавском, а ја сам га налазио свуда око Крагујевца, Сталаћа, Крушевца, Козника, Јошаничке Бање и Ниша.

г). **Tilletia Caries Tul.** Ова друга врста пшеничне главнице разликује се једино од прве по томе, што јој споринске мембране имају по површини прилично висока задебљања, изукрштана тако, да праве доста густе мреже, и што су јој лоптасте споре малчице веће, са пречником 0,018—0,023 мм.

Док је у Средњој Европи ова врста пшеничне главнице општа а прва наместичава, ретка, и то само у јужнијим деловима њезиним, код нас је обрнуто прва врста врло раширена, а друга доста ретка, бар према досадашњим испитивањима. *Ранојевкић* ју је налазио у пшеничним пробама, без означења одакле су, а ја сам је нашао свега једанпут у једној пшеници у Сталаћу, где је била помешана са првом врстом.

Штета и начин лечења исти су као и код *Tilletia laevis*.

д). **Puccinia graminis Pers.** Напада све врсте стрних жита и многе друге траве. Најчешће се појављује на приземном лишћу и доњем делу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стабала, али кад се јаче развије виђа се на свем лишћу, целим стаб-
 лима и цветним омотачима. Примећује се тек онда, кад отпочне да
 производи конидије за размножавање. Оне су код ње двојаке. У ме-
 сецу мају и јуну појављују се испод епидермиса мале гомилице, поре-
 ђане обично у редове паралелне са фиброазалним снопићима, дугачке
 1—2, широке око $\frac{1}{2}$ мм., боје жућкасте, рђасте или црвенкасте, које
 се састоје из масе конидија овалнога облика, са танком и по површини
 ситно брадавичавом опном. За разлику од конидија, које долазе после
 њих, познате су под именом *уредоспоре*. Кад сазру, епидермис, који их
 је дотле покривао, раскида се. Оне клијају необично брзо, ако падну
 на какву влажну подлогу, нпр. на влажан лист. У капи чисте воде
 почињу да клијају већ после 5—6 сати, потерујући из себе једну
 танку, вишећеличну и разгранату хифу. Због таког брзог клијања
 њихов је задатак да преносе заразу са једне заражене на друге здраве
 јединке. Пошто су врло ситне (око 0,036 мм. дугачке а око 0,018 мм.
 широке), кад се откину ветар их лако разноси на све стране. Кад
 снага ветра попусти, таложе се. Ако која случајно падне на какав
 сочан, росом или кишом овлажен, здрав лист или стабло, отпочиње
 да клија. Хифа улази обично у дотични орган кроз стому, ређе кроз
 површинске ћелије, да би се даље у њему разграђавала, да би га
 заразила. На тако зараженим органима постају већ после 8 дана по-
 нова уредоспоре. Доцније, обично од друге половине јуна па на даље,
 развијају се на истим местима, где су раније биле гомилице са уре-
 доспорама, мрке или црне гомилице, од прилике исте величине као
 и првашње. У њима се налазе, често помешане са уредоспорама, дво-
 ћеличне конидије, дуге око 0,06 а широке око 0,03 мм., насађене на
 дршкама, дугачким колико и оне саме. Оне су облика јајастог или
 тучкастог, имају врло дебеле опне и зову се *телевтоспоре*. Због своје
 дебеле опне и кондензоване протоплазме у стању су да издржавају и
 велике суше и јаке зиме. Моћ клијања не губе за дуже време. Са тих
 особина оне имају задатак да врсту одрже у животу и преко зиме, до
 идућега пролећа, кад тек отпочињу да клијају. Кад на каквом стрни-
 шту остане нешто од непокупљене, расуте сламе, на којој би било
 телевтоспора, оне, пошто се тешко откидају, презиме на њој, па рано
 с пролећа, имајући доста влаге на расположењу, клијају и дају једну
 вишећеличну, гранату промицелију, на којој се убрзо образују, на на-
 рочитим кратким и зашиљкастим потклубучењима ћеличним, тк. зв. *сте-
 ригмама*, лоптасте споридије. Зреле и отпале споридије ветар разноси
 на све стране. Пошто у то доба још нема жита, да би их споридије
 заразиле, да не би пропале, да би се, дакле, *Russinia graminis* одр-
 жала у животу, оне се могу привремено настанити, проклијати и за-
 разити коју другу биљку, са које ће се доцније, кад жита никну,
 пренети на њих. Такве биљке називљу се *посредници*, јер одиста по-

средују у распрострањању заразе. Према испитивањима *de Bary-a* (1865. год.) такав је посредник за њу *шимширика* (*Berberis vulgaris*). Кад спориције падну на њезино лишће, клијају, развијајући вишећеличне хифе, које продиру кроз епидермске ћелије и заражују му поједине делове, услед чега постаје оно бледо или жућкасто-црвенкасто и дебље. Обично после 10—22 дана по извршеној зарази постају на површини, најчешће на наличју, заражених делова нарочити органи, тк. зв. *ецидије*, у којима постају безбојне, бледе или жућкасто-црвенкасте конидије, познате под именом *ецидијоспоре*. Ецидије су облика малих жућкасто-црвенкастих пехара, а ецидијоспоре постају на кратким, цилиндричним хифинским гранама, густо и мање-више паралелно поређаним, на тај начин, што се узастопним деобама, почев од врха хифинских грана па на ниже, образују читаве низе од ецидијоспора, које се за тим откидају истим редом, којим су и постале. Ецидијоспоре, донесене ветром на какво жито, клијају одмах и заражују га као и уред споре. Поред ецидија, и нешто раније од њих, постају на лицу заражених делова шимширика лишћа још и тк. зв. *спермогоније* или *шкнидије*. То су као мале бочице, много ситније од ецидија, чији су трбушасте делови у унутрашњости листа, а само им се виде на лисној површини кратки грађићи, чији су ободи обрасли махом трепљастим израслима. Зидови њихови, као и ецидија, постају из густо испреплетаних хифинских грана, од којих се издвајају нарочите, густо и паралелно поређане грачице, које им покривају унутрашњу површину и са којих се издвајају врло ситне конидије, тк. зв. *спермације* или *шкноконидије*. Какав је задатак спермација, није још тачно утврђено. *Brefeld* и његови ученици држе, да су оне само једна нарочита врста закрљжалих конидија, које су бар у прошлости имале као и ецидијоспоре задатак да распростиру болест. За ово мишљење говорили би у неколико и извршени опити *Alfred Möller-a*, који је успео да изазове слабо клијање њихово у нарочитим хранљивим растворима. Али како често и несумњиво мушки сполни органи, нпр. поленова зрна, могу такође нешто мало да клијају, *Möller-ови* опити не могу се сматрати као довољна потпора *Brefeld-ову* мишљењу. По цитолошким пак испитивањима *Blackman-a* и *Christman-a*, извршеним прошле и претпрошле године, изгледа много вероватније, да су спермогоније мушке сполне ћелије, одржане и до данас, ма да су женски сполни органи, развијени свакако врло лепо у прошлости, данас толико закрљжали, да се њихови заостаци, ецидије, не могу више помоћу њих да оплођавају. У осталом било да се једно или друго мишљење покаже у будућности као тачно, за сад је сигурно, да спермације не могу да распростиру заразу, јер су сви покушаји у том правцу остали безуспешни.

На основу велика ауторитета *de Bary-јева* сматрало се раније, да је развиће *Ruccini-e graminis* везано увек за посредника, за шим-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.BS

www.unins

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ширику, и да спориције могу само преко ње да преносе заразу понова на стрна жита. Међутим од како је *Plowright* год. 1882. упозорио на своја проматрања, да се ова *Puccinia* налази и у таквим пределима, где се шимширика никако не налази, и извео један опит, на основу којег се може закључити, да се зараза може да преноси и непосредно, преко спориција, од тог доба гомилају се све више и више докази за мишљење, да развиће овога паразита није искључиво везано за шимширику, већ да се може развијати и без посредника, непосредним клијањем спориција на житима, и да није искључена могућност, да му може служити као посредник и која друга биљка, ма да ово последње није још ничим поткрепљено. Па и код нас констатована је ова *Puccinia* у маси на више места, у чијим околинама нема шимширике, нпр. у околини Крагујевца и Сталаћа.

Да је овај паразит јако распрострајт код нас, сведочи то, да је констатован свуда, где су вршена миколошка истраживања: *Симић* га је нашао у околини Београда и Враћа, *Ранојевић* у околини Шапца и Пирота, а ја сам га налазио обилато развијена на пшеници, јечму и овсу око Крагујевца и Сталаћа, Ниша и Власине, а још и на ражи око Козника, Јошаничке Бање и Власине.

Штети своје хранитељке одузимањем хране из нападнутих делова и дезорганизацијом њихових ткива. Такви делови добијају прво наместичаве жуте пеге, које могу доцније обухватити и цео орган, а потом се сасуше пре времена. Последница је, да је принос у плоду далеко лошији по каквоћи, него што је случај код здравих јединака.

Ова се болест може сузбијати једино марљивим купљењем и спаливањем свих отпадака од лишћа или сламе, на којима би могле остати телевтоспоре, и уништавањем шимширика, које би се налазиле у близини стрништа. Тако исто треба да су стрништа и њихова најближа околина слободна од пиревине и других трава, на којима се такође *Puccinia graminis* може да развија и да образује теловтоспоре. Али кад се има на уму, да се спориције и ецидијоспоре лако разносе помоћу ветра, разумљиво је, да се од оваквих срестава за сузбијање могу да виде само онда повољни резултати, ако се примењују на свима имањима у једном крају, а не само на једном. То у осталом и јесте једна од најважнијих околности, која чини, да је појединцу тешко изаћи на крај са овим паразитом.

б). *Puccinia Rubigo vera Winter*. Нанада све врсте стрних жита и многе друге траве. Исте је грађе и развија се у главном на исти начин као и *P. graminis*. Од ње се разликује: што су јој уредоспоре лоптасте, са пречником око 0,022 мм., што је дршка на телевтоспорама много краћа од њих самих, што су телевтоспоре на темену сиљоштене, косо засечене или неправилно, а не правилно заобљене као код *P. gram-*

minis, што јој као посредници служе многе биљке из фам. Asperifoliaceae (*Anchusa officinalis, italica, Barrelieri, Borago officinalis, Cynoglossum officinale* и др.) и што хифе њезине могу да презимљују у озимицама, кад се с јесени заразе уредоспорама, те често није потребно да се с пролећа заражују ецидијоспорама са посредника, већ су у стању да распростиру заразу само помоћу уредоспора.

Производи исте штете и на исти начин као и *P. graminis*. Сузбијање може да се изводи као и код прве, ма да је против ње још теже војевати због презимљавања у озимицама.

Изгледа да је јако распрострањена код нас. Пок. *Војиновић* налазио ју је у околини Београда и на Копанику, *Симић* око Врања, *Ранојевић* на плевама из амбара по Србији (без ближег опредељења), а ја сам је налазио на пшеници и јечму у околини Крагујевца и на ражи око Јошаничке Бање.

е). ***Puccinia coronata Corda***. Да ли је овај паразит распрострањен јаче код нас тешко је рећи, јер је до сада нађен свега на три места: пок. *Војиновић* нашао га је у околини Београда и *Ранојевић* око Шапца и Пирота. Он се појављује само на овеу и на другим дивљим травама. Разликује се од првих двеју *Puccinia*-а нарочито по облику телевто-спора, које имају кратку дршку и на равном или мало издубљеном темену више првих, српасто савијених или вијугавих израсли, и по томе, што му као посредник служи пасдрен (*Rhamnus cathartica*) и *Rhamnus Frangula*.

Штете и начин сузбијања исте су као и код првих двеју *Puccinia*-а.

ж.) ***Erysiphe graminis DC.***, *житна пецланица*. Напада на сва стрна жита, најчешће на пшеницу, а виђа се и на многим другим врстама трава. Она расте на доњем, приземном лишћу, и то и на лицу и на наличју. Изузетно од других паразитних гљива, не развија се у унутрашњости, већ на површини листа у облику ситне, густе, беличасте научине, састављене из разнблико испреплетаних, разгранатих, вишећеличних хифа, од којих се по где-где издвајају кратке и дебеле хаусторије, које улазе само у епидермске ћелије, са задатком да паразита утврде и да из њих црпу потребну хиру за њега. Због јаког узимања хране прво страдају епидермске ћелије нападнута листа, а затим и остале испод њих, тако да најпосле пропадне цео нападнути део или цео лист, промењујући при том своју зелену боју прво у жућкасту а доцније у мрку. Размножавање у истој вегетационој периоди врши се искључиво помоћу конидија, које отпочињу да се образују на скоро по извршеној зарази у низовима, једна иза друге, на нарочитим хиринским гранама израслим у вис, у толикој количини, да изгледа као да је лист посут пецлом, кад оне откинуте падну на њега и кад се поме-

клијају са хирама, због чега ову пепелницу и њој блиске сроднике у Брањском округу и зову овим именом. Опале конидије, навејане ветром на какав здрав лист, отпочињу да клијају, ако нађу погодне услове, и да га заражују. У опште се узимље, да се тк. зв. *перитеције*, органи у којима постају споре за пренос заразе у идућу вегетациону периоду, образују код ове пепелнице тек за време јесени и зиме на опалом лишћу, ако се налази на влажној земљи. Међутим изгледа ми, да то није опште правило и да вреди само за једногодишње хранитељке, јер сам такве органе налазио на неопалом лишћу чакласа (*Triticum villosum*) обилато развијене још у другој половини маја 1900. године. Перитеције су ситне, голим оком видљиве лоптице, с почетка беличасте, доцније жућкасте а најпоследње црне боје. У њима има повише већих, јајастих или елипсоидних ћелија, које се зову *асци*, а у сваком аску постају 2—8 спора, које могу да клијају тек пошто презиме. По најновијим испитивањима *Harper*-овим, која су потврдила још одавно наговештену слутњу *de Bary*-јеву, асци постају сполним путем на следећи начин. На једној хиринској орани одваја се на врху повећа женска ћелија, оогонија, а на другој, приљубљеној уз њу, мања, гнушка ћелија, антеридија; на месту, где се антеридија додирне са оогонијом, опне им се резорбују, антеридијина протоплазма улази у оогонију, спаја се са њезином протоплазмом, те се на тај начин изводи оплођење. Из оплођене оогоније, која резорбовани део своје опне одмах регенерише, деобом у више ћелија постају асци, у којима опет деобом њихових једара и цитоплазме постају споре, тк. зв. *аскоспоре*. Омотач перитеције постаје издуживање подножних ћелија оогонијиних по оплођењу у дуже или краће гране, које расту и разгранавају се око посталих асака, преплићући се густо око њих. Карактеристично је за перитеције ове пепелнице и то, да се при дну омотача издвајају из испреплетаних хиџа његових нарочите једноћеличне гране, обично много дуже од самих перитеција, чији је по свој прилици задатак, да помажу што лакше разношење перитеција по отпадању, слично улози перница на плодовима *Composit-а*. На перитецијама, презимелим на опалом лишћу или на земљи, омотач обично до пролећа иструди, ослобођени асци прекају и аскоспоре излазе на поље. Било да их ветар нанесе на какав незаражени лист млада жита, на којем ће одмах клијати, било да клијају на земљи у непосредној близини каква млада струка, резултат је исти: развијају клијањем хиџу, која тежи да се одмах дохвати површине каква млада листа, ако већ није проклијала на њему, да се разграна и да пусти хаусторије у њега, да га зарази.

Штете од ње нису велике ни онда, кад је јако развијена, јер напада по правилу само доње лишће, корисно у већој мери стрним житима док су још врло млада, а доцније им је, услед густог сејања и развића горњег лишћа, од незнатне користи, пошто добија врло мало светлости,

да би могло вршити асимилацију CO_2 и кисеоника. Због тога се против ње не предузимљу никаква средства ни тамо, где је пољопривреда на највишем ступњу развића. Једино су неке огледне пољопривредне станице вршиле покушаје у том правцу купљењем и уништавањем опала лишћа са стрништа, на којем би се доцније могле образовати перитеције, и прекањем младих жита нарочитим растворима, али се показало, да је разлика у приносу оних жита, код којих су примењивана дотична средства и оних, код којих нису, толико незнатна, да се предузимање бар друге мере у пракси не рентира. Што се тиче прве мере, она се и иначе предузимље на уређеним добрима ради сузбијања *Russine-cgramminis*.

Код нас је нађена до сада на овим местима: *Симић*, у околини Сурдулице, *Рапојсвић* у околини Београда, а сам је налазио на пшеници, јечму и чекласу око Крагујевца, а на пшеници и овсу око Сталаћа.

(Свршиће се)

Поштовани Господине,

Познато Вам је са коликим се интересовањем у нашем народу пропраћа свака појавз трусова (земљотреса) у нашој отаџбини. А без сумње сте приметили и то, да почевши од великога труса 1893 год., који је потресао целу земљу и нарочито се често и јако обнављао у моравском округу, не прође скоро ни једна година, а да се потреси код нас ма где не јаве; неколико се пута после тога потресала врањска област, затим се поново јављали потреси у великоморавској долини, па у тимочкој крајини и овда онда по целој земљи, па у последње време у Рађевини и Јадру итд.

Ова учестаност потреса у нашој земљи налаже нам да обратимо најозбиљнију пажњу на ову врсту природних појава у нас, да их тачно проучимо и утврдимо им узрок и праву природу њихову. То захтева од нас и српска наука, чију самосталност и на овом пољу научнога рада морамо очувати, јер ће нам иначе, из разлога које ћемо после изнети, земљу у овом погледу проучавати странци, што би значило као да још нисмо у стању пристати уз општи културни покрет нашега доба; а захтева и то, што тек пошто се сазна права природа трусова (земљотреса) у појединим нашим областима, можемо помишљати и на практичну страну целог овог питања.

Проучавање трусова (земљотреса) има праве вредности само кад се врши на широкој основи која обухвата целу земљу, и кад се врши систе матски. А ово је могуће само уз сарадњу интелегентних грађана из свију места у земљи.

Овом послу приступио је *Геолошки Завод* још 1893. год., објавивши кратка упуства за поднашање извештаја о потресима који су тада у нашој земљи били, или би се после тога јављали. Многи интелегентни грађани наши из разних места одазвали су се овоме позиву, и слали су своје извештаје кад год су у своме месту било сами осетили какав потрес, било да су што о томе од ментана сазнали. Благодарени томе, *Геолошки Завод*

Универзитета располаже данас богатим градивом за потресе још од 1893. године на све до данас. Сад се тај материјал сређује и разрађује на геолошкој основи. Али он не обухвата у оноликој мери целу земљу и за многа места не садржи онолико података, колико је то потребно. Осим тога сама наука о трусовима, Сеизмологија, у многоме усавршила је последњих година методе свога рада и истакла је потребу да се цео посао споразумно врши на исти начин и у свима земљама, тако, да данас постоји права организација међународне сеизмолошке службе у целоме свету, која је допринела те је сеизмологија у последње време учинила велике напретке. На тај начин омогућено је, да се сваки трус проматра у својој целини, и да се подацима суседних земаља узајамно допуњују проучавања трусова, који би се распрострајили по областима више земаља. Тако можемо и ми тачније процењивати појаве трусова на нашем земљишту и бити у могућности да својој земљи учинимо и већих услуга, но што би могли сами за се, издвојени од свега осталог света.

Геолошки Завод Универзитета сада је у могућности да раније отпочети посао развије у оноликој мери и обрађује онако, како ће се сви научни захтеви постепено моћи задовољавати. У исто време учиниће и потребне кораке да ступи у везу са најважнијим страним заводима, који се баве обрађивањем података о трусовима и проучавањем њиховим. Да у томе тешком послу буде и бољег успеха најпре за нас саме, а по том и за целу међународну заједницу, нама је потребна морална помоћ свих наших интелигентних грађана, помоћ врло лака по сарадњи, а врло важна за остварење предузетог посла. Тога ради довољно је од сваког интелигентног Србина — кад се у месту где живи или где се задеси, осети ма какав потрес, било врло јак, било и тако слаб да су га тек само неколицина осетила — да нам достави свој кратак извештај о томе, шта је том приликом и како заузео, на да тај свој извештај одмах пошаље на адресу:

Геолошком Заводу Универзитета

Београд.

за који се не плаћа никаква поштарина.

Ово кратко саопштење, које не захтева никаквих даљих жртава, доволно је да нас помогне у тако важном послу за српску науку.

Да би се поједини извештачи знали управљати у састављању својих извештаја о потресима, довољно је да само одговоре на ова питања:

1. У који се дан (датум и недељни дан) осетио потрес?
2. Назив места (варош, село, заселак, срез и округ)?
3. У колико сати и минути (по могућству и секунда) и по коме сату?
4. Пре подне или после подне?
5. Где се десио тада извештач?
6. Да ли се потрес осетио у пољу?
7. Да ли се осетио по кућама?
8. Колико је било удара и колико је трајао потрес (у секундима)?
9. С које се стране осетио потрес?
10. По чему се осетио потрес?
11. Да ли се том приликом чула каква подземна тупњава?
12. Да ли је што примећено на изворима, чесмама или бунарима?

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

13. Има ли још што да се каже за тај потрес?
 14. Цело име и презиме извештача и његово занимање?
 15. Датум кад је написан извештај?

Ако би се који од г.г. извештача заинтересовао и за опширније описе већих трусова, нека нам се јави да му доставимо и ближа обавештења.

Уздајући се у Ваш предузетљив одзив у овом за Вас маленоме, а за нашу земљу и науку врло важном послу, нама би веома мило било, ако бисте нас известили да ли Вас можемо унети у списак својих извештача, те да можемо рачунати на Ваш извештај, ако би се у Вашем месту десно какав потрес.

С одличним поштовањем

Асистент за Геодинамику,
проф. Јеленко Михаиловић

Управник
 Геолошког Завода
Д-р Светолик Радовановић
 ред. проф. Универзитета.

Српски Народе!

Пре сто година родно се, а пре педесет умр'о је у Вршцу славом увенчани књижевник српски

Јован Стерија Поповић

Сваки свестан народ, гредећи на путу свога културнога напретка, бележи своје станице споменицима, у које урезује најсветлија имена своје прошлости. Такво једно светло име у чигуљи српске културе, које одиста заслужује, да му о стогодишњој облетници сав српски народ учини помен, јесте име оца српске драме

Јована Стерије Поповића

Српски народ, који је вазда умео да цени своје велике људе учиниће и према Стерији своју дужност. Вршац, његово родно место на првом месту, а уз њега и све Српство спрема се, да ода заслужено признање свом великану и да достојном прославом његове успомене донекле одужи дуг благодарности према овом великом сину свом.

Српска православна цркв.-школска општина вршачка позива те дакле, Народе Српски, да се окупиш око Стеријина гроба и да прослављајући његову успомену докажеш своју културну свест. Позива те, да одаш пошту једном од највећих својих песника и драмских писаца, чија дела и данас још живе у књижевности и на позорници; да се поклониш гробу једног од највреднијих просветних радника, зачетника и оснивача најзнатнијих просветних установа српских, које и данас дају просвети српској снаге и полета.

„Кратак је живот као сан, дела су вечита тек“ вели Стерија. Одајмо дакле вечитим делима његовим, која преживеше њега, а преживеће и нас, једнодушно признање тим, што ћемо се из свију крајева пространога Српства сакупити у једно коло око педесетогодишњег гроба песникова, а са намером, да то свето место обележимо видним знаком своје љубави и захвалности, достојним спомеником, који ће потоњим поколењима казивати славу песникову и културну свест народа, који га је подигао.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
 ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Прослава стогодишњице рођења и 50-годишњице смрти Јована Стерије Поповића биће у Вршцу, на Малу Госпојину 8. (21.) и (22.) септембра о. г. уз суделовање београдског краљ: српског народног позоришта и овостраних српске народне позоришне дружине приказом Стеријиних позоришних дела.

Прва представа биће у очи Мале Госпојине, а друга на сам дан прославе. Доцније ће се објавити, који ће комади бити приказани.

Сем тога приказаће београдско кр. срп. позориште и апотеозу, коју је написао г. Драгутин Илијћ.

После прве представе биће вече упознавања.

На Малу Госпојину пре подне осветиће се спомен-плоча на кући, у којој је рођен Јован Стерија Поповић, а после литургије биће свечана седница у великој дворници српске православне цркв. општине вршачке, у којој ће се говорити о раду оца српске драме. За тим банкет. У вече представа. У суботу, 9. (22.) септембра, биће парастос, а по том освећење обновљеног надгробног споменика на овдашњем срп. прав. гробљу. Истог дана после подне излет, у вече позоришна представа.

Молимо све српске установе, које ће послати своје изасланике или корпоративно суделовати, да нас најдаље до 25 августа о. г. изволе извести о томе, да бисмо се могли постарати за станове. Потребно је да знамо број изасланика и хоће ли учествовати у банкету.

Пријаве се шаљу потписаном председнику.

До виђења — на прослави!

Вршац, 22. јулија 1906.

За приређивачки одбор:

Д-р Марко Ранчин
председник

Мита Клицић
тајник

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Г.г. Коста Илић и Душан Годубовић, трговци из Свилајнца, послали су управи свилајначке школе по 50 комада књига „Прва помоћ“ од д-ра Доб. Гер. Поповића, а г. Мијајло Тодоровић, управ. свил. порес. одељења послао је 2 комада књига „Одабране приче Гримове“ и г.г. Браћа Тодоровићи, трг. из Свилајнца послали су 5 комада разних књига, да се раздаду ђацима ове школе као њихов поклон.

Г. д-р Добривоје Гер. Поповић, лекар среза ресавског, послао је управи свилајначке основне школе од својих радова сто (100) комада књига: 50 комада „Нега болесника“ и 50 ком. „Нега деце“ да се раздаду добрим ђацима као његов поклон.

Г. Антоније Стојиљковић, учитељ из Београда, поконио је 6 комада „Зорица“ да се раздаду одличним ученицима каменичке школе а за покој душе његовог овде преминулог сина Момира.

Г. д-р Добривоје Гер. Поповић, ср. лекар из Свилајнца, поконио је школи гложанској 50 комада своје књиге „Нега болесника“, да се раздаду врло добрим ученицима пом. школе о годишњем испиту.

Г. Милутин Пајић, трговац из Клења, поконио је школи у Клењу (Мачва) 8 комада књига, да се раздаду одличним ученицима.

Г. Петар П. Богавац, трговац из Краљева послао је дучинској школи 3 комада књиге „Бачки напредак“ и 25 комада књига „Први пут с оцем на јутрењи“, да се о годишњем испиту раздаду ученицима ове школе.

Г. Милентије Божовић, књижевник и народни посланик из Краљева, поконио је одбору школе Међуречке 12 комада разних препоручених и одобрених књига, да се истим награде ваљани ученици о овогодишњем испиту.

Г. Димитрије А. Пејовић, свештеник из Зајечара, поконио је зајечарској основној школи 16 комада својих књига „Дејчи идеали“ да се раздаду сиромашним одличним и врло добрим ђацима о годишњем испиту.

Г. Аранђела Симоновић, трговац из Сопотнице, поконио је школи душничкој о овогодишњем испиту ученицима четири комада препоручених књига на дар за добро учење и владање.

www.unilib.rs

Г. Коста Ристић, срески лекар, г. Илија Н. Борђевић трговац и г. Михаило Перовић трг. оvd. поклонно је по 20 књига — издања књижевне задруге — те су исте књиге раздаде одличним и врло добрим ученицима младе новачке основне школе.

Г. Милутин Рајковић и брат му Драгић, кафеџије из Паланке, као раније тако и ове године, сетили се ђака школе мраморачке и поклонили 17 комада разних књига, да се издаду врло добрим и одличним ђацима исте школе.

Г.г. Дамњан Чађевић, трговац из Ужица и Велимир Лазић, мех. из Стапара, поклонили су школи стапарској и то: г. Дамњан 16 комада разних одабраних књига у вредности десет динара, а г. Велимир разних одабраних књига у вредности двадесет динара, да се исте раздаде одличним ученицима а овогодишњем испиту.

Г. Илија Поповић, намесник колубарски у Мионици, изволео је послати седам комада књига, Министарством просвете препоручених за поклањање ђацима о годишњем испиту — с молбом, да се исте раздаду одличним и врло добрим ђацима школе, у Доњој Топлици.

Управе школске и овим путем изјављују своју топлу захвалност дародавцима.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писани, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА